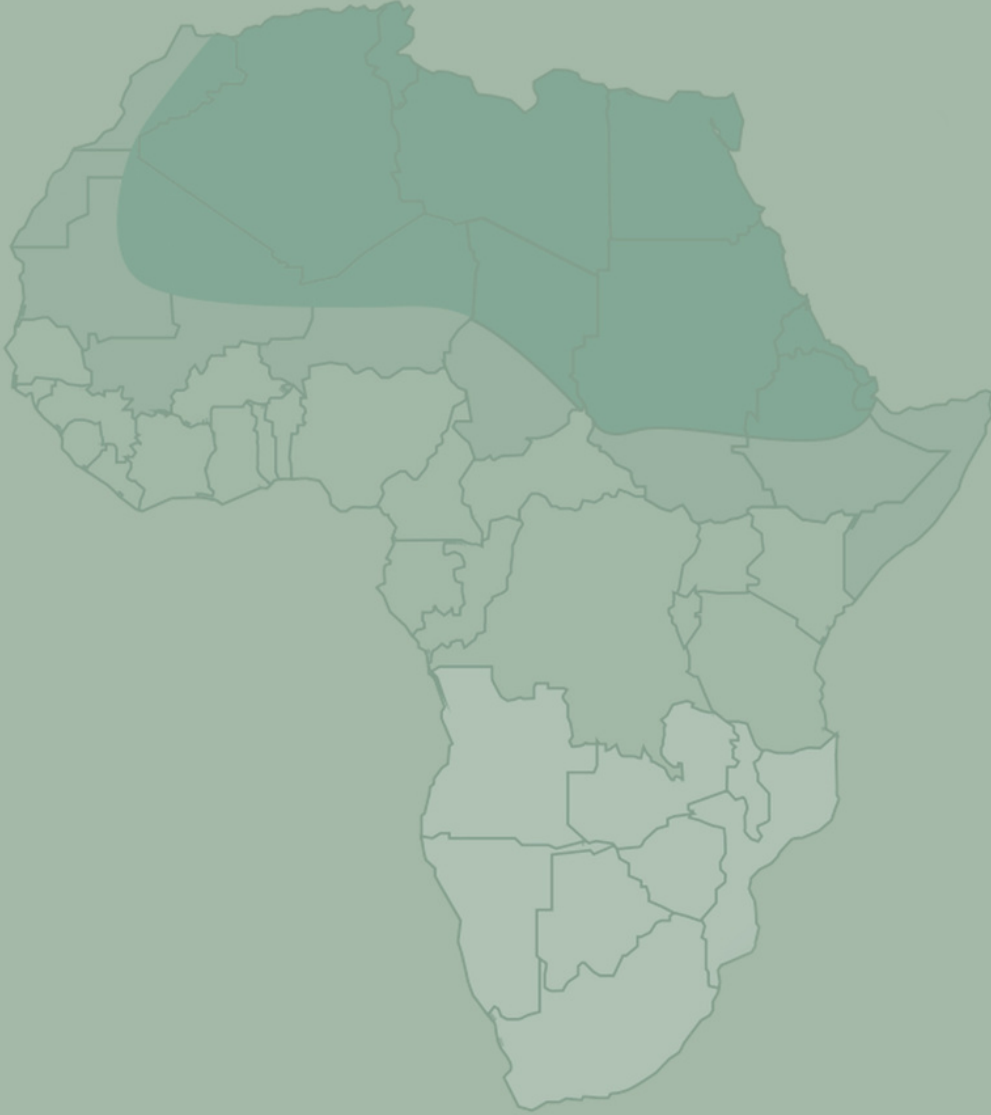

Turkish Journal of African Studies

Issue/Sayı: 1 Volume/Cilt: 1 Year/Yıl: 2024

VOLUME/CİLT: 1 ISSUE/SAYI: 1

EKİM/OCTOBER 2024
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tujas>

TURKISH JOURNAL OF AFRICAN STUDIES

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

The Owner on Behalf of Sakarya University

Sakarya Üniversitesi Adına İmtiyaz Sahibi

Prof. Dr. Hamza Al
Sakarya University, Sakarya-Türkiye

Editor in Chief / Baş Editör

Hatice Rumeysa Dursun
Faculty of Political Science, International Relations
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

Assistant Editors / Editör Yardımcıları

Muhammed Yasir Bodur
Middle East Institute
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

Mahmut Cihat İzgi
Middle East Institute
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

Editorial Board / Editör Kurulu

Abdurrahim Sıradağ
Faculty of Economics and Administrative Sciences
Political Science and International Relations
Fatih Sultan Mehmet Vakıf University
Istanbul, Türkiye

Mohamed Osman Guudle
The School of Graduate Studies
University of Hargeisa
Somaliland

Talha Ismail Duman
Middle East Institute
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

Advisory Board / Danışma Kurulu

Kemal İnat
Middle East Institute
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

İsmail Ediz
Middle East Institute
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

İsmail Gündoğdu
Faculty of Humanities and Social Sciences, History
Department
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

Tuncay Kardaş
Middle East Institute
Sakarya University
Sakarya, Türkiye

English Language Editor / İngilizce Dil Editörü

Ömer Faruk Peksöz
Department of Western Languages and Literatures
Kocaeli University
Kocaeli-Türkiye

Secretariat / Sekreteryä

Vahap Yıldız
Middle East Institute
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Layout Editor / Mizanpaj Editörü

Mehmet Emin Çolak
Scientific Journals Coordinatorship
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
mehmetcolak@sakarya.edu.tr

Yakup Beriş
Scientific Journals Coordinatorship
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
yakupberis@sakarya.edu.tr

Contents

Araştırma Makalesi/Research Article

- 1 Afrika Kitası'nda Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Etkileri
The Growing Influence of Turkish Civil Society Organizations on the African Continent
Serhat Orakci 1-13
- 2 Major Aziz Bey: Ottoman Insights and Observations During the South African War (1899–1902)
Esma Karadağ 14-31
- 3 Middle Power Engagement in Subregions: Understanding Türkiye's Foreign Policy Towards Horn of Africa
İsmail Numan Telci, Nigusu Adem Yımer 32-45
- 4 Cezayirli Düşünür Mâlik b. Nebî'nin İktisat Düşüncesi: Düşünsel ve Toplumsal Perspektifler
The Economic Thought of the Algerian Thinker Malik Bennabi: Intellectual and Social Perspectives
Feyza Nur Üstün 46-63
- 5 Determinants of Türkiye's Relations with Africa: Insights from High-level Leader Visits
Ali Balcı 64-90

Kitap Tanıtımları/Book Reviews

- 6 Refugees in a Global Era
Daphne Engel 91-93
- 7 Tunus'ta Filistin Meselesine Yönelik Siyasi Söylemin Gelişimi 1920-1955
The Development of Political Discourse in Tunisia towards the Palestinian Issue
Sinem Akgün 94-97

Afrika Kıtası'nda Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Etkileri

The Growing Influence of Turkish Civil Society Organizations on the African Continent

Serhat Orakçı

Haliç Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul,
Türkiye, serhatorakci@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 12.09.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 19.11.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
05.12.2024

Öz: Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerinin gelişim seyrini sadece diplomasi, ticaret ve güvenlik gibi konular üzerinden izlemek son derece önemli bir ilişkiler ağını ihmal etmek anlamına gelmektedir. Oysa Türkiye'nin Afrika'ya açılımının önemli bir ayağını sivil toplum ve onların Afrika ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesinde kalkınma ve insani yardım gibi alanlarda üstlendikleri sivil faaliyetler oluşturmaktadır. Türk sivil toplum sektörünün Afrika coğrafyasında son yıllarda artan etkileşimi tamamen sorunsuz olmasa da son derece dikkat çekicidir. Bu yüzden Türkiye-Afrika ilişkilerinin sivil toplum ayağı önem arz etmekte ve zaman zaman analiz edilmeyi gerektirmektedir. Türkiye'nin devlet olarak Afrika'ya yönelen siyaseti Türk STK'ların kıtadaki yol haritasını etkilerken STK'ların gerçekleştirdikleri proje ve uygulamalar ise devletin dış politika yönelimlerine etki edebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşları, STK, Türkiye-Afrika İlişkileri

Abstract: Considering Türkiye's increasing connections with African countries in a recent period only from the perspective of diplomacy, trade and security means neglecting an important network of relations related to civil society sector. Definitely, an important pillar of Turkey's new Africa policy is the civil society activities they undertake in areas such as development and humanitarian aid in the development of Turkey's relations with African countries. The increasing interaction of the Turkish civil society sector in the African countries noteworthy and it requires to be analyzed since Turkey's state policy towards Africa affects the road map of Turkish NGOs in the continent, while the projects and practices of Turkish NGOs active in the African continent can be affected by the foreign policy orientation Türkiye.

Keywords: Civil Society Organizations, INGOs, Türkiye-Africa Relations

Extended Abstract

The increasing interaction of the Turkish civil society sector in the African continent in recent years is extremely noteworthy; for that, explaining Türkiye's current relations with African countries solely through diplomacy, trade, and security means neglecting a highly significant network of relations. Civil society organizations, as also known non-governmental organizations (NGOs), can operate at local, national, or international levels, as well as participate in cross-border operations and be involved in various international projects. In terms of quick mobility and diversity in their activities, NGOs have become significant actors in global development over the recent years. They play important roles and become effective in the foreign policy-making processes of states as well.

In 1998, Türkiye aimed to advance its political, diplomatic, commercial, cultural, and humanitarian relations with the countries of the African continent by embarking Africa Action Plan. African countries entered the agenda of Turkish foreign policy in concrete way. Especially after 2003, Ankara began to increase its high-level diplomatic contacts and trade relations with the countries of the continent. In parallel to diplomatic contacts and trade, Turkish non-governmental organizations (NGOs) working in the development and humanitarian aid sector undoubtedly began to play significant roles in preventing poverty and protecting disadvantaged groups in African countries.

It is observed that the activities of Turkish NGOs in African countries have contributed to Türkiye's growing diplomatic and commercial relations with African countries over the past twenty years. The distribution of Turkish NGOs on the African continent has started to show an extremely large diversity in a short time. In addition to the well-known big aid organizations, many small-scale charities are currently showing a tendency to integrate into the aid sector on the African continent. The declaration of "Africa Year" in 2005, and Türkiye's acceptance as a strategic partner by the African Union in 2008 have had a significant impact in the contacts of Turkish NGOs with African countries and their more active orientation towards the continent.

It is observed that Turkish NGOs, which generally carry out projects in education, health, emergencies, and development projects (such as water wells, microfinance provision, support for agricultural production, etc.) in African countries, are still in the process of institutionalization and largely operate through cooperation with local partner institutions. Active Turkish NGOs in African countries have significant visibility in the healthcare sector. Thanks to projects such as surgical programs, health screenings, and hospital or clinic management, the Turkish NGO sector is seen to have gained a positive image in the eyes of Africans. The visibility of Turkish NGOs is more prominent in countries like Somalia, Sudan, and Niger, where there are humanitarian crises due to political instability.

The ability of Turkish NGOs to establish new bridges between African countries and Türkiye and to continue their humanitarian aid efforts ultimately depends on the success of Türkiye's Africa policy, which has been pursued since 2005 and has now gained prominence in foreign policy. Turkish NGOs are generally contributing positively to Türkiye-Africa relations by increasing Türkiye's visibility in African countries. Therefore, the civil society aspect of Turkey-Africa relations is significant and occasionally requires analysis because Turkey's state policy towards Africa influences the roadmap of Turkish NGOs on the continent, while the projects and implementations carried out by these NGOs can affect the state's foreign policy orientations.

1. Giriş

1998 yılında Türk dış politikasının gündemine giren Afrika kıtası ile siyasi, diplomatik, ticari, kültürel ve insani alanlarda ilişkilerini ilerletmek isteyen Türkiye, oluşturduğu *Afrika Eylem Planı* doğrultusunda ihmal ettiği kıta ülkeleri ile ilişkilerini yeniden yapılandırma arayışına girmiştir. Özellikle 2003 yılı sonrasında Ankara yeni bir siyaset oluşturarak kıta ülkeleriyle üst düzey temaslarını arttırmaya başlamıştır. Başta Çin olmak üzere küresel aktörlerin ilgisinin kıtaya yönelmeye başladığı bu dönemde açılan yeni elçiliklerle Türkiye'nin Afrika'daki diplomatik misyon sayısı 44'e çıkartılmıştır. Etiyopya, Sudan, Senegal, Somali, Tunus gibi 22 ülkede Türkiye İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'na (TİKA) bağlı çalışma ofisleri açılmıştır. Ayrıca Türkiye Maarif Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü kıtada Türkiye'nin görünen yeni yüzleri olmaya başlamıştır.

Devlet kurumlarının genişleyen ilişkiler ağının paralelinde Türk Hava Yolları'nın (THY) Afrika başkentlerine düzenlediği sefer sayılarında ve taşıdığı yolcu sayısında da müthiş bir artış gözlemlenmiştir. Ticari ilişkilerin gelişmeye başlamasıyla Türkiye'nin Afrika ile gerçekleştirdiği ticaret hacmi 30 milyar doları aşarken Türk menşeli şirketler de Afrika ülkelerinde inşaat, tekstil, gıda gibi farklı iş kollarında yatırımlar gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Yukarıda saydığımız gelişmeler yaşanırken şüphesiz kalkınma ve insani yardım sektöründe çalışan Türk sivil toplum kuruluşları (STK) da Afrika ülkelerinde yoksulluğun önlenmesi ve dezavantajlı grupların korunup kollarlanması hususlarında önemli roller üstlenmeye başlamışlardır. Afrika halklarının yüzleştirdiği kronik sorunlarla mücadelesine destek sağlayan Türkiyeli sivil oluşumlar bir yandan Türk halkının vicdanını temsil ederken diğer bir yandan insani yardım üzerinden Afrika halkları ile Türkiye arasında yeni köprüler kurdular. Bu görüş makalesi Türk sivil toplumunun Afrika ülkelerindeki genişleme sürecini ve etkinliklerini Türkiye-Afrika ilişkilerine katkıları bağlamında

analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu minvalde makalede sivil toplum kavramı üzerinden hareket edilerek Türkiye’de STK’ların gelişim süreci ve Afrika ile temas noktaları değerlendirilecektir.

2. Sivil Toplum Kavramı ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

Siyaset bilimci ve sosyologların giderek daha fazla ilgi duyduğu ve günümüzde devlet ile piyasanın paralelinde yükselen “*üçüncü sektör*” şeklinde ya da zaman zaman yasama, yürütme, yargı ve medyadan sonra “*beşinci güç*” olarak da adlandırılan sivil toplum (*civil society-société civile*) olgusu devlet-karşıtı bir konumlandırmaya sahip olsa da bu kavram ilk olarak bu durumun tam tersine devlet ile özdeş kullanılmıştır. Antik Yunan’da Aristoteles’in *civilis* şeklinde değindiği kavram sivil olmak, yurttaş olmak yani devletin bir üyesi olmak anlamına gelmekteydi (Demirel, 2009, s. 14). Ancak modern liberal düşünce bağlamında ilk kez John Locke tarafından kullanılıp kullanılmadığı tartışılan bu kavramın Hegel-Marks çizgisinde devlete karşı konumlandırılışı ve burjuva çıkarları ile ilişkilendirilmesi ise Batı toplumlarındaki modern dönüşüme paralel olarak 17.-18.yy’lardan itibaren gerçekleşmiştir (Erdem, 1997, s. 208).

Günümüzde Batı siyaset çizgisinde olumsuz çağrışımlarla anılan devlet otoritesinin baskı ve tekeli karşısında özgürleştirici bir role sahip olan sivil toplum, devlet (siyasal toplum) karşısında bireysel özgürlüklerin korunması ve sistemin demokratik işleyişi için alternatif ve devlet-karşıtı bir algılamaya sahiptir. Bu nedenle özellikle modernleşme sonrası Batı ülkelerinde sivil toplum oluşumlarına yönelik büyük bir ilgi artışı ve bu artışın paralelinde ise faaliyet ve operasyonlarına göre geniş yelpazede bir çeşitlenme söz konusu olmuştur. Benzer bir ilgi Soğuk Savaş’ın son evresinde başlayan demokratikleşme dalgasıyla birlikte Türkiye’de de hissedilmeye başlamıştır.

Batı’da sivil toplum oluşumları içinden özellikle I. Dünya Savaşı esnasında ve hemen sonrasında ulusal düzeyde faaliyet gösteren hükümet dışı kuruluşların (NGO) yanında insani yardım ve kalkınma yardımı sağlama amacı gözeten ulus-üstü etkiye sahip uluslararası hükümet dışı kuruluşlar yani uluslararası çapta faal sivil toplum kuruluşları (USTK) konsepti ortaya çıkmıştır. Büyük çoğunluğu Batı menşeli olmak üzere bugün küresel çapta faal Oxfam International, Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF), Save the Children, World Vision ve Amnesty International gibi USTK statüsüne giren kuruluşların sayısı oldukça fazladır. Bu yapılar genellikle hükümetleri belirli bir amaca yöneltmek için çalışan lobi kuruluşları (advocacy) ve hizmet sağlayıcı (operational) STK’lar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Ne var ki çoğu kurum bu iki tür yaklaşımı birleştirme eğiliminde olduğundan böylesine keskin bir ayırım yapmak geçerliliğini yitirmektedir.

Hükümet dışı kuruluşlar ya da örgütler olarak da tanımlanan sivil toplum oluşumları mahalli, ulusal ya da uluslararası arenada faaliyet gösterebilecek değişik ölçeklere sahiptirler. Tek çalışan kurumlar olduğu gibi şemsiye bir koalisyon içinde yer alan kurumlar bulunmaktadır. STK oluşumları kuruldukları ülkelerinin sınırları içinde mahalli ve ulusal düzeyde koordine olabildikleri gibi sınır ötesi operasyonlara dahil olarak uluslararası arenada da çeşitli koordinasyonların içinde yer alabilmektedirler. INGO-Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlar olarak tanımlanan USTK’lar Birleşmiş Milletler (BM), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ya da Afrika Birliği (AfB) gibi ulus-üstü örgütlerin yanında bölgesel örgütler ve hatta AFRICOM gibi askeri kurumlarla da zaman zaman koordinasyon içine girebilmektedirler. Ulus-üstü veya bölgesel örgütler insani yardım ve kalkınmayı önceleyen çalışmalarında daha fazla uyum, işbirliği, verimlilik ve bilgi paylaşımı elde etmek için zaman zaman USTK veya ulusal ve mahalli STK oluşumlarıyla koordinasyon gerçekleştirmektedirler.

Bu bağlamda özellikle BM’nin UNDP, WHO, OCHA, UNICEF, WFP gibi alt kurumlarının sahada yerel, ulusal ya da uluslararası STK oluşumlarıyla koordinasyon yaptığı ve işbirliğine gittiği bilinmektedir. Hatta örgüt tüzüğüne 71.maddesi gereğince BM Ekonomik ve Sosyal İşler Konseyi (ECOSOC) bünyesinde STK oluşumlarına gözlemci ve danışman statüsü verilmektedir. Örgütün ilk kurulduğu yıllarda 41 STK’nın sahip olduğu bu statü 90’lı yıllarda 700 kadar STK’ya verilmiştir (UN). Günümüzde

de ise dünya genelinde 6.500'e yakın STK ECOSOC kapsamında gözlemci ve danışman statüye sahipken Türkiye'de 42 dernek ve vakıf bu statüye sahiptir (UN NGO Branch).

Somali, Afganistan, Güney Sudan, Suriye, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Yemen ve Libya gibi geniş çaplı çok-boyutlu krizlerin yaşandığı bölgelerinde BM kurumları ve bölgesel örgütler STK oluşumlarıyla koordinasyon ve işbirliği yapmak durumundadırlar. Bu ülkelerdeki kalabalık mülteci ve yerinden edilmiş IDP statüsündeki insanların ihtiyaçlarının yanında devlet kurumlarının fonksiyonlarını yitirmiş olması nedeniyle başta gıda ve su temini olmak üzere eğitim, sağlık, barınma, hijyen ve sanitasyon çalışmalarında geniş çaplı operasyonların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle görev dağılımı ve işbölümü yapılarak bu büyük insani operasyonlar devlet-dışı sivil oluşumlarla birlikte yürütülmektedir.

Ne var ki BM'ye bağlı insani ve kalkınma yardım sistemi hala büyük oranda Batılı STK'lara bağlı olarak işlemeye devam etmektedir. Örneğin İslam coğrafyasındaki STK oluşumları gerek kurumsallaşma eksikliği ve BM gereksinimlerinin karşılanamaması gerekse de sistemin işleyişini iyi bilmediklerinden ya da ideolojik sebeplerden ötürü BM sistemine entegre ol(a)mamaktadırlar. İslam coğrafyasında BM kurumları ile koordineli çalışabilen STK sayısı bu nedenle bir elin parmaklarını geçmemektedir. Son yıllarda bu konuda daha istekli olunduğu görülmekle birlikte İslam coğrafyasındaki sivil oluşumların daha çok İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi kurumlarla koordinasyon ve işbirliğine dahil olmaktadır.

2.1. Türkiye'de sivil toplum olgusunun dönüşümü

Selçuklu ve sonrasında Osmanlı mirası olarak yaygın bir vakıf kültürüne sahip olan Türkiye'de ise *sivil* (*civil*) kavramı Ziya Gökalp ile *medeni* şeklinde karşılık bulurken kavramın bir toplum çeşidi olarak sosyo-politik bir anlam kazanması sonraları cereyan etmiştir (Demirel, 2009, s. 14). Söz konusu bu bağlamda sivil toplum kavramı ilk olarak 70'li yıllarda devlet-karşıtı sol çevreler tarafından tedavüle sokulmuş ve özellikle 80 sonrası Soğuk Savaş'ın bitiminde farklı çevrelerin benimsemesiyle popülerlik kazanmıştır (Demirel, 2009, s. 9). Çaha'ya (2003, ss. 9-10) göre ise popülerlik kazanan olguları tekeline alarak dönüştürme eğilimindeki devletçi refleks 28 Şubat sürecinde sivil topluma yönelik böyle bir bakış sergileyerek "devletçi sivil toplum" olgusunu tesis etmiştir. Bu durumda ortaya çıkan şey sivil toplumun özgün anlamından kopuk olarak devlette kaydı tutulan sivil kurumsallaşmalar topluluğu yani STK'laşma olmuştur. Bugün Türkiye'de sivil toplum dendiğinde daha çok sivil vatandaşların bilinçli örgütlenmesi sonucu ortaya çıkan, gönüllülük esasına dayalı, kâr amacı gütmeyen ve devletin ilgili birimlerinde kaydı tutulan yasal dernek ve vakıf türü oluşumlar bütünü anlaşılmaktadır.

STK sektörü Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Avrupa Birliği'ne üyelik süreciyle birlikte Türkiye'de gelişim göstermeye başlamıştır denilebilir. 84 milyon nüfus içinde STK üye sayısı 12 milyona tekabül etmektedir ki bu da her 10 kişiden 4'ünün STK üyesi olduğu gelişmiş ülkelere göre geride kalmaktadır (Köseoglu, 2022). Türkiye'de sivil toplum çatısı altında oldukça değişik türde oluşumlar yer almaktadır. Dernekler, vakıflar, sendikalar, konfederasyonlar, meslek örgütleri, birlikler, odalar, kooperatifler, çevre ve hayvan hakları savunucuları, lobi ve çıkar grupları, akademik topluluklar vb. gönüllülük esaslı ile bir araya gelmiş, kâr amacı gütmeyen ve hükümet-dışı olan sivil oluşumlar bu gruba dahildir. Buradan da anlaşılabileceği üzere STK'lar üç temel esas üzerinde durmaktadır: devlet-dışılık yani sivilcilik; gönüllülük ve kâr amacı güdülmemesi.

Ülkemizde kayıtlı STK sayısı 100 binin biraz üzerindedir. Bunların içerisinde hatırı sayılır sayıda kooperatif, sendika ve meslek örgütü yer alırken 6 bin civarında dernek ve vakıf yer almaktadır. Türkiye'deki sivil toplum yapısı ve türlerini anlamak adına yapılan bir *sivil topografya sınıflandırması* (Yaşama Dair Vakıf Yada, 2015, ss. 20-24) çalışmasına göre dezavantajlı bireylerin konumunu güçlendirmek için kurulan öz örgütler; doğa, hayvan ve insanların haklarını savunmaya yönelik kuruluşların yanında siyasi yönelimli, hayırsever, himayeci, uzman, yaptırma-yaşatma ve güzelleştirme motivasyonlu, bir kültürel veya etnik kökene dayalı hemşeri toplulukları, sosyalleşme

amacıyla bir araya gelen, bir sanat ve spor becerisi etrafında bir araya gelen, meslek veya sektör eksenli, pazar eksenli teşekküller şeklinde sivil toplum kuruluşlarını sınıflandırmak mümkündür.

Türkiye’de 90’lardan sonra STK sektöründe bir canlanma yaşandığı görülmektedir. Bazı yorumculara göre bu canlanmadaki etkenlerden biri Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne adaylığı ve Kopenhag kriterleri doğrultusunda gerçekleştirdiği reformlardır. Bu reformlar özellikle STK’ların uluslararasılaşmalarına yönelik imkanları genişletmiştir (Bulut, 2016, s. 7). Bu STK’lardan bazıları ise son yıllarda uluslararası hüviyet kazanarak Afrika kıtasına yoğun ilgi duymaya başlamış Afrika ülkelerinde yaşanan insani kriz ve kalkınma-altyapı sorunlarına yönelik projeler gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu çalışmanın ilgi odağını da Afrika kıtasına yönelme eğilimi gösteren bu tür Türk STK’ları teşkil etmektedir.

3. Afrika Ülkelerinde Kronik Sorunlar ve Uluslararası STK’ların Rolü

Dış yardımlar (*foreign aid*) devletler nazarında dış politikaya yardımcı bir enstrüman olarak görülmektedir. Bu bağlamda devletler kamu ya da kendi STK’ları eliyle ülke dışına yönelik yaptıkları kalkınma ya da insani yardımlar üzerinden ulusal markalama yapmaktadırlar (İletişim Başkanlığı, 2022, s. 13). Örneğin resmi kalkınma yardımlarının (RYK) kişi başına düşen miktarında OECD ülkelerini geçen Türkiye “dünyanın en cömert ülkesi” imajı üzerinden bir markalama yapmaktadır. Bu nedenle sadece kamu kurumları eliyle değil sivil alandaki kurum ve kuruluşların topladıkları bağışlarla dış yardıma sundukları katkılar önemli görülmeye başlamıştır.

Hızlı mobilize olabilmeleri ve faaliyet alanlarındaki çeşitlilik açısından son yirmi yılda Sivil Toplum Kuruluşları (STK’lar) oynadıkları rollerle global kalkınmada önemli aktörler haline gelirken devletlerin dış politika yapım süreçlerinde de etkin hale geldiler. Dünya Bankası, gelişmemiş ülkelere aktarılan kalkınma yardımları fonları toplamının en az %15’inin sivil toplum oluşumları üzerinden aktarıldığını belirtmektedir (Shah, 2005). 2022 yılında küresel çapta resmi dış kalkınma yardımları (RKY) devletler bazında toplam 213 milyar dolar seviyesine seyrederken sivil toplum kuruluşlarının kalkınma yardımları toplamda 55 milyar dolar seviyesinde seyretmiştir. Aynı yıl Afrika ülkelerinin kıta dışı devletlerden almış olduğu yardımlar 70 milyar dolar iken uluslararası sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla aldıkları dış yardım miktarı 4 milyar dolar dolaylarında gerçekleşmiştir (Our World in Data).

Ülkelerin yaptıkları dış yardımların objektif esaslara göre yapıldığını söylemek zor görünmektedir. Dış yardım ile ulusal çıkarlar arasında güçlü bir bağ olduğu üstü örtülü bir şekilde kabul görmektedir. Bu nedenle STK’ların da dahil olduğu dış yardım konseptinin çıkar temelli kullanımı yardım olgusunu yumuşak güç sahasına çekmektedir (İletişim Başkanlığı, 2022, s. 27). Akademik çalışmalar Soğuk Savaş sonrası yaşanan gelişmelere paralel olarak STK faaliyetlerinin arttığına işaret etmektedir. Buna göre Soğuk Savaş sonrası Afrika hükümetlerinin ekonomik ve politik değişim vaatleri başarısızlığa uğradıkça halk tabanında dış yardım ihtiyaçları derinleşerek sivil oluşumlara alan açılmıştır. Bu minvalde bugün Afrika’da faaliyet gösteren uluslararası yapıdaki sivil toplum kuruluşlarının sayısı da on binleri aşmış vaziyettedir. Her ne kadar son yıllarda Çin, Rusya ve Türkiye gibi dış aktörlerle yoğunlaşan ilişkiler dolayısıyla “Yükselen Afrika” söylemi üzerinden kıta için olumlu bir imaj çizilse de Afrika kıtası dünya ortalamasına göre hala sosyo-ekonomik göstergelerin düşük seyrettiği ve kalkınma sorunlarının kendini gösterdiği bir coğrafyadır.

Kıta ülkelerinde temiz su ve elektrik gibi temel ihtiyaçlara eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere ulaşamayan milyonlarca insan bulunmaktadır. 1,5 milyara yaklaşan kıta nüfusunun %60’ının günlük 2 dolar gelir seviyesi ve altında yaşadığı tahmin edilmektedir. Sosyo-ekonomik verilerdeki bu gerilik ve devletlerin kırılgan yapıları nedeniyle karşılaşılan insani ve doğal krizlere müdahale noktasında dış yardım ihtiyacı zaman zaman kendini hissettirmektedir. Doğal felaketlerin yanında kıtada bazı ülkelerde yaşanan çatışma ve iç savaş durumları nedeniyle kitlesel göç ve yer değiştirmeler yaşanmaktadır ki böylesi durumlarda kolektif müdahaleler gerektirmektedir. Afrika kıtası iklim

değişikliğinden en fazla etkilenen yerler arasında yer almakta iklim değişikliğine bağlı sebeplerden ötürü yaşanan kuraklık ve sel felaketleri iklim mültecileri yaratmaktadır.

Dünyanın farklı ülkelerinden yönetilen USTK'ları Afrika ülkelerinde eğitimden sağlığa ve hatta tarım gibi çok farklı faaliyetler içinde görmek mümkündür. Eskiye nazaran daha büyük bütçelerle operasyonlarını yürüten USTK'lar artık devlet politikaları içinde de önemli yer tutmaktadırlar. Batılı devletler özellikle de Amerika gelişmemiş ülkelere aktardığı dış kalkınma yardımlarını STK'lar üzerinden yürütmeyi tercih ederken küresel güç haline gelen Çin, Hindistan ve Brezilya son yıllarda bu minvalde hareket etme eğilimleri başlamıştır. Bu yönde bir eğilimin gelişmesi elbette Afrika'nın yolsuzluk sicilinin de etkisi vardır. Afrika hükümetlerine güvenmeyen kesimler kalkınma yardımlarını 'devletten devlete yardım anlayışının' yanında STK'lar eliyle yardıma kaydırmayı tercih etmektedirler (Chege, 1999, s. 6).

USTK'lar bulundukları coğrafyalara başta insan kaynağı, finansman, tecrübe paylaşımı ve teknoloji transferi yaparak o coğrafyanın sosyo-kültürel dönüşümünde etkili olmaktadır. Afrika kıtasının geçirdiği sosyo-kültürel değişimler incelendiğinde insani yardım çalışmalarının da kıtayı derinden sarsan sömürgecilik dönemine kadar uzandığı görülmektedir. Uzun sömürgecilik döneminde insani yardım faaliyetleri paralelinde misyonerlik faaliyetleri yürüten kilise merkezli kurumlar ve misyonerler Afrika'da büyük bir sosyo-kültürel dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bu kurumlar yürüttükleri sağlık ve eğitim faaliyetleriyle özellikle Sahra-altı Afrika'da Hristiyanlığın yayılmasında ve Batılılaşmanın kabul görmesinde etkili olmuşlardır. II. Dünya Savaşı'nın ardından ise misyoner kilise merkezli yardım kurumlarının paralelinde daha seküler görünüme sahip USTK'lar boy göstermeye başlamıştır.

Devletlerin ulaşamadığı kırsal bölgelerde halkla yakın temas kuran USTK'lar hiç şüphesiz gittikleri bu yerlerde gerek açtıkları okul ve hastanelerle gerekse fiziksel varlıkları ile sosyo-kültürel değişime yol açmaktadır. Bu yüzden günümüzde Batılı ülkeler kalkınma yardımlarının büyük bir kısmını STK'lar aracılığıyla kanalize ederken USTK'lar dış politika yapım sürecinin önemli bir aracı olarak da görülmektedir. Son yıllarda ilgili literatürde "soft power" (yumuşak güç) kavramı üzerinden değerlendirilen STK'ların etki gücü dış politika yapımında karar alıcıların es geçemeyeceği ve ülkelerin dışardaki görünüm ve imajlarını etkileyen bir konsepttir. Özkan'a (2015, s. 85) göre kalkınma yardımları Türk dış politikasında yeni açılım yapılan bölgelerde etkin bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Örneğin Türkiye'nin Somali'de son derece olumlu bir imaja sahip olmasının temelinde 2011 yılında bu ülkeye yönelik yürütülen ve Türk STK'larının da dahil olduğu insani müdahale operasyonları yer almaktadır.

1990 yılında Joseph S. Nye yumuşak güç kavramını cazibenizle istediğinizi sağlama kabiliyeti olarak tanımlamıştır. Nye'ye göre *sert güç* askeri ve ekonomik güçten kaynaklanırken *yumuşak güç* bir ülkenin siyasi fikirleri ve kültürünün çekiciliğinden kaynaklanır (Yılmaz, 2017, s. 154). Akademisyenler bir ülkenin kültürünü, siyasi değerlerini ve dış politikasını söz konusu ülkenin yumuşak güç kapasitesini besleyen üç unsur olarak zikretmektedirler. Bu bağlamda Türkiye'nin sahip olduğu tarihi ve kültürel derinlik ve STK'lar üzerinden hayat bulan dayanışma kültürü elinde zengin bir malzeme olarak belirginlik kazanmaktadır. Osmanlı Vakıf kültüründe örnekleri görülen sadaka taşı, zekât kuyusu, zimem defteri gibi örnekler Türk halkının yardımlaşma kültüründeki zenginliklere işaret etmektedir (Yumuşak & Altun, 2016, s. 213).

USTK'ların artan önemini daha yeni anlamaya başlayan Türkiye'de de bu yönde bir eğilim dikkati çekmektedir. Bu nedenle Türk STK'ları giderek daha fazla düzeyde Türkiye'nin dış insani yardım ve kalkınma yardımlarında ve dolaylı olarak da dış politikada yer almaktadırlar. Türkiye sınırları dışında faaliyet gösteren USTK kapsamına giren sivil oluşumların devlet kurumlarıyla koordinasyonun sağlanması için 2009 yılında TİKA bünyesinde '*Sivil Toplum Kuruluşları İşbirliği ve Koordinasyon Birimi*' kurulmuştur. Daha önceki yıllarda Türk STK'ların eliyle gerçekleşen dış yardımlar TİKA

raporlarına girmezken son yıllarda bu veriler de Türkiye'nin sağladığı dış kalkınma yardımlarının içine dahil edilmeye başlamıştır. Yine son dönemde kamu fonlarından sivil oluşumlara aktarılan finansmanda belirgin bir artış görülmektedir ve kamu-STK ortaklığıyla yürütülen projeler hayata geçirilebilmektedir. Örneğin sağlık taraması ya da ameliyat programı yürüten STK'lara sağlanan doktor görevlendirmeleri, yol ve kargo ücretlerinin karşılanması gibi destekler Türk STK'lara kıtada daha rahat hareket etme imkânı tanımaktadır (Çomak, 2011, ss. 214-215).

Akademisyenlere göre Türk STK'ları devlet kurumlarıyla olan işbirliğinde gündem oluşturma, bilgi paylaşımı, network sağlama ve zaman zaman da karar alma süreçlerine dahil olmak gibi bariz roller oynamaktadırlar (Turhan & Bahçecik, 2020, s. 13). Hatta bu rollerin kapsamını genişletme eğilimindeki akademisyenlere göre Türk STK'ları son yıllarda çatışmaları önleme ve barış inşası süreçlerinde devletler arası yürütülen diplomatik ilişkileri tamamlayıcı roller bile üstlenebilmektedirler (İşbilir, 2021, s. 5). Bu nedenle STK'ları değerlendirirken sadece gıda kolisi temin eden dernekler şeklinde bir algılamadan kaçınarak profillerine ve potansiyellerine daha kapsamlı bakmak gerekmektedir.

3.1. Afrika ülkelerinde değişen STK algısı

Afrika ülkelerinde değişik faaliyetler gösteren USTK'lar kadın sünnetleri, silahsızlanma, eğitim ve sağlık gibi birçok alanda inisiyatif alırken Afrika kamuoyunda USTK'lara ve daha genel anlamda dış yardımlara bakışın son yıllarda olumludan olumsuzu evrilmeye başladığı da gözlenmektedir. Böylesine şüpheli bir bakış açısının oluşmasında USTK'ların devletler üzerinde politik baskı kurma girişimlerinin artması, politik ajandalara angaje olmaları, düşük proje verimliliği ve yüksek idari masraflar gibi hususların payı vardır. Örneğin 2010 yılında yaşanan Haiti depremi sonrasında Amerika Kızıl Haç'ının topladığı fonların %25'ine tekabül eden 125 milyon doları depremzedeler yararına kullanmak yerine kurumun idari işlerinde kullandığı ve yaptığı finansal raporlamalarla kamuoyunu yanılttığı ifşa edilmişti (Bahçecik, 2021, s. 13). Başka bir örnekte ise LGBT'ye ağır cezalar getiren Uganda Batılı devletlerce baskı altına alınarak LGBT haklarının ülkede tanınması için tehditlere maruz bırakılmış, Norveç ve Danimarka gibi ülkeler Uganda'ya sağladıkları yardımları sonlandırdıklarını duyurmuşlardır (Plaut, 2014).

Esasında yukarıda zikredilenlere benzer vakaların sayısı Afrika ülkeleri özelinde azımsanmayacak derecede fazla olmasına rağmen ya ifşa edilememekte ya da basına yansımamaktadır. Bu realite önemli bir ikileme işaret etmektedir ki Afrika devletleri bir yandan kalkınma yardımlarına ihtiyaç duyarken bir yandan da USTK'ların girişimlerini istemez hale gelebilmektedirler. Ve hatta USTK'ların bir ülkedeki varlığı ve faaliyetleri insani düzlemde çıkartılarak hızla siyasal düzleme taşınabilmektedir. Özellikle Arap Baharı sonrasında sivil toplum üzerinde etki eden dış güçlerin etkileri daha ciddi ele alınmaya başlamıştır. Örneğin bu doğrultuda hareket eden Etiyopya hükümeti yerel STK'ların dışardan aldıkları fonun toplam fonları içindeki payının %10'u geçemeyeceği kararını yasalaştırmıştır (Anderson, 2017).

Halklarının gözünde otoritelerinin sarsılacağını düşünen birçok devlet USTK'ları denetleme gereği duyarak İnsani Yardım Bakanlıkları kurarak bu kurumlar vasıtasıyla USTK'lar üzerinde denetleme, koordinasyon ve gerekli durumlarda baskı kurmayı amaçladılar. Olumsuz algı ve şüpheler nedeniyle ülkede işlerin ters gittiği durumlarda USTK'lar hızla istenmeyen yabancı haline dönüşebilmektedirler. Örneğin Sudan'da Devlet Başkanı Ömer el Beşir'in Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Darfur'da soykırım suçlamasıyla yargılandığı 2009 döneminde devletin verdiği ilk tepki davaya kanıt sağladıkları gerekçesiyle Save the Children, MSF gibi 10 farklı USTK'nın ülkeden kovulması olmuştur (Sudan Tribune, 2009).

Esasında bu baskılama çabaları sadece USTK'larla ilgi olmayıp genel olarak sivil toplum alanını devletlerin denetimine sokulmak gibi üstü örtülü bir amaç içermektedir. Finans kaynaklarının

denetiminin yanında çalışan yabancı personeller için sınırlama getirilmesi gibi uygulamalar yürürlüktedir. Freedom House'un konuya ilişkin yaptığı özel bir raporlamada son 15 yılda aralarında Sudan, Etiyopya, Tunus, Uganda gibi ülkelerin bulunduğu 12 Afrika ülkesi STK'ları sınırlayıcı yasalar hayata geçirmişlerdir. 7 ülke bu yönde yasaları yürürlüğe sokmak için beklerken Nijerya, Kenya ve Angola'nın dahil olduğu 6 ülkede ise kısıtlayıcı yasalar mahkeme yoluyla iptal edilmiştir (Musila, 2019, s. 4).

USTK'ların yaptığı projeleri basılı ve görsel medyanın yanında sosyal medya yaygınlaştırması ve dramatik görsel ve söylemlerin tekrarı nedeniyle Afrika kıtasının sadece kuraklık, kıtlık, terörizm, çatışma ve göç gibi olumsuzluklarla özdeş hale gelmesi eleştirilen temel hususlardan biridir. Bu yaklaşım temsilci konumundaki ülke liderlerini ve halkı rahatsız edecek boyutlara vararak tepkilere yol açmaktadır. Ancak daha çok fon ve bağışçı sağlamak adına dramatik bir Afrika görseli paylaşma kolaylığının Afrika ülkelerinde faal Türk STK'ların da kaçınabildiği bir yaklaşım olmadığı gözlemlenmektedir (Kavak, 2023).

Devletlerin sağladığı temel hizmetlerden mahrum ücra köy ve kasabalara giderek mağdur olmuş insanların yaralarını saran USTK'ların gelişmemiş ülkelerde yürüttüğü faaliyetler son dönemlerde akademik çalışmalara konu olsa da Türkiye'de bu alanda yapılan çalışma sayısı hala oldukça yetersizdir. Politik ve dini motivasyonları bir kenara bırakıldığında tartışılan temel konu USTK'ların gelişmemiş ülkelerdeki varlığının gerçekten yararlı mı yoksa sanılanın tersine yararsız mı olduklarıdır. Genel olarak yapılan yorumlar ise özetle USTK'lara güvenen, devletlerin ihmal ettiği bölgelerde aldıkları riskler ve yaptıkları çalışmalar dolayısıyla takdir edenler ile USTK'ları yararsız, iç işlerine müdahil ve Afrika'nın sorunları gerçek anlamda anlamadıkları şeklinde eleştiren iki zıt görüş etrafında toplanmaktadır (Anderson, 2017). Afrika ülkelerinde ve gelişmemiş ülkelerde USTK'lara karşı geliştirilen kaygıların tamamen yersiz olduğunu söylemek zorken elbette bütün USTK'ları aynı kefeye koyan anlayış da bir o kadar sakıncalı görünmektedir.

4. Afrika Kıtası ve Türk Sivil Toplumu

2024 yılı başlarında Uganda'ya yapacağım bir ziyaret için bindiğim İstanbul-Entebbe uçağında önümdeki koltukta oturan ve ceketinin sırt bölümünde "Kalem Derneği-Turhal" yazılı bir yardım çalışanı dikkatimi çekmişti. Sohbetimiz esnasında Uganda'da destekledikleri yetimhanelerin olduğunu öğrenirken beni hemen yanında oturan başka bir dernek temsilcisi ile tanıştırdı. Böylece ismini ilk kez duyduğum o kurumun da gene Uganda da bir aşevi işlettiğini öğrendim. 2018 yılında Uganda'yı kapsayan bir saha çalışması 30 kadar Türk STK'sının farklı ölçeklerde de olsa Uganda'da faaliyet göstermiş olduğu tespitine yer vermektedir (Aras, 2018) ki aradan geçen seneler içinde bugün bu sayının daha da artmış olması muhtemeldir.

Kısa bir kişisel gözlem içeren uçak kesitinden de anlaşılacağı üzere Türk STK'larının Afrika kıtasında dağılımı birkaç yıl öncesine göre artık son derece büyük bir çeşitlilik göstermeye başlamıştır. İHH, Yeryüzü Doktorları, Gönüllüler ve Cansuyu gibi adları herkesçe bilinen büyük yardım kuruluşlarının yanında çok sayıda küçük ölçekli dernek ve vakıf Afrika kıtasındaki yardım sektörüne eklemlenme eğilimi göstermektedir. Elbette bu yeni durum Afrika'daki Türk STK'larının dağılım, proje ve etki ölçümlemelerinin takibini de zorlaştırmaktadır.

Konumuza ilişkin olarak Türk STK'ların Afrika ülkelerindeki faaliyetlerinin Türkiye'nin son yirmi yılda Afrika ülkeleriyle artan diplomatik ve ticari ilişkileriyle doğru orantılı bir şekilde arttığı görülmektedir. İşbilir'e göre (İşbilir, 2021, s. 23) Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikaları doğrultusunda kıtaya artan ilgisi bu doğrultuda sivil kapasitenin gelişimini de tetiklemiştir. Sayıca artan STK'ların Afrika kıtasına yönelik faaliyetlerinde gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Türkiye İş birliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın (TİKA) sağladığı fonlar gerekse de Türkiye'nin kaydettiği ekonomik büyümesinin bir sonucu olarak bütçe bazında artışlar görülmektedir. Böylesine yoğun bir ilgiyi Türkiye'nin son yirmi yılda Afrika ülkeleriyle geliştirdiği ilişkilerden bağımsız ele almak oldukça güç görünmektedir.

Türk STK'ların Afrika ülkeleriyle temaslarında ve kıtaya daha aktif yönelimlerinde 1998 yılında ilk kez gündeme taşınan Afrika Açılımı, 2002 yılından sonra bu açılıma hız verilmesi, 2005 yılının Türkiye'de "Afrika Yılı" ilan edilmesi ve 2008 yılında Türkiye'nin Afrika Birliği tarafından *Stratejik Ortak* olarak kabul görmesinin büyük etkisi vardır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı Afrika turlar ve düzenlenen Afrika-Türkiye İşbirliği Zirveleri medya organlarında Afrika'ya ilişkin gündemlerin daha geniş yer bulmasını sağlamıştır. Türkiye'nin Afrika siyasetinin genişlemesi ve derinleşmesi neticesinde Türkiye'de Afrika farkındalığı yükselişe geçerken artan işbirlikleri sayesinde tanıtım, vize işlemleri ve lojistik gibi alanlarda da STK'ların lehine gelişmeler yaşanmıştır. Elbette olumlu addedilebilecek tüm bu gelişmeler vesilesiyle Türk STK'ların da Afrika ülkeleriyle daha fazla temas noktası sağlaması ve insani kalkınma düzleminde projeler üslenmeleri gerçekleşmiştir.

Türk STK'ların Afrika kıtasındaki görünürlüklerin artış göstermesinde kuşkusuz Türkiye'nin elçilik sayısını kıta ülkelerinde 44'e çıkartması, TİKA'nın Afrika ülkelerinde 22 çalışma ofisi açması ve THY'nin kıta genelinde 60 civarında lokasyona uçuş gerçekleştirmesinin büyük payı vardır. Bu üç unsur lojistik ve ulaşım kolaylığı, devlet nazarında himaye ve prestij sağladığından STK'ların Afrika ülkelerinde daha rahat hareket etmelerinin önünü açmıştır.

Afrika kamuoyunda USTK'lara bakışın değiştiği ve güven sorununun olduğu bir ortamda Türk STK'lar Afrikalıların yüzleştiği sağlık, gıda yetersizliği, temiz suya ulaşım gibi kronik sorunlarla mücadele ederken aynı zamanda Türk halkının vicdanını temsil etmektedirler. Türk STK çalışanlarının saha çalışmalarında giydikleri kıyafetlerde, hayata geçirdikleri projelerin tabelalarında ya da dağıttıkları malzemelerde genellikle ay yıldızlı Türk bayrağı özellikle ön plana çıkartarak kullandıkları görülmektedir. Böylesi bir tutum yapılan projenin ya da verilen yardım malzemesinin Türkiye halkı tarafından desteklendiği vurgusu yapmak içindir. Bu kurumlar insani yardım çalışmaları vesilesiyle Afrikalılarla birebir temas kurarak Afrika ülkeleriyle Türkiye arasında yeni köprüler tesis edebilen bir konumda olduklarının bilinciyle hareket etmektedirler.

TİKA tarafından hazırlanan ve belirli aralıklarla kamuoyu ile paylaşılan kalkınma yardımları raporları üzerinden Türkiye'nin sağladığı toplam dış yardımlar içinde Türk STK'ların tuttuğu yeri tespit etmek bir nebze mümkündür. Kurumun 2022'de yayınladığı Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu verilerine göre Türkiye'nin toplam kalkınma yardımı (resmi ve özel akımlar toplamı) 2005 yılında 601 milyon dolar iken bu rakam 2019 yılında 8,6 milyar dolar ile Cumhuriyet döneminin en yüksek seviyesine ulaşmıştır (TİKA, 2022, s. 11).

Türkiye'nin kalkınma yardımları 2022 yılında bir nebze düşerek 7,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. STK'ların insani ve kalkınma alanında kullandıkları fon ise 2018 yılında tarihi zirve yaparak toplamda 826 milyon dolara kadar yükseldiği görülürken aradan geçen yıllar içinde STK akımları 343 milyon dolara kadar gerilemiştir. 2022 yılında STK'ların insani yardımlar için kullandığı fon 152 milyon dolara kalkınmaya ayırdıkları fon ise 191 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. İlgili raporun Afrika ülkelerine yönelik verileri incelediğinde 2021 yılına göre Afrika ülkelerine sağlanan Resmi Kalkınma Yardımlarının (RKY) 99 milyon dolardan 59 milyon dolara gerilediği görülmektedir. Somali 26 milyon dolar ile Türkiye'den en çok kalkınma yardımı alan ülkeler sıralamasında Suriye'den sonra ikinci sırada yer alırken listenin devamında Gambiya, Sudan, Moritanya, Güney Sudan, Nijer ve Cibuti gibi ülkeler yer almaktadır (TİKA, 2022, s. 13-26).

Yukarıda da belirtildiği gibi Afrika'da faal Türk STK'ları artık birkaç kurumla sınırlı değildir. Gerek İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerden gerekse de Konya, Tokat gibi Anadolu şehirlerinde örgütlenerek Afrika ülkelerine insani yardım alanında açılım yapan kurum sayısı bir hayli artış göstermiştir. Sosyal medyanın etkin kullanımı sayesinde fon toplama kolaylığı elde edilmesi de bu çeşitlenme de büyük bir rol oynamaktadır. Afrika ülkelerinde genellikle eğitim, sağlık, acil insani yardım ve kalkınma projeleri (su kuyusu, mikro finans sağlama, tarımsal üretime destek vb.) gerçekleştiren Türk STK'larının kurumsallaşma süreçlerinin halen devam ettiği ve büyük oranda yerel

partner kurumlarla işbirliği üzerinden hareket ettikleri gözlenmektedir. Yetişmiş yetkin personel sayısının azlığı, uzmanlaşma eksiği ve kıtanın coğrafi genişliği ve kültürel çeşitliliği ise Türk STK'larının etkilerini sınırlayan etkenlerin başında gelmektedir.

Afrika'da faal bazı Türk STK'ların diğer bir belirgin özelliği ise dini ve insani beklentileri terkipleyerek hareket eden cemaat tabanlı kuruluşlar şeklinde örgütsel yapıya sahip olmalarıdır. Aziz Mahmut Hüdai ve İsmailağa gibi Türkiye'de geniş cemaat tabanına sahip yapıların Afrika ülkeleri üzerinden cemaatlerini genişletme ve küreselleşme arayışlarına şahit olmaktadır (Kutluer & Ekici, 2022). Bu durum Afrika ihtiyaçlarının mı yoksa cemaat ihtiyaçlarının mı öncelendiği gibi bir sorunsal karşımıza çıkartmaktadır ki bu tamamen başka bir çalışma konusu olacak kadar kapsamlı bir analize muhtaçtır.

Afrika ülkelerinde faal Türk STK'ların Afrika ülkelerinde sağlık sektöründe önemli bir görünürlüğe sahiptir. Ameliyat programları, sağlık taramaları, hastane veya klinik işletmeciliği gibi projeler sayesinde Türk STK sektörü Afrikalılar nazarında olumlu bir imaj elde ettiği görülmektedir. Bu kuruluşların fonlarının genellikle dini kapsamlı bağışa giren sadaka, fitre, zekat, adak ve akika gibi ibadetlere endeksli olması ister istemez bu kuruluşlara dini bir görünüm vermektedir. Bu durumun bir tezahürü olarak faaliyet yelpazelerinde ramazan gıda kumanyası dağıtımı, zekât ve fitre dağıtımı temelli nakit para yardımı, kurban kesimi, Kur'an-ı Kerim dağıtımı ve Kur'an kursu işletmek gibi dini içerikli faaliyetler uzun bir liste oluşturmaktadır.

Temiz suya erişimin hala ciddi bir sorun teşkil ettiği Sahel kuşağı gibi yerlerde ise Türk STK faaliyetlerinin yüzey ve derin su kuyusu açmaya yöneldiği görülmektedir. Bağışçısının adını yaşatmak adına yöre halklarının aşına olmadığı uzun isim tabelaları ile süslenen bu kuyular Türk STK'ların Afrika kıtasındaki faaliyetleri arasında ciddi bir yer tutmaktadır. 2015 yılında İHH İnsani Yardım Vakfı'nın su kuyularının uydu koordinatlarını belirlemek ve etkinliklerini değerlendirmek adına Darfur bölgesinde yaptığımız bir saha gezisinde farklı STK'lar eliyle aynı lokasyonda açılmış çok sayıda atıl vaziyette kuyunun varlığına şahit olmuştum. Verimsizlik içeren bu durum üzerine yaptığımız incelemeler proje tekrarı içeren bu durumun denetim eksikliği, işbirliği yapılan yerel STK'nın yerel yönetimlerle girdikleri angajman, yöre halkının kötü kullanım ve ihmallerinden kaynaklı olduğu tespit edilmişti.

Diğer bir eleştirel hat ise bu kurumların istisnalar hariç uzun vadeli ve kalıcı çözümlerden çok reaksiyoner bir hareket tarzını benimsemiş olmalarıdır. Bu nedenle Türk STK'ların görünümü Somali, Sudan, Nijer gibi insani krizlerin yoğunlaştığı ülkelerde daha fazla ön plana çıkmaktadır. TİKA'nın kamuoyu ile paylaştığı değerlendirme raporlarında da Türk STK'ların en fazla yardım sağladığı ülkeler genellikle belli başlı ülkeler olmaktadır. Bu tablo Türk STK'ların Afrika sorunlarına bütüncül bir bakış açısı geliştiremediklerini Türkiye'nin dini ve tarihi bağlarının bulunduğu daha yakın coğrafya sayılabilecek nüfus çoğunluğu Müslüman ülkelerde faaliyetlerini yoğunlaştırdıklarını göstermektedir. Örneğin Somali'de oldukça etkili olan Türk STK'ların ülke içindeki dağılımına bakıldığında bölgesel fark hemen göze çarpmaktadır. Mogadişu etrafında kümelenen Türk STK'larının ülkenin Somaliland ya da Puntland gibi bölgelerindeki etkisi oldukça az hissedilmektedir. Gene benzer şekilde Somali'nin komşuları Cibuti, Kenya ve Etiyopya'da Türk STK'ların varlığı sınırlı düzeyde kalmaktadır.

Tokat'ın Turhal ilçesinden yola koyularak Uganda'ya ulaşan Kalem Derneği gibi henüz kurumsallaşması ve bölgesel uzmanlığı olmayan küçük dernek ve vakıfların Afrika kıtasına yönelmesi cesaretlendirici ve ilgi çekici olsa da bu durum kaynak kullanımı ve verimlilik açısından bir handikaba işaret etmektedir. Planlama, denetleme ve etki oluşturma gibi mekanizmaların yetersizliği veya proje tekrarı gibi durumlar kaynak israfına davetiye çıkartabilmektedir.

Son yıllarda Afrika'da sayıları giderek artan bazı Türk STK'ların yukarıda da değinildiği gibi Afrika kamuoyunun hassasiyetlerine aykırı şekilde son derece olumsuz bir Afrika imajını medya tekrarları üzerinden pekiştirdikleri gözlemlenmektedir (Kavak, 2023, s. 247). Bağış miktarını arttırmak adına bir

tabak sıcak yemekle, bir gıda kolisi ile Afrika kıtasındaki tüm aç insanların doyurulduğu ya da verilen bir çanta ile tüm gençlerin geleceklerinin kurtarıldığı gibi genellemeler dikkat çekici boyuttadır. Afrika'yı kurbanlaştıran bu tutumun esasında bir iş modeli haline geldiği görülmektedir. Kullanılan söylemlerde üstü örtülü bir şekilde bile olsa Afrika için bir kurtarıcı imajı çizimleri sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Gerçeği tam olarak yansıtmayan bu yaklaşımlar nedeniyle STK'lara destek veren bağışçılarda da yanılsamalar yaşamaktadır.

5. Sonuç

Uluslararası sivil toplum kapsamına giren Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlar (USTK'lar) gelişmiş ülkelerde dış politika uygulamalarında yer bulmakta ve dış kalkınma yardımlarının sağlanmasında aracı rol oynamaktadırlar. Benzer bir eğilimin son yıllarda Türkiye'de de ivme kazandığı USTK kapsamına girecek Türk STK faaliyetlerinin dış kalkınma yardımları raporlarına dahil edildiği ve devlet tarafından takip edildiği gözlenmektedir. Bu minvalde Türkiye Afrika ülkeleri ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini arttırmaya yönelik arayışını sürdürürken Sivil Toplum Kuruluşları da bu süreçte etkin şekilde yer almaktadırlar. Bu minvalde Türk STK'ların Afrika kıtası ülkelerindeki görünürlüğü ve faaliyet çeşitlerinde bir artış yaşanmıştır.

Afrika kıtasında dışarıdan gelen USTK'lara yönelik olumsuz algılamalar giderek artsa da Türk STK'ları şimdilik bu algı değişiminden olumsuz etkilenmemektedir. Ancak bu durumun nasıl devam edeceği Türk STK'larının kıtada gösterecekleri performansa bağlı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Proje tekrarları, kaynak israfı, verimsizlik gibi çıktıların artması ya da politik gündemlerle donanmaları halinde Türk STK'larına yönelik olumlu algılamalar da elbette aniden değişime uğrayabilir. Bunun olmaması için STK'ların kurumsallaşması, faaliyet alanlarını tanıyarak uzmanlaşması ve gerek Türkiye'deki gerekse de faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki yetkili merciler ile koordinasyon için çalışmaları gerekmektedir.

Türk STK'ların Afrika ülkeleri ile Türkiye arasında yeni köprüler kurması ve insani yardım çalışmalarını devam ettirebilmesi son kertede Türkiye'nin 2005 yılından beri yürüttüğü ve artık dış politikada belirginlik kazanan Afrika siyasetinin de başarısına bağlıdır. Türk STK'ları Afrika ülkelerinde Türkiye'nin görünürlüğünü arttırarak Türkiye-Afrika ilişkilerine genelde olumlu katkı sağlarken Türkiye'nin benimsediği yeni Afrika siyaseti doğrultusunda attığı adımların da Türk STK'lara Afrika kıtasında yeni alanlar açtığı gözlemlenmektedir.

STK'ların Türk dış politikasının etki alanının Afrika ülkelerine yayılmasında daha etkin roller oynayabileceği ve özellikle Afrikalılarla sıcak temas sağlayarak daha yakından ilişkiler tesis edebilecekleri aşikardır. Özellikle TİKA gibi kamu kurumlarının STK'lar ile daha entegre çalışmaları ve insani-kalkınma yardımları alanında STK'ların yönettiği fonların büyümesi son yıllarda yaşanan bazı olumlu gelişmelerdir. Bu olumlu tablonun paralelinde Türk STK'ların Afrika ülkelerinde yürüttükleri çalışmaların coğrafik dağılımı, zayıf kurumsallaşmaları ve inşa ettikleri Afrika imajı üzerine bazı eleştiriler de getirmek mümkündür. Kıta ile 2000'li yıllarda tanışan STK'ların uzun vadeli kalıcı projeler yürütmesi, yeni ofisler açarak kurumsallaşması, faaliyetlerini kıta içinde daha geniş bir coğrafyaya yaymaları ve daha sağlıklı bir Afrika yaklaşımı geliştirmeleri elbette daha geniş bir zaman aralığı gerektirmektedir.

Kaynakça

- Anderson, M. (2017). *NGOs: Blessing or curse?*. The Africa Report. <https://www.theafricareport.com/777/ngos-blessing-or-curse/>
- Aras, B. (2018). Medical Humanitarianism of Turkey's NGOs: A "Turkish Way?", *Alternatives: Global, Local, Political*. SAGE. 1-12.
- Bahçecik, Ş. O. (2021). Accountability of Humanitarian NGOs in Turkey: An Online Transparency Analysis, *Journal of Education Science Society*, 19(73). 11-29.
- Chege, S. (1999). Donors Shift More Aids to NGOs, *Africa Recovery*. Sayı: 13.
- Çaha, Ö. (2003). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*. İstanbul: Gendaş.
- Çomak, İ. (2011). Türkiye'nin Afrika Politikası ve Sağlık Sektöründe Çalışan Türk STK'ların TİKA'nın Desteginde Afrika'da Yürüttüğü Faaliyetlerin Bu Politikaya Etkisi. *Avrasya Etüdlere*. 40(2). 201-222.
- Demirel, N. (2009). *Kavramsal ve Tarihsel Aşamaları ile Sivil Toplum ve Türkiye* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Erdem, T. (1997). Sivil Topluma Kavramsal Bir Bakış, *Bilig*, 207-214.
- Firdevs, B. (2016). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararasılaşma Süreçleri*. İlke, https://ilke.org.tr/images/yayin/pdf/turkiyede_sivil_toplum_kuruluslarinin_uluslararasilasma_surecleri.pdf
- İletişim Başkanlığı. (2022). *Türkiye'nin Dost Eli: İnsani Diplomasi*. İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- İşbilir, C. A. (2021). Afrika'da Faaliyet Gösteren Türk STK'ların Barış-İnşa Edici Kapasitesi, *Africana*, 1 (1), 5-25.
- Kavak, G. (2023). Türkiye'de "Afrika Algısı" ve Afrika'ya Yönelik Bakış (21. Asrın İlk Çeyreği). *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 7 (1), 222-256.
- Köseoğlu, S. (2022). *Sivil Toplum Ne İşe Yarar?*. https://sivilalan.com/2022/01/03/sivil-toplum-ne-ise-yarar/?gclid=Cj0KCQiAuqKqBhDxARIsAFZELmLQxMBSXNg2x_VTXM0fAGCnplb1364dsQTwr0PrHVRh1_KJuQ50MrMaAgEiEALw_wcB
- Kutluer, M., & Ekici, B. B. (2022). *Türkiye'nin Afrika'da İnsani Yardım Faaliyeti Gösteren Kurum ve STK'ları*. İNÜAFAM, https://admin.inonu.edu.tr/application/ModuleContent/11691/13-08-2022_114708772.pdf
- Musila, M. G. (2019). *Freedoms Under Threat: The Spread of Anti-NGO Measures in Africa*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/report/special-report/2019/spread-anti-ngo-measures-africa-freedoms-under-threat>
- Our World in Data. *Foreign aid given by governments and civil society organizations, DAC countries (OECD)*. <https://ourworldindata.org/foreign-aid>
- Özkan, M. (2015). *Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası*. SETA. https://file.setav.org/Files/Pdf/20141021153934_40_somali_web.pdf
- Plaut, M. (2014). *Uganda donors cut aid after president passes anti-gay law*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/global-development/2014/feb/25/uganda-donors-cut-aid-anti-gay-law>

- Shah, A. (2005). *Non-Governmental Organizations on Development Issues*. <https://www.globalissues.org/article/25/non-governmental-organizations-on-development-issues>
- Sudan Tribune. (2009). *Sudan expels 10 aid NGOs and dissolves 2 local groups*. <https://sudantribune.com/article30260/>
- TİKA. (2022). *Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2022*, <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2024/08/Turkiye-Kalkinma-Yardimlari-Raporu-2022.pdf>
- Turhan, Y., & Bahçecik, Ş. O. (2021). The agency of faith-based NGOs in Turkish aid policy and practice. *Turkish Studies*, 22(1) 141-159.
- UN NGO Branch. <https://esango.un.org/civilsociety/displayConsultativeStatusSearch.do?method=search>
- UN. Consultative Status with ECOSOC, <https://www.un.org/esa/coordination/ngo/about.htm>
- Yaşama Dair Vakfı Yada. (2015). *Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları*, <https://www.raporlar.org/wp-content/uploads/2018/01/c9b3f2a6d1595bde1124f6df6e830903.pdf>
- Yumuşak, İ. G., & Altun, H. (2016). Türkiye'deki STK'ların Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yardımları ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Sadakataşı Derneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*. XI (II). 207-233.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. Yazar makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Major Aziz Bey: Ottoman Insights and Observations During the South African War (1899–1902)

Esma Karadağ

Leiden University, Netherlands,
e.karadag@leidenuniv.nl

Received: 12.09.2024
Accepted: 15.11.2024
Available Online: 05.12.2024

Abstract: In 1900, Major (Binbaşı) Aziz Bey, an Ottoman military *attaché*, embarked on a significant journey to South Africa to observe the British army's operations during the South African War (1899–1902). His assignment provided a unique perspective on a conflict pivotal to colonial history. Stationed alongside Field Marshal Lord Roberts, Aziz Bey's observations were preserved through contemporary war correspondents. In 1901, Britain gave him a medal in appreciation of his observations and achievements. Aziz Bey's experiences, including his admiration and critique of the Boers' combat tactics, accentuate the personal and logistical challenges faced by foreign military observers and reflect the broader geopolitical interests of the Ottoman Empire. This article explores Major Aziz Bey's role and contributions as an observer, shedding light on the intersection of Ottoman and British perspectives during a crucial period in imperial dynamics. Through historical accounts and personal correspondence, the article uncovers the Ottoman Empire's stance and strategic interests in the South African War, contributing to a deeper understanding of its African policy.

Keywords: South African War of 1899–1902, Second Boer War, Anglo-Boer War, Major Aziz Bey, Ottoman-British Relations

1. Introduction

In the tumultuous early months of 1900, Major Aziz Bey, an Ottoman military *attaché*, embarked on a remarkable journey to South Africa. Tasked with observing the operations of the British army during the South African War, Aziz Bey's assignment offered a rare and compelling perspective on a conflict that shaped the course of colonial history. Stationed in British camps alongside Field Marshal Lord Roberts, Aziz Bey's insights, though not directly recorded, have been preserved through the writings of contemporary war correspondents like James Francis Harry St. Clair-Erskine and Colonel Lionel James. During his time in South Africa, Aziz Bey observed and recorded both admiration and criticism for the Boer fighters. He described the Boers' combat tactics with vivid metaphors, likening their approach to the cunning of a fox and the swiftness of a hare, reflecting the agility and strategy that repeatedly challenged British forces. His experiences as a foreign observer were not without difficulties; he faced logistical and financial challenges, and his commitment to maintaining neutrality in the midst of a highly polarised conflict added further strain.

This article explores Major Aziz Bey's role and contributions as an observer in the South African War, shedding light on the interplay between Ottoman and British perspectives in a conflict pivotal to the imperial dynamics of the early twentieth century. The research draws on primary sources, including periodicals, war correspondents' accounts, and personal correspondence to reconstruct Aziz Bey's experiences. Ottoman archival records and historical documents further provide context on the objectives behind his deployment and the Ottoman Empire's policy in South Africa. Through this combined methodological approach, this study demonstrates how Aziz Bey's observations enhance our understanding of Ottoman foreign policy at the turn of the century.

2. Ottoman Influence in Sub-Saharan Africa

By utilising its dominance over North African regions like Algeria, Tunisia, and Libya, the Ottoman Empire forged important and strategic links with Muslim sultanates in sub-Saharan Africa (Hazar, 2011). These connections extended to various states including the Emirate of Harar in the Horn of Africa; the Funj and Darfur sultanates in modern-day Sudan; Kanem-Bornu, Bagirmi, Bulele, and Wadai

Cite as (APA 7): Karadağ, E. (2024). Major Aziz Bey: Ottoman insights and observations during the South African War (1899–1902). *Turkish Journal of African Studies*, 1(1), 14-31.

in Chad; Hausa states and the Kano Sultanate in present-day Nigeria and Niger; and the Zanzibar Sultanate along the East African coast (Gökgedik, 2024; Özdemir, 2017; Peacock, 2012).

The Ottoman influence in these regions was multifaceted. In military and defence matters, the Ottomans provided support against European colonial powers and local threats. For example, they provided guns and trained local men to defend the Emirate of Harar against incursions by the Portuguese and the Christian Kingdom of Ethiopia. Additionally, the Ottomans captured Mombasa from the Portuguese in the late sixteenth century, demonstrating their strategic military reach in the region (Hess, 1969; Özgün, 2018; Pankhurst, 1997). Diplomatically, the Ottomans maintained their influence through emissaries and special missions. Notably, Sultan Abdülhamid II dispatched Muhammad Başala to regions like Morocco and Bornu to promote the power and prestige of the Ottoman Caliphate. This helped strengthen the Ottomans' religious and political ties across the continent (Deringil, 1991).

The Ottoman Empire's role in international diplomacy was also evident at the Berlin Conference of 1884–1885, where it held observer status. This participation showed its interests and influence in Africa amid the European colonial scramble (Minawi, 2016). Despite the Berlin Act of 1885 facilitating European expansionism, the Ottomans maintained their ties with African Muslim sultanates into the early twentieth century. In the early years of the Turkish Republic, Muslims from Madagascar and Mauritius contributed money to Ankara, demonstrating this long-lasting tie (Minawi, 2016). Overall, the Ottoman Empire's involvement in Africa was marked by strategic military alliances, diplomatic missions, and religious leadership, ensuring its presence and influence in the region throughout various historical periods.

This influence is further featured by an 1862 request from the Cape Muslim minority in South Africa, who petitioned the Cape Governor to bring in a scholar from a Muslim state (Orakçı, 2007). The British Parliament and Queen Victoria became involved, forwarding the matter to Müsürüs Pasha, the Ottoman envoy in London, who then brought it to Sultan Abdülaziz's attention. In 1863, Sultan Abdülaziz appointed Abu Bakr Effendi to travel to the Cape Colony to address internal religious conflicts among Muslims living there. Abu Bakr Effendi addressed these conflicts by founding two Ottoman theological schools in Cape Town, one for boys and another for girls, to educate the community. Fifteen days after his arrival, the boys' school was established and enrolled more than three hundred students within just twenty days, including descendants of the renowned Islamic leader Tuan Guru (Imam Abdullah Qadhu Abdus Salaam) (Uçar, 2001). Abu Bakr Effendi also visited other cities in South Africa, along with Mauritius and Mozambique, in response to requests from Muslim communities in these regions (Orakçı, 2007).

Abu Bakr Effendi, seeking to forge strong connections with South African Muslims, acquired proficiency in both English and Afrikaans, a dialect of Dutch.¹ Effendi authored two notable works: *Bayan ud-din* (1869), a concise translation of İbrahim b. Muhammed el-Halebi's *Mülteka'l-Ebhur*, and *Marasid ud-din*, both composed in Afrikaans with Arabic script. *Bayan ud-din*, recognised as one of the earliest examples of Arabic-Afrikaans or Ajami literature, was published in Istanbul in 1877 with 1,500 copies distributed among Muslims in the Cape, while *Marasid ud-din* was never published (Bruinessen, 2000). Effendi's students, while accustomed to Afrikaans, were only able to read Arabic script for

¹ Originated in South Africa and Namibia, Afrikaans is a language that has primarily evolved from Dutch. It developed from the Dutch dialects that Dutch immigrants brought to the Cape of Good Hope in the seventeenth century. Later, it was impacted by the languages of native African communities, slaves, and other settlers. Afrikaans, one of South Africa's eleven official languages, is unique while having a close relationship to Dutch. Approximately 7 million people speak it as their first language today, and many more speak it as a second language, particularly in South Africa and Namibia. Compared to Dutch, Afrikaans is renowned for having a simpler syntax and a distinct lexicon. For many South Africans, particularly Afrikaner, 'Coloured', and other Afrikaans-speaking populations, it is an essential component of their cultural identity (Ponelis, 1993; Roberge, 2002).

religious reasons and did not actually speak Arabic. Additionally, they were unfamiliar with the Latin script used for Afrikaans (Cornelissen, 2013). Effendi's letters, which included information about the Cape Colony's economy, politics, history, topography, climate, and culture, were published in the Turkish newspaper *Mecmua-i Fünun* between 1863 and 1880, providing valuable insights to Ottoman intellectuals (Orakçı, 2007). Up to his death in 1880, he carried on with his religious and educational pursuits.

The Ottoman Empire's connections with South African Muslims were also greatly improved by Abu Bakr Effendi, which had a huge effect on the Muslim population in Cape Town. Sixty Muslims in the Cape Colony thanked Sultan Abdülaziz in 1863 for bringing the Islamic scholar Effendi to the Cape Colony (Uçar, 2001). Following Effendi's arrival, the Ottoman Sultan's name was mentioned in Friday sermons, and Cape Muslims began celebrating the Sultan's birthday (Uçar, 2001). For instance, in 1867, they marked Sultan Abdülaziz's birthday with great ceremony, demonstrating the Ottoman Caliph-Sultan's charismatic influence (Uçar, 2001). Effendi's presence cemented the Ottoman Sultan's religious sway over the Muslim community in Cape Town, and subsequently in Port Elizabeth and the Transvaal. In 1882, Abdullah Agmat, one of Effendi's pupils, founded the Ottoman Cricket Club in Cape Town, which is still going strong today. Effendi, as the sole Islamic scholar selected by the Ottoman authorities to educate non-Ottoman communities abroad, held significant importance for both the Ottoman Empire and the Muslim population of South Africa (Argun, 2000).

After Abu Bakr Effendi passed away, his sons took up his Islamic initiatives in South Africa. Achmed Ataullah Effendi became the head of the Kimberley Ottoman Hamidiye School and later led the Ottoman Theological School in Cape Town, demonstrating his strong connections with Indian Muslim communities (Orakçı, 2007). His brother, Hisham Nimetullah Effendi, who received his education in Turkey, was a distinguished scholar. He authored religious texts in Afrikaans and played a key role in fostering ties between the Ottoman Caliphate and the Muslim community in South Africa (Argun, 2000). The Ottoman Empire supported these efforts by funding mosque constructions and establishing schools and mosques across the region (Orakçı, 2007).

The rulers of the Ottoman Empire were mainly driven by religious and political motives in their efforts to support South African Muslims. The Ottoman Empire attempted to put pressure on Britain, especially after 1878, by using the caliphate's stature as a major Islamic power (Özcan, 1997). At the time, Britain governed a substantial Muslim population within its dominions, most notably in India. Indian immigrants, who began arriving in South Africa in 1860, made up the majority of the country's Muslim population. Through his pan-Islamist policies, Sultan Abdülhamid II significantly politicised Islam, using the caliphate's power to subvert British interests. Pan-Islamic propaganda found a key platform in South Africa. With the help of its intellectuals and consular agents, the Ottoman Empire sought to foster positive ties with the Muslims of South Africa (Orakçı, 2007). In 1899, Abdülhamid II intensified the pressure on Britain by dispatching a military observer to South Africa's armed forces as part of his strategy.

3.The South African War: The Dawn of Modern Guerrilla Warfare and British Imperial Hubris

European settlement in South Africa commenced in 1652 when Jan Van Riebeeck, on behalf of the Dutch East India Company (DEIC), founded a supply station at the Cape of Good Hope. This marked the beginning of a significant European presence in the region. The British annexation of the Cape Colony in 1806, during the Napoleonic Wars, initiated enduring British-Boer² hostility. The tension was further intensified by the abolition of slavery in 1833, which caused labour shortages and led to the Great Trek of the Afrikaners (Boers) seeking autonomy. This migration resulted in the establishment

² The term 'Boer' refers to Dutch-descended farmers who settled in South Africa, while the term 'Afrikaner' represents a broader and more inclusive identity adopted by the Boers over time. While 'Boer' emphasises the agricultural sector, 'Afrikaner' encompasses all Dutch-descended South Africans.

of the *Zuid-Afrikaansche Republiek* (also known as the South African Republic or Transvaal) in 1852 and the *Oranjevrijstaat* (Orange Free State) in 1854.

The discovery of the world's richest diamond deposit in 1871 and the richest gold deposit in 1886 within the smallest Afrikaner states heightened British-Boer tensions. These discoveries culminated in the First Boer War (1880–1881), followed by the South African War (Second Boer War) from 1899 to 1902. The British Empire, recognising South Africa's economic and strategic significance, exerted increasing pressure on the Boer republics from the 1870s onwards. The growing demands and threats from Britain galvanised Boer nationalism, ultimately leading to conflict. The war between the formidable British Empire and the diminutive Boer states was described by Pakenham as 'the longest, the costliest, the bloodiest and the most humiliating war for Britain between 1815 and 1914' (1979, p. 3).

The first African 'freedom struggle' of the twentieth century was the South African War, which lasted from 1899 to 1902. It was also considered as the most pivotal conflict in the European scramble for Africa and blueprint for modern colonial ventures in Africa (Nasson, 2010, p. 27; Wessels, 2011, p. 137). Additionally, this battle marked the twentieth century's first guerilla struggle against colonialism (Pakenham, 1979). The war incurred a cost exceeding 200 million pounds, twenty times the expected amount, leading to an increase in income tax (Warwick, 1983). For nearly three years, Britain armed, assembled, and maintained the largest army ever deployed overseas (Smith, 1996). 88,000 Boer soldiers and 450,000 British Empire soldiers participated in the battle (Warwick, 1983). The conflict led to the deaths of around 22,000 British soldiers, 7,000 Afrikaner combatants, and more than 15,000 coloured and African people (Warwick, 1980). The British significantly outspent the Boers on weaponry, investing 1,000 pounds each Boer fighter, whereas the Boers spent merely fifteen pence each British soldier (Smith, 1996).

The Second Boer War was precipitated by Britain's demands for political rights for British immigrants in the Transvaal, which were rejected. Initial Boer victories led to a shift towards guerrilla warfare following British occupation of the Boer republics. The British response, led by Lord Kitchener, included scorched-earth tactics and the establishment of concentration camps for Boer civilians and Africans, resulting in significant civilian casualties (Wessels, 2011). The Treaty of Vereeniging in 1902 concluded the war, making the Transvaal and Orange Free State British colonies.

Although the war underscored Britain's military and financial dominance, it was achieved through brutal methods against resilient Boer forces. By the end of the war, tens of thousands of Africans and Afrikaners had been placed in concentration camps (Lowry, 2000). More than 50,000 civilians, both black and white, died in these camps during the conflict. Approximately 28,000 Afrikaner civilians, including nearly 22,000 children, died out of a total Boer population of 219,000 in the Transvaal and Orange Free State (Wessels, 2011). Sixty-six refugee camps were set up to accommodate Africans, with the primary goal of utilising them as a source of manual labour. The conditions in these camps were typically more severe than those experienced by white civilians (Lowry, 2000). Here, more than 14,000 Africans lost their lives (Warwick, 1980). By the end of the war, the camps were home to no fewer than 140,000 African people (Wessels, 2011). Later in his memoirs, Paul Kruger, the President of the South African Republic (1883–1902), stated:

The war in South Africa exceeded the limits of barbarism. I have fought against many barbarous *Kaffir* tribes in the course of my life; but they are not so barbarous as English, who have burnt our farms and driven our children into destitution, without food or shelter (Kruger, 1902, cited as Nasson, 2010).

Despite their victory, the British made a significant political error by establishing gruesome concentration camps. These camps, notorious for their horrendous conditions, even stirred the British

conscience and divided public opinion. Sir Henry Campbell-Bannerman, a British statesman and leader of the Liberal Party, condemned the British tactics as 'methods of barbarism' (Lowry, 2000, p. 2).

Many new technologies were used throughout the conflict, such as machine guns, magazine-fed rifles, and automatic handguns. Additionally important were the traditional means of transportation and communication including steamships, railroads, horses, and the telegraph (Warwick, 1980). Britain gained crucial experience fighting the highly experienced and well-armed Boer commandos, who were proficient marksmen and snipers, during this battle. It is possible that the First World War would have had a different conclusion without the lessons learnt from this previous battle (Craig, 2024).

The Anglo-Boer War was not only a 'white man's war' or a 'gentleman's war', as is commonly believed. It had a major effect on hundreds of thousands of people from different ethnic groups. Since just one-fifth of South Africans were white at the start of the conflict in 1899, it was essentially a 'South African War' (Warwick, 1980). Despite their early intents to the contrary, both the British and Boer forces used non-Europeans from the beginning of the conflict (Nasson, 1999). Non-Europeans were used in defensive or passive capacities as spies, messengers, blockhouse watchmen, transport drivers, scouts, guards, and servants. These groups included Blacks, Asians, and Coloured people (Siwundhla, 1984). But as the conflict continued, the British increasingly employed non-Europeans in combatant roles, with an estimated 30,000 black soldiers fighting alongside British forces by the war's end (Warwick, 1980; Wessels, 2011). The Boers' failure to secure significant African support was a major factor in their defeat (Nasson, 2010).

The Cape Colony had a population of 2,939 coloured people, while Natal, the Transvaal, and the Orange Free State had 4,618 natives. Lord Kitchener stated that as of November 1900, 10,053 non-Europeans were reported to be involved in the conflict (Siwundhla, 1984). An estimated 120,000 African, Indian, and coloured men participated in non-combatant capacities, and 14,000 of them were commando auxiliary (Nasson, 2010). The number of Africans recruited by the British army ranged from 10,000 to 30,000. A British major observed that they were 'fighting black men, not white ones' as Boers also armed African people (Nasson, 2010). In this fierce battle, at least 20,000 black people lost their lives.

4. The South African War's Impact on Early Twentieth Century Geopolitics

The campaign had a considerable international impact and left a lasting legacy. The point to which the war drew public attention was incredible. More people throughout the world were aware of it than anything else that had happened in South African history at the time, owing to a newly globalising world that fostered an international public opinion (Lowry, 2000). It was not yet another of 'Victoria's small battles', given the unparalleled global press coverage and advances in telegraphy and photojournalism. Indeed, the South African War was one of the few major wars fought by major powers in the early twentieth century that were closely followed by the international media. Syndicated news agencies competed for valuable and dramatic scoops. At the end of the nineteenth century, war was the most attractive and reputable topic for all news agencies (Lowry, 2000, p. 269).

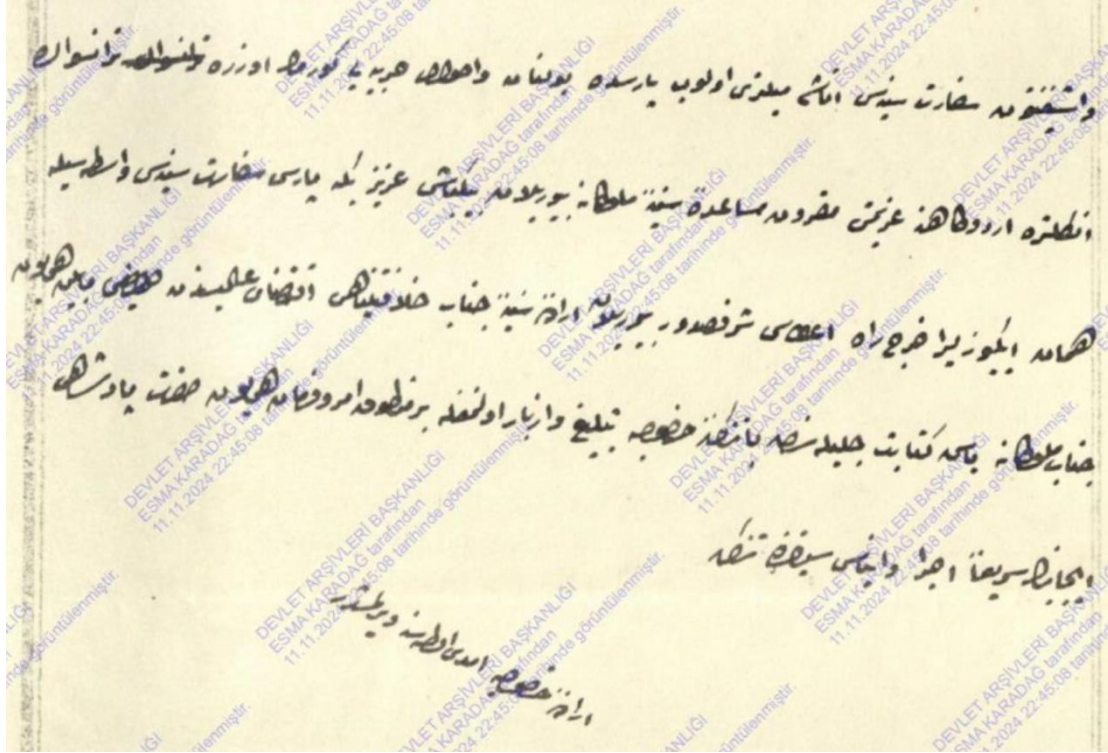
The conflict was observed by America, France, Germany, and Japan, along with the British and Boer troops; the Boer soldiers were accompanied by Norwegian and Russian *attachés* (Evans, 2000). It also made a strong impression on the Ottoman Empire despite the fact that the empire was geographically distant from the far southern region of Africa. The Ottoman press covered the struggle broadly.³ The Ottoman Sultan Abdülhamid II requested to station major Aziz Bey as an observer. Aziz Bey, who served as the military *attaché* in Washington, was ordered to observe the conflict from the British

³ For a more detailed examination of the topic, see Karadağ, E. (2024). *Positioning in turbulent times: Ottoman intellectuals and the South African War (1899-1902)*. *South African Historical Journal*. <https://doi.org/10.1080/02582473.2024.2380279>. The article explores Ottoman intellectuals' pro-British stance during the South African War (1899-1902), focusing on Ismail Kemal Vlora's writings. It examines their support for British imperialism and their views on colonialism, imperialism, and civilisation, highlighting the war's global impact and its significance for the Ottoman discourse.

camp in the Transvaal during his tenure under Marshal Lord Roberts (BEO, 1734/ 130001, 1 Recep 1319). On 26 February 1900, he was dispatched to South Africa with a stipend of 200 *lira* to carry out his duties in this role (İrade Hususi, 2 Rebiulahir 1317, no. 9; İrade Hususi, 26 Şevval 1317, no. 43).

Figure 1

A Document from the Ministry of Finance (Maliye) for the Allocation of a Daily Allowance to Major Aziz Bey, Currently in Paris and Serving as the Military Attaché at the Embassy in Washington, for his Visit to the British Camp in Transvaal to Observe the State of the War, Dated 19 February 1900

Source: The Ottoman Prime Minister's Archive, BEO 1443 – 108207, 13 Şevval 1317.

5. Shifting Alliances and Strategic Calculations: Ottoman–British Relations and the South African War

Even though Istanbul observed the war with the British forces, the empire remained impartial. According to Ottomans, if Boers won the war, South African Muslims could have experienced more religious restraints, same as the practices during the Dutch East Indian Company's administration (Uçar, 2001).

In addition, one of Great Britain's main goals prior to the idea of realpolitik taking front stage in Europe was the notion of Ottoman development supported by Europe (Mardin, 1983). From the British point of view, the global presence of the Ottoman Empire was crucial since the Ottomans were occupying the routes to India and the eastern Mediterranean. During the nineteenth century, London supported the integrity of the Ottoman territories to maintain the balance of power in Europe (Çiçek, 2006). Additionally, Turkey was seen by British policymakers as a stopgap between Russia, England's then-powerful foe, and England. One of the key policies of the British statesmen was the Ottoman progress with European support (Mardin, 1983). So, London made an enormous endeavour to 'reform' the Ottoman Empire.

However, beyond the middle of the nineteenth century, ties between the Ottomans and the British did not remain cordial. After a number of significant incidents, the British public's perception of the Ottoman reforms grew more dubious. These incidents were the Herzegovina uprising (1875–1877), the April uprising in Bulgaria (1876), the Ottoman defeat in the Russo-Turkish War of 1878, the

Congress of Berlin (1878), and the Armenian incidents in Istanbul (1896) (Çiçek, 2006). By 1876, the response to these events had caused pro-Turkish sentiment in Britain and throughout Europe to turn anti-Turkish, partly due to propaganda from Radical-Liberal groups in Britain (Badem, 2010). Consequently, British policy shifted towards a strategy aimed at fragmenting the Ottoman Empire. This approach was intended to facilitate British acquisition of Ottoman territories (Çiçek, 2006; Mardin, 1983). For instance, the Stop the War Committee condemned Turkey's actions in Armenia and Bulgaria, describing it as a 'campaign of extermination', similar to how the South African War was criticised. The networks established by the Pro-Boers were later utilised to create the Balkan Committee in 1903 (Perkins, 2015).

For the Ottoman Empire, a stronger Britain could leverage its position to create significant challenges in global politics (Orakçı, 2007). Conversely, a weakened Britain would be less inclined to intervene in Ottoman internal affairs, especially as British influence waned over Muslims in its own territories (The Ottoman Prime Minister's Archive, Y.A. Hus. 400/127). As the Caliph of all Muslims, Ottoman Sultan Abdülhamid II was convinced that a single statement from him could seriously undermine British authority in India as he remarked, 'It is a well-known fact that a word from me as the Caliph of all Muslims would be sufficient to inflict considerable harm on British rule in India'. Abdülhamid II proposed that Russia, Germany, and France should use the 1899–1902 South African War to hold Great Britain accountable for its oppression of Indians and its aggressive actions against other nations. He lamented that this opportunity was missed but remained confident that Indian Muslims would eventually succeed in breaking free from British rule (Karpas, 2001).

Istanbul sought to gauge British military strength, particularly given the modern equipment used by the British army in contemporary conflicts. England was a potential adversary, and the Ottomans wanted to assess Britain's capabilities during its vigorous engagements. To achieve this, Sultan Abdülhamid II dispatched a war observer to South Africa to accompany British forces. This move was also intended to signal to London that the Ottomans were closely monitoring British activities. Consequently, Abdülhamid II sent one of his army officers to South Africa for this purpose.

6. Major Aziz Bey's Role and Reflections

According to an article published in *The San Francisco Call* on 18 February 1900, Major Aziz Bey was placed there to monitor the British army's activities throughout the conflict (*The San Francisco Call*, Vol 87, No 80, 18 February 1900, 13). He was sent to South Africa on 26 February 1900. Under the commander-in-chief, Field Marshall Lord Roberts, Major Aziz Bey spent six months in British camps following the South African War.

Figure 2

The San Francisco Call's Article on Major Aziz Bey's Assignment to Monitor the Conflict in South Africa

Source: *The San Francisco Call*, Vol 87, No 80, 18 February 1900, 13.

Major Aziz Bey's views on the South African campaign can be gleaned from the contemporary accounts of war correspondent James Francis Harry St. Clair-Erskine, the 5th Earl of Rosslyn. Writing for *The Sphere* and the *Daily Mail*, Erskine detailed Major Aziz Bey's perspective on the combat capabilities of the Boer forces in his book *Twice Captured: A Record of Adventure During the Boer War*. Erskine claimed that Major Aziz Bey aptly described the Boers' fighting strategies with a striking metaphor: '*Le Boer se batte (bat) lâchement. Il se cache comme un renard, et il court comme un lièvre!*' 'The Boer is fighting cowardly. He hides like a fox, and he runs like a hare!' (Rosslyn, 1900, p. 466). This vivid description underscores the perceived elusive and evasive nature of the Boer fighters, reflecting a keen observation of their unconventional warfare strategies.

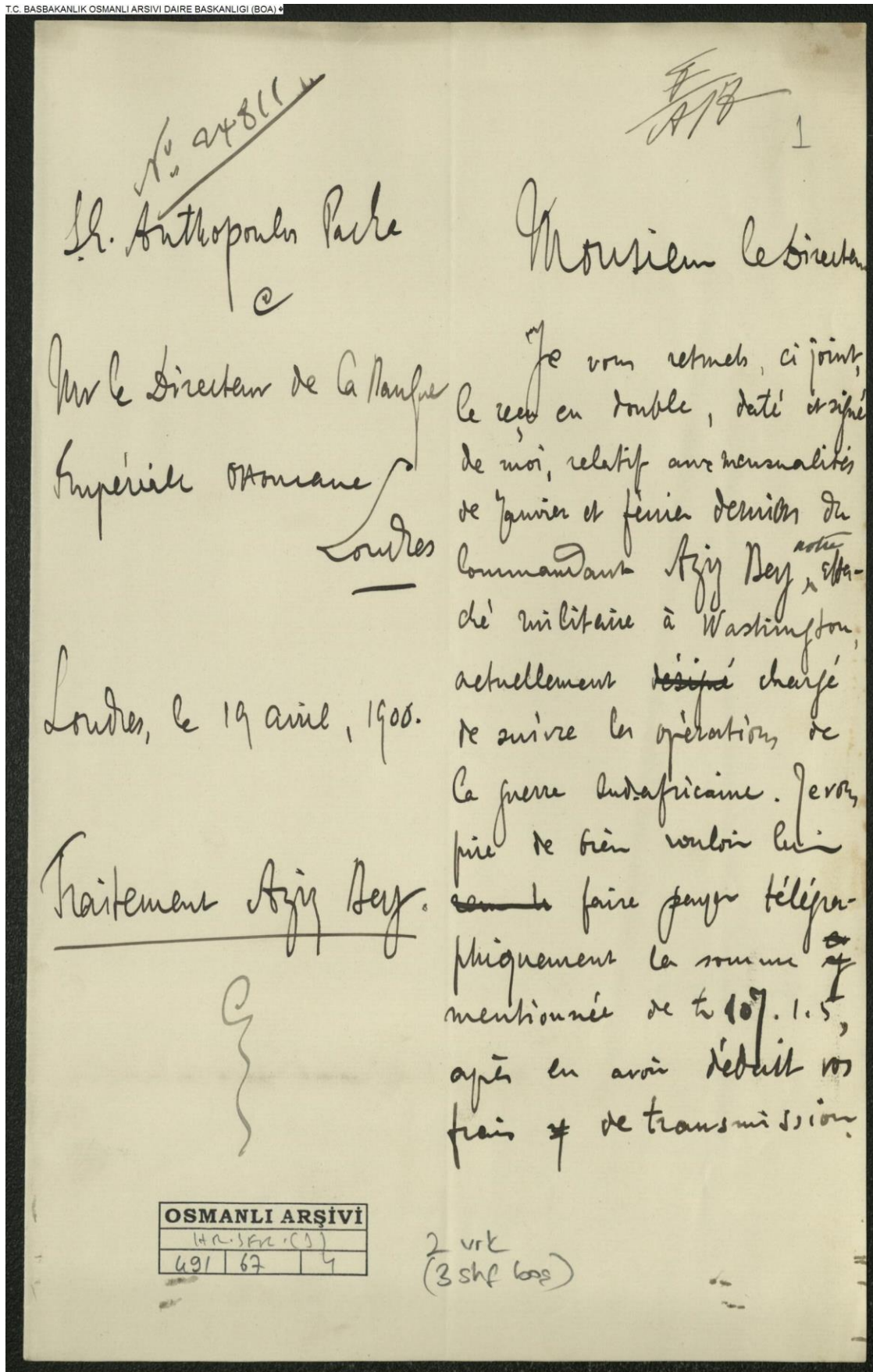
Colonel Lionel James, in his book *High Pressure: A Record of Activities in the Service of the Times Newspaper*, shares vivid accounts of his experiences with Major Aziz Bey, whom he describes as 'an eccentric Turk' who became an invaluable ally on the battlefield. James recounts how Aziz Bey, dissatisfied with the constraints of neutrality, was eager to join the fight, wanting to 'slip the irksome role of a neutral' and become a warrior. His enthusiasm led him to accompany James into the heat of battle (James, 1929, p. 173).

James provides several anecdotes about Aziz Bey, painting a picture of his unique personality and unorthodox methods. These stories not only offer insights into Aziz Bey's character but also highlight his role in the conflict. However, it is important to approach these accounts with caution, as James's narrative may contain embellishments or subjective interpretations as many historical data could do, potentially casting a fictionalised light on Aziz Bey's actions and intentions.

Through Anthopoulos Pasha, the Ottoman Ambassador to London, Aziz Bey wrote two separate letters to Constantinople outlining his financial situation. Since sending coded telegrams was prohibited in the British quarter, and using an open telegram would tarnish the empire's reputation, he opted to write a letter instead. Aziz Bey noted that the other war observers were provided with travel expenses and a semi-annual stipend, placing them in a more advantageous financial position compared to his own (The Ottoman Prime Minister's Archive, Y. MTV 202/3; Uçar, *140 Yıllık Miras*, 280).

Figure 3

Allowance for Major Aziz Bey, Tasked with Overseeing Military Operations in South Africa, Dated 19 April 1900, in French

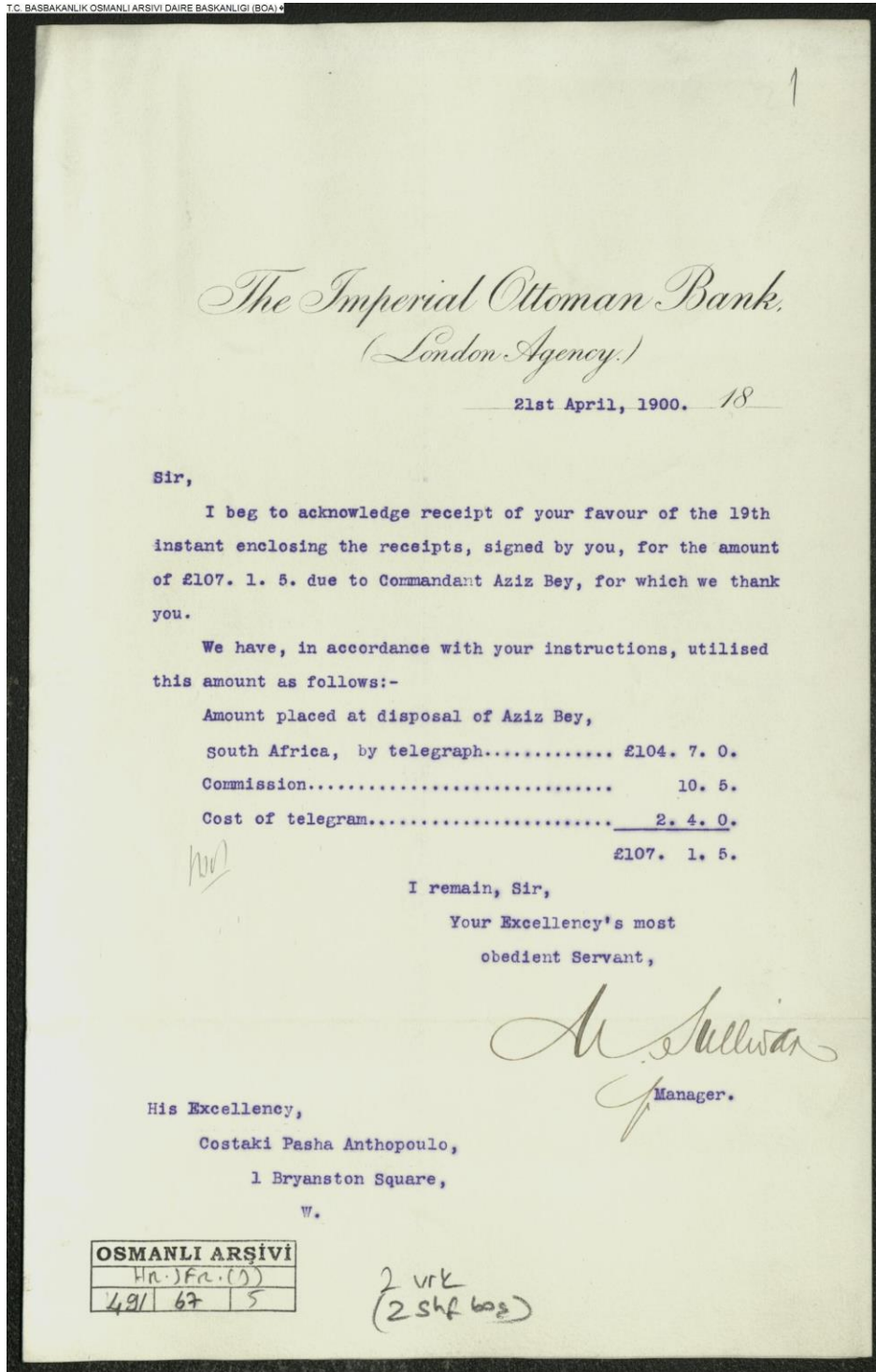

HR.SFR.3.00491.00067.004

Source: The Ottoman Prime Minister's Archive, HR. SFR. 3. 491/ 67/ 4.

Figure 4

Allowance for Major Aziz Bey, in Charge of Monitoring Military Operations in South Africa, Dated 21 April 1900, in English

HR.SFR.3.00491.00067.005

Source: The Ottoman Prime Minister's Archive, HR. SFR. 3. 491/ 67/5.

Figure 5

Major Aziz Bey, Turkish Military Attaché, Pretoria, 1900

Source: National Archives of South Africa, TAB Photo Ref. 32833.

Figure 6

Major Aziz Bey is Shown Second from the Right in the Back Row of the Photograph of the Foreign Attachés

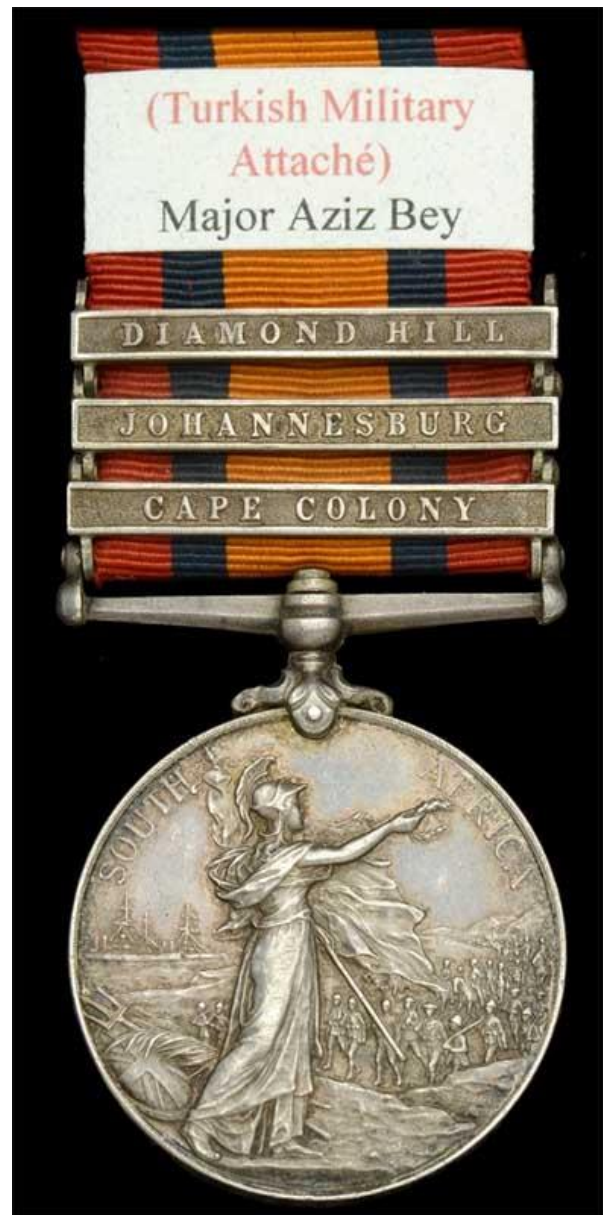

Source: National Archives of South Africa, TAB Photo Ref. 32833.

Major Aziz Bey went to Cape Town during the period of inaction. He received the Queen's South Africa (QSA) Medal with three clasps (Diamond Hill, Johannesburg, and Cape Colony) as a form of recognition for his service during the Anglo-Boer War (1899–1902). These medals and clasps were generally awarded by the British to soldiers and individuals who took part in specific campaigns or battles during the war. His award of the QSA Medal in 1901 suggests that, despite being from a different country, he was recognised for his involvement in specific engagements or locations that were significant in the British campaign. This unusual recognition for a foreign officer also highlights the complex alliances and international interest in the South African conflict during that era. In the recent auction, the QSA awarded to Aziz Bey was sold for a hammer price of GBP 4,200. The final totals for the transaction amounted to GBP 5,410, which translates to R 119,040, USD 6,720, and EUR 6,070. This information is sourced from a discussion on the *Anglo-Boer War Forum* (AngloBoerWar.com, n.d.).

Figure 7 and 8

Aziz Bey's Three-Clasp Medal, Bestowed by British Queen Victoria

Source: AngloBoerWar.com, n.d.

Figure 9

Document of Granting Medal to Major Aziz Bey

170

Regiment or Corps. *Imperial Military Machine*

ROLL of Individuals entitled to the South Africa Medal and Clasp, under the Army Order granting the Medal, issued on 1st April, 1901.

To be left	Regimental Number	Rank	NAME	Infantry	Artillery	Engineers	Medical	Signal	Transport	Other	Remarks
+	101	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	102	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	103	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	104	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	105	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	106	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	107	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	108	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	109	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	110	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	111	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	112	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	113	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	114	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	115	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	116	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	117	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	118	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	119	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	120	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	121	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	122	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	123	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	124	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	125	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	126	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	127	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	128	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	129	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	130	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	131	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	132	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	133	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	134	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	135	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	136	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	137	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	138	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	139	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	140	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	141	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	142	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	143	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	144	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	145	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	146	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	147	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	148	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	149	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	150	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	151	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	152	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	153	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	154	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	155	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	156	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	157	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	158	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	159	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	160	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	161	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	162	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	163	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	164	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	165	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	166	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	167	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	168	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	169	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	
+	170	Major	Stokhorst	ga	ga	ga	ga	ga	ga	ga	

I certify that the individuals named in this Roll were actually present at the operations for which the Medal and Clasp are claimed as above detailed.

27 May 1901

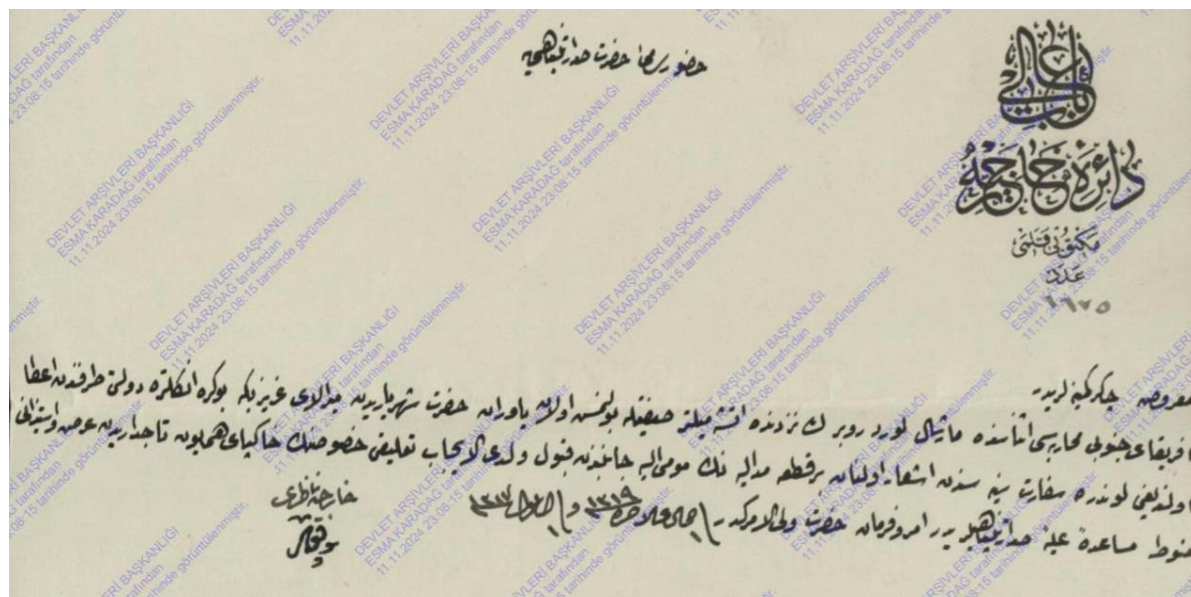
Signature and Rank of Officer personally cognizant of the Claimants' services.

S.O. 1/6 Imperial Military Machine

Source: British National Archives. WO 100/299, 27 May 1901, 204.

Figure 10

The Acceptance and Conferment of the Medal Awarded to Colonel Aziz Bey, Aide-De-Camp to his Imperial Majesty, by the British Government, Dated 11 October 1901

Source: The Ottoman Prime Minister's Archive, İ.TAL. 262/ 53, 27 Cemaziyelahir 1319.

7.From Diplomatic Discontent to Domestic Duty: The Evolving Role of Aziz Bey Post-1908

Aziz Bey was called to Constantinople in August 1900, while the war was still ongoing. He resumed his duty as Washington military *attaché*. According to Lionel James, this capacity suited his quaint temperament ideally. However, Aziz Bey was angry with Abdülhamid II due to the reason that his

salary was paid spasmodically. Thus, he wrote insulting epithets about Abdülhamid upon the postcards in Turkish script. One of them reached the Ottoman Sultan and he was ordered to return to Constantinople and Aziz Bey was dismissed.

After the 1908 Young Turk Revolution, Aziz Bey became sub-chief of the Istanbul police. Lionel James, who maintained a friendship with Aziz Bey, found him with the civilian kit in this capacity. James expressed that Aziz Bey was average looking in comparison to his 'pristine friend the popinjay *sabreur* of the Mount Nelson Hotel' (James, 1929, p. 174). During the South African War, the British used the Mount Nelson Hotel as their headquarters for coordinating military strategies. Prominent figures such as Lords Roberts, Kitchener, and Buller were regulars within its halls. Winston Churchill, stationed there as a war correspondent, described the hotel as 'an excellent and well-appointed establishment, which is especially appreciated after a sea voyage'.

Figure 11

Mount Nelson Hotel, Cape Town, South Africa

Source: Belmond, n.d.

Aziz Bey's frustration over irregular salary payments and subsequent use of insulting epithets about the Sultan reflect the strained relationship between the Ottoman government and its overseas representatives. This episode underlines the bureaucratic dysfunction and personal grievances that were prevalent in the late Ottoman administration. His dismissal after one of these disparaging messages reached the Sultan illustrates the precarious nature of political and diplomatic positions in an era of intense autocratic control.

8. Conclusion

In conclusion, 1899–1902 South African War, through the observations of Major Aziz Bey, provides a crucial lens into the Ottoman Empire's strategic mindset and its evolving role in global politics at the

turn of the twentieth century. Major Aziz Bey's appointment to South Africa during the war not only reflect the Ottoman Empire's keen interest in staying relevant amidst a rapidly changing geopolitical landscape but also reveal its nuanced approach to managing both internal and external challenges. The empire's decision to deploy an observer, despite its own domestic and external crises, underscores its commitment to understanding and influencing global events. By examining Major Aziz Bey's insights, one gains a deeper appreciation of how the Ottoman Empire sought to navigate and adjust to the complexities of international relations, shedding light on its broader strategic ambitions and policy orientations. Further exploration of Major Aziz Bey's observations promises to enrich our understanding of Istanbul's African policy and its broader geopolitical strategies during this transformative period.

References

- AngloBoerWar.com. (n.d.). *Foreign attaches*. AngloBoerWar.com. Retrieved November 28, 2024, from <https://www.angloboerwar.com/forum/11-research/8824-foreign-attaches?start=6>
- AngloBoerWar.com. (n.d.). *Foreign attaches*. AngloBoerWar.com. Retrieved November 28, 2024, from <https://www.angloboerwar.com/forum/11-research/8824-foreign-attaches?start=12#91044>
- Argun, S. (2000). *The life and contribution of the Osmanlı scholar, Abu Bakr Effendi, towards Islamic thought and culture in South Africa* (Master's thesis, Rand Afrikaans University).
- Badem, C. (2010). *The Ottoman Crimean War (1853–1856)*. Leiden: Brill.
- Belmond. (n.d.). *Belmond Mount Nelson Hotel: A history*. Belmond. https://www.belmond.com/stories/belmond-mount-nelson-hotel-history?srsId=AfmBOooDaEHEiYaVCH0il7omNTcnLm-3Ay2UEU4BKKuNmITU7_lGKbkS
- Cornelissen, M. (2013). South Africa: An Ottoman Colony? *International Review of Turkish Studies*, 3(2), 64–86.
- Craig, D. (n.d.). *The weapons and battles of the Second Anglo-Boer War (1899–1902)*. <http://www.heliograph.com/trmgs/trmgs4/boer.shtml>
- Çiçek, N. (2006). The Turkish response to Bulgarian horrors: A study in English Turcophobia. *Middle Eastern Studies*, 42, 102–87. <https://doi.org/10.1080/00263200500399579>
- Deringil, S. (1991). Legitimacy Structures in the Ottoman State: The Reign of Abdülhamid II (1876–1909). *International Journal of Middle East Studies*, 23(3), 345–359. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020743800056336>
- Evans, M., M. (2000). *Encyclopedia of the Boer War*. Oxford: ABC-CLIO.
- Hazar, N. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*. Ankara: Karınca Yayınları.
- James, L. (1929). *High Pressure; Being Some Record of Activities in the Service of the Times Newspaper*. London: John Murray.
- Karpat, K. H. (2001). *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith, and Community in the Late Ottoman State*. New York: Oxford University Press.
- Lowry, D. (Ed.). (2000). *The South African War Reappraised*. New York: Manchester University Press.
- Mardin, Ş. (1983). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1899/1908*. Istanbul: İletişim.
- Minawi, M. (2016). *The Ottoman Scramble for Africa: Empire and Diplomacy in the Sahara and the Hijaz*. California: Stanford University Press.
- Nasson, B. (1999). *Uyadela Wen'osulapho: Black participation in the South African War*. Randburg: Ravan Press.
- Nasson, B. (2010). *The War for South Africa*. Cape Town: Tafelberg.
- National Archives of South Africa, TAB Photo Ref. 32833.
- Orakçı, S. (2007). *A historical analysis of the emerging links between the Ottoman Empire and South Africa* (Master's thesis, University of Johannesburg).
- Özdemir, A. C. (2017). *II. Abdülhamid'in Afrika Siyaseti* (Master's diss., Afyonkarahisar Üniversitesi).
- Özcan, A. (1997). *Pan-Islamism: Indian Muslims, the Ottomans and Britain (1877–1924)*. Leiden: E. J. Brill.

- Pakenham, T. (1979). *The Boer War*. Johannesburg: Jonathan Ball Publishers.
- Peacock, A. C. S. (2012). The Ottomans and the Funj sultanate in the sixteenth and seventeenth centuries. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, 75(1), 87–111.
- Pemberton, W. B. (1964). *Battles of the Boer War*. London: B. T. Batsford.
- Perkins, J. (2015). The Congo of Europe: The Balkans and empire in early twentieth-century British political culture. *The Historical Journal*, 58(2), 565–587. <https://www.cambridge.org/core/journals/historical-journal/article/abs/congo-of-europe-the-balkans-and-empire-in-early-twentiethcentury-british-political-culture/DB00A5AF7E04EA55374581394A6C7C40>
- Rosslyn, The Earl of. (1900). *Twice Captured: A Record of Adventure During the Boer War* (3rd ed.). London: Blackwood.
- Siwundhla, H. T. (1984). White ideologies and non-European participation in the Anglo-Boer War, 1899-1902. *Journal of Black Studies*, 15(2), 169–188.
- Smith, I. R. (1996). *The Origins of the South African War, 1899-1902*. New York: Longman.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, BEO 1443 – 108207, 13 Şevval 1317.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, İrade Hususi, 26 Şevval 1317, No 43; İrade Hususi, 2 Rebiulahir 1317, No 9.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, İrade Hususi, 26 Şevval 1317, no. 43.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, İrade Hususi, 2 Rebiulahir 1317, no. 9.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, İrade Hususi, 2 Rebiulahir 1318, no. 65.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, İ.TAL. 262/ 53, 27 Cemaziyelahir 1319.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, Y.A. Hus. 400/127.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, Y. MTV 202/3.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, HR. MTV., 608/6.
- The Ottoman Prime Minister's Archive, HR. SFR. 3. 491/ 676/ 4.
- The San Francisco Call*, Vol 87, No 80, 18 February 1900, 13.
- Uçar, A. (2001). *140 Yıllık Miras Güney Afrika'da Osmanlılar*. Istanbul: Tez Yayınları.
- Van Bruinessen, M. (2000). A nineteenth-century Ottoman Kurdish scholar in South Africa: Abu Bakr Efendi. *Mullas, Sufis and heretics: The Role of Religion in Kurdish Society. Collected Articles*. Istanbul: The Isis Press, 133–141.
- Warwick, P. (1980). *The South African War: The Anglo-Boer War 1899–1902*. New York: Longman.
- Warwick, P. (1983). *Black People and the South African War 1899, 1902*. New York: Longman.
- Wessels, A. (2011). *The Anglo-Boer War 1889-1902: White Man's War, Black Man's War, Traumatic War*. Bloemfontein: Sun Press.

Article Information Form

Author's Contribution: The article has a single author. The author read and approved the final version of the article.

Conflict of Interest: Authors have no conflict of interest to declared.

Support/Supporting Organizations: No grant was received from any public institution, private or non-profit sector for this research.

Ethical Approval and Participant Consent: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all studies used are stated in the references.

Plagiarism Statement: This article was scanned by iThenticate.

Middle Power Engagement in Subregions: Understanding Türkiye's Foreign Policy Towards Horn of Africa

İsmail Numan Telci^{1*}
Nigusu Adem Yimer²

¹ Sakarya University, Department of International Relations, Sakarya, Türkiye,
intelci@sakarya.edu.tr

¹ Sultan Qaboos University, Department of Political Science, Muscat, Oman,
i.telci@squ.edu.om

² Department of History, Jimma University, Jimma, Ethiopia,
nigusuadem@gmail.com

*Corresponding Author

Received: 30.09.2024
Accepted: 21.11.2024
Available Online: 05.12.2024

Abstracts: The shifting alignments and realignments, coupled with the divergence of interests, have resulted in a new and complex geopolitical configuration in the greater Horn region. In this evolving political landscape, the foreign policy strategies of non-regional actors, each armed with their own set of tools and fundamentally competing interests, have been thrown into disarray by the region's changing geopolitical dynamics. Within this fluid and unstable environment, Türkiye, regarded as one of the region's emerging active balancers, is striving to secure its core interests through a range of foreign policy instruments—ranging from soft power to hard power, and from "smart" power to historical legacy. Ankara's "win-win" foreign policy strategy for the wider Horn region has succeeded in instilling hope among many observers that Türkiye will emerge as a true new balancer, capable of addressing Africa's needs. The purpose of this study is to demonstrate how Türkiye employs a combination of hard power, soft power, and smart power instruments to protect its core strategic interests in the changing geopolitical landscape of the greater Horn region. Considering this context, the study aims to explore the evolving geopolitics of the region in relation to Türkiye's efforts to safeguard its core strategic interests. To address this complex issue, the study employs a qualitative research method and an analytical interpretive approach to examine relevant documents and secondary literature.

Keywords: Horn of Africa, Geopolitics, Türkiye, Soft Power, Hard Power

1. Introduction

Since the official declaration of Türkiye's policy of "opening up to Africa" in the late 1990s, the economic, strategic, diplomatic, and cultural interactions between Türkiye and sub-Saharan Africa have entered a new phase. In 2005, the Turkish government designated the year as the "Year of Africa." That same year, Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan made a landmark state visit to Ethiopia and South Africa, marking a significant milestone in the diplomatic history of Türkiye's relations with sub-Saharan Africa. This visit was notable as Erdoğan became the first Turkish leader to undertake an official state visit to a country located south of the Sahara. The Turkish Embassy in Addis Ababa is widely acknowledged as the leading diplomatic mission in the region. As a result, since 2005, it has become evident that sub-Saharan Africa, along with Central Asia, the Balkans, and the Middle East, has become a key focus of Türkiye's new foreign policy direction.

In Türkiye's increasing engagement with sub-Saharan Africa, Ankara has achieved remarkable successes in the greater Horn region, unlike in other parts of the continent. There are two main factors that explain the overarching narratives surrounding Türkiye's swift progress in the greater Horn region. First, Türkiye has a rich historical background, characterized by enduring political and cultural ties with the nations of the greater Horn of Africa—Somalia, Ethiopia, Eritrea, Djibouti, Kenya, and Sudan. In this context, as Türkiye sought to become a significant player in the geopolitical and geo-economic dynamics of the greater Horn region, it reassessed its historical role as a form of non-coercive influence (Telci, 2022, p. 77).

Second, like its historical background, Türkiye's deeply ingrained religious heritage also plays a significant role in its emergence as a formidable actor in the region. In this context, it is frequently observed that Ankara seeks to establish more amicable relations with countries in both the Middle

East and the greater Horn of Africa by leveraging the historical ties between these regions and the Ottoman Empire (Telci, 2022, p. 77).

Türkiye's increasing presence in the political, economic, and diplomatic arenas of the greater Horn region has added momentum to the pursuit of alternatives in these key sectors. Ankara's growing interest in reaching out to new markets and potential strategic allies in the region has helped to solidify its relationships (Özkan, 2012; Orakçı, 2022). Above all, the rising geopolitical, geostrategic, and geo-economic significance of the greater Horn region has further heightened Ankara's interest, prompting it to invest considerable energy into making the region a foreign policy priority.

Table 1

Türkiye's Core Interests in the Greater Horn of Africa and Strategies Employed by Türkiye

Greater Horn Nations	Türkiye's Core interest areas in the Greater Horn Nations				Strategies / Instruments Employed by Türkiye		
	Market	Commercial Port	Military Base	Energy	Historical Legacy	Soft power	Hard Power
Somalia	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Ethiopia	Yes	No	No	Yes	Yes	Yes	Yes
Djibouti	Yes	No	No	No	Yes	Yes	Yes
Sudan	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Kenya	Yes	No	No	No	No	Yes	Yes
Eritrea	Yes	No	No	No	Yes	Yes	Yes
S. Sudan	Yes	No	No	Yes	No	Yes	Yes

Source: The authors

It is evident that Ankara's engagement with the geopolitical and geo-economic landscape of the Horn region has increased dramatically since 2010. In this vein, Türkiye became a representative member of the East African Community in 2010. While Ankara has also emerged as a primary security advocate for Somalia, it further solidified its presence by opening its largest overseas military base in Somalia in 2017 (Hussein & Coskun, 2017). Additionally, Ankara pledged to rebuild the devastated Suakin port along Sudan's Red Sea coast in 2017 (Küçükgöçmen & Abdelaziz, 2017). However, this initiative was disrupted by the regime change and the deteriorating political situation in Sudan. Although Türkiye's role as a strategic ally and economic partner in sub-Saharan Africa (Demirtaş and Piriñçi, 2024) in general, and the greater Horn region in particular, has strengthened, there have been growing challenges to Ankara's strategic interests in the region. The primary challenge to Türkiye's increasing geo-economic and geostrategic interests in the greater Horn region stems from the region's unstable geopolitical landscape, which results from the multipolarity of the global order. In light of this context, the present study aims to address key questions related to the changing geopolitics of the greater Horn region in relation to Türkiye's strategic interests. To address this complex issue, a qualitative research method, combined with an analytical interpretive approach, is employed to examine documents and secondary literature. The following research questions guide this paper: In what ways does the evolving geopolitical landscape of the greater Horn region impact Türkiye's strategic interests? To what extent have historical instruments contributed to the protection of Ankara's core strategic

interests in the Horn of Africa? How have soft power and hard power instruments, or a hybrid of both, contributed to Türkiye's ability to safeguard its strategic interests in the broader Horn region?

To address these questions and examine the challenges posed by the changing geopolitics of the greater Horn region to Türkiye's strategic interests, this paper is organized into four sections. The first section explores the shifting geopolitical landscape of the greater Horn region. The second section analyzes the role of historical instruments in shaping Turkish foreign policy toward the broader Horn region. The third section examines how soft power tools have contributed to the protection of Ankara's strategic interests in the region. Finally, the fourth section discusses the hard power instruments that Türkiye has employed to safeguard its foreign policy objectives in the region.

2. The Shifting Geopolitics of the Greater Horn Region

The evolving nature of regional alignments and shifting geopolitics in the Greater Horn of Africa creates significant geostrategic and geo-economic uncertainties for both local and foreign players. The region is particularly sensitive to geopolitical realignments due to the presence of numerous extra-regional and extra-continental actors with diverse and often competing interests. These global and emerging regional actors find it relatively easy to influence the political dynamics of the Greater Horn for two main reasons. First, the actions and motivations of local powers are continually shaped and disrupted by both natural and man-made crises, resulting in persistent instability in the regional balance of power. Second, the region's geographic proximity to the volatile Arabian Peninsula means that instability in the peninsula directly impacts the geopolitical alignments of the Greater Horn.

The critical challenge in the geopolitical dynamics of the Greater Horn region lies in the fact that local actors do not drive the region's geopolitical configuration. Instead, foreign powers dictate the region's geopolitical alignments and realignments (Telci, 2022, pp. 73–87). At times, conflicting interests among these foreign actors generate regional tensions, while in other cases, their rivalries escalate into proxy wars. The ongoing civil war in Sudan exemplifies the latter scenario (Mohammad, 2023). Furthermore, it is essential to recognize that the growing geopolitical instability in the broader Horn region stems from a range of factors, including illicit arms trafficking, piracy, disputes over maritime access, water resource concerns, challenges in water management, and money laundering. The region's stability has been significantly undermined by the presence of fragile states like Yemen and Somalia—strategically located on either side of the Bab-el-Mandeb Strait—and, more recently, Sudan.

China's Belt and Road Initiative (BRI), coupled with the establishment of its maritime base in Djibouti, adds another layer of complexity to the already tense geopolitical situation in the Horn. This is particularly evident in efforts to secure the Gulf of Aden's vital maritime routes. China's growing military presence in the region is primarily driven by its global commercial maritime objectives and expanding economic ventures in East African ports. Beijing's engagement reflects its imperative to protect critical shipping channels and safeguard its increasing investments in the region (Gambino, 2020). The Red Sea and Western Indian Ocean regions are undergoing significant strategic shifts due to emerging regional conflicts. These include the collapse of Yemen, the civil war in Sudan, Israeli aggression in Palestine and the wider region, and fractures within the Gulf Cooperation Council (GCC) (Sharfi, 2022, pp. 244–245).

Nevertheless, it is essential to recognize that these conflicts offer only a limited perspective on the evolving strategic power dynamics in the region. Naval forces from the United States, Europe, the Middle East, and Asia maintain a significant presence in the Horn of Africa, regularly engaging in critical regional events such as the Yemen War, the Sudan Crisis, the humanitarian catastrophe in Gaza, Ethiopia's internal unrest, Somalia's fragmentation, and the water resource dispute between Egypt and Ethiopia (Sharfi, 2022, p. 245).

In the geopolitical landscape of the Greater Horn region, uncontrollable factors such as armament, technology, multinational organizations, and terrorism transcend state borders and intertwine with the region's geopolitical framework. These forces operate beyond the reach of national laws and regulations. Consequently, post-modern colonial entities wield more power and wealth than the collective capacities of many smaller nations in the region. Major international powers often assert their dominance when the security of their interests is at risk, thereby dictating the actions of smaller nations. Few states in the region possess the strength to resist or withstand such external influences. As a result, instead of expending resources addressing every potential threat posed by distant actors, the leaders of these smaller nations tend to wait for directives from more powerful regional or international players (Munene, 2023, p. 3).

The geopolitical dynamics of the Greater Horn of Africa face an additional challenge in the form of power projection. Politically and economically turbulent, the region has become one of the most critical areas globally, where the power projection efforts of emerging and global powers are frequently contested. A key illustration of this dynamic is the exportation of Middle Eastern rivalries to the Greater Horn, which has significantly jeopardized the region's security. In particular, the geopolitical landscape of the Horn of Africa has been shaped by power projection strategies and the competition among Middle Eastern powers to establish military bases. These activities have continually disrupted and reshaped regional alignments (Telci & Horoz, 2018, pp. 143-166). As is often the case, rival Middle Eastern states, driven by divergent interests, are increasingly drawn to the geopolitically strategic Horn of Africa. However, the countries of the Greater Horn are not merely passive observers in these developments. On the contrary, they actively leverage the involvement of Middle Eastern and other external powers, using their strategic positions to influence outcomes. This strategic maneuvering has fostered greater political integration between the Greater Horn and the Middle East. As a result, the growing militarization of the Horn of Africa by Middle Eastern states, coupled with the region's deeper integration into Middle Eastern security dynamics, has placed unprecedented strain on the stability of the Horn of Africa (Yimer & Erko, 2023, p. 78).

The geopolitical landscape of the Greater Horn region is characterized by aid-dependent geopolitics. Nations in this region increasingly rely on foreign aid, which, in turn, undermines their capacity for independent decision-making. This growing dependence on external donors, international financial institutions, and development agencies—many of which pursue their own interests and impose numerous conditions—further strains the region's geopolitical environment. As a result, aid often functions as a tool for exerting geopolitical influence, transforming recipient nations into proxies. This reliance intensifies the vulnerability of individual countries, creating opportunities for dominant states to exploit this dependency to their advantage while perpetuating instability in the region. Consequently, the act of soliciting aid exacerbates the degree of reliance, granting geopolitical leverage to external powers that appear to thrive on maintaining the Horn of Africa's fragile state. Moreover, the region faces an increasing risk of extra-continental powers advancing their interests through proxy relationships. This trend poses significant threats to the long-term stability of the Horn and undermines the sovereignty of individual states. The resulting entanglement with external rivalries weakens regional autonomy and diminishes the capacity of local actors to address their internal and cross-border challenges effectively (Yimer, 2021; Munene, 2023, p. 4).

The Greater Horn region is a highly valuable geopolitical target for powers seeking to exert influence. In other words, it is one of the most sought-after geopolitical “preys” on the planet for global “predators.” This is largely due to the region's strategic significance, driven by security concerns and commercial rivalries. The competition in the Horn of Africa involves global actors that benefit from the current international status quo, including the United States, its European allies, Japan, Australia, Israel, and South Korea. With their advanced economies and strong military capabilities, these nations aim to maintain the existing international system, which supports their alliances and interests. Their

engagement with the resource-rich African continent often prioritizes their own benefits while overlooking the pressing issues facing the region. At the same time, other regional and global players, such as Russia, China, India, Saudi Arabia, the UAE, and Iran, have been expanding their involvement in Africa. It is worth noting that certain actors, such as Türkiye and Qatar, have engaged with the continent through peace and development agendas, offering a distinct approach compared to others. However, the largely unregulated competition among these powers exacerbates the geopolitical instability of the region. Proxy wars, arms smuggling, the empowerment of non-state actors, rentier politics, and money laundering are all factors that worsen the security landscape and undermine stability in the Greater Horn.

The inability of states in the Greater Horn of Africa to effectively govern their territories, combined with the rise of non-state militant groups, significantly contributes to geopolitical change and instability in the region. The broader Horn of Africa has increasingly become a safe haven for non-state actors, primarily due to the limited capacity of governments to regulate their territories and their frequent struggles to exert influence beyond their borders. Consequently, the interplay of state weakness with the influence of global and regional entities has further eroded the region's geopolitical and geo-economic stability (Aidi, 2020).

3. Türkiye and the Horn of Africa: A Historical Perspective

The Horn of Africa has historically been a focal point for the rivalries of several international and regional security actors. The region has a well-established history of hosting military bases for both regional and global entities (Medani, 2012). Following the 9/11 attacks, there has been a temporary increase in competition among international and regional security actors for military bases in the sub-region (Lefebvre, 2012). The increase in pirate attacks during the 2000s and concerns about maritime security have played a significant role in shaping the involvement of foreign actors in the security affairs of the region (Yimer & Amour, 2020). The region's security dynamics have been significantly impacted and worsened by the uneven military buildup and external involvement with conflicting interests. Türkiye perceives the increasing rivalry in military base establishment as a significant obstacle to its expanding commercial and geopolitical interests in the region. Ankara is concerned about the growing military and commercial competition in the wider Horn region, specifically due to the increased engagement of Middle Eastern regional powers. Therefore, in order to overcome the increasing competition from neighboring competing players, Türkiye formerly relied on the historical heritage of the Ottomans in the region as an essential rhetorical tool.

In this regard, it is apparent that Ankara prides itself on being the only country from emerging actors in the Horn region with strong historical legacy. Unlike other rival Middle East actors, Türkiye appeared in the North East Africa region in 1517 during the time of the Ottoman ruler Sultan Selim I. In 1585 the Ottoman Sultan's suzerainty extended from Mogadishu to the port of Mombasa, encompassing the entire coastal region (Omar, 2001, p. 19). In the mid-16th century, the Ottoman Empire formed a province known as Habesh Eyalet, with its administrative center located in Suakin. The Habash Eyalet encompassed present-day territories such as Eritrea, Djibouti, and certain regions of Sudan, Northern Somalia, and portions of eastern Ethiopia (Donelli, 2018, p. 49). In addition, Türkiye played a prominent role in the global anti-colonial resistance movement of the 1950s and 1960s by recognizing and supporting the newly independent nations in the broader Horn region of Africa and across the continent. Therefore, these historical attachments of Ankara with greater Horn region give Türkiye better chance than other rival actors to establish a friendly strategic alliance with nations in the region. For instance, in the 2015 state visit, President Erdogan said:

The relations between Türkiye and Ethiopia dates back to 16th century. Memluk Turkish State and the Ottoman Empire established the first relations with this vast territory called Abyssinia and these relations have continued for centuries. There still are many families of Turkish origin

in Harar [in eastern Ethiopia]. We never have and never will forget the support of the Harar Turks for the Ottoman Empire during World War One (Presidency of the Republic of Türkiye).

The above explanation of President Erdoğan shows how Türkiye try to use major historical ties as an important rhetoric fodder to advance the modern era core strategic interests of the country in Ethiopia and the greater Horn region in general. Furthermore, while conceptualizing the historical bases of Türkiye's relations with Ethiopia, President Erdoğan stated the following:

Prophet Muhammed of Islam and his friends were subjected to serious torture in Mecca. As the torture got unbearable, Prophet Muhammed advised some of his companions to migrate to Abyssinia. 15 of the first Muslims travelled here on a boat and sought shelter from King Necasi. Although people of Mecca demanded their return, King Necasi did not hand them over, as was his reputation 'reliable and fair'. He told the Muslims that they could stay as long as they wanted. This incident has a very important place in Islamic history. What matters here is that a Christian king, a Christian state protected the first Muslims with great tolerance. Such solidarity between Muslims and Christians in the 7th century in 615 is very significant. Since that time, since the 7th century, Ethiopia has always been the land of tolerance and respect for difference. That's why Ethiopia is a reliable and trustworthy country (Presidency of the Republic of Türkiye).

Another crucial factor that could strengthen Ankara's position in the strategic competition within the Greater Horn region is the narrative of Westernism and Islam. As previously mentioned, President Erdoğan highlighted the historical religious role of a Christian king, stating: "When the Muslims were being oppressed, Prophet Muhammad considered Abyssinia a secure zone and said, 'The king in Abyssinia is reliable and trustworthy; you will go there'" (Presidency of the Republic of Türkiye). In this context, alongside the historical legacy of the Ottomans in the region, religion has played—and will likely continue to play—a pivotal role in Türkiye's diplomatic engagements with the Greater Horn region specifically and the African continent more broadly.

4. Securing Türkiye's Core Interests in the Greater Horn of Africa through Soft Power

Türkiye's aspiration to expand its trading partners, coupled with its declining relationships with traditional Western allies, has fueled a growing interest in the Greater Horn region and sub-Saharan Africa as a whole. This interest stems from Ankara's strategy to offset diminishing interactions with traditional allies by forging new alliances. In its pursuit of stronger ties with Africa, Ankara has strategically employed soft power. Soft power is defined as "the ability to have influence by co-opting others to share some of one's values and, as a consequence, to share some key elements on one's agenda for international order and security" (Nye, 2005; Colin, 2011). Over the past two decades, Türkiye has significantly increased its investment in soft power across sub-Saharan Africa (Sıradağ, 2022, pp. 1-14). The Greater Horn region has benefited from this enhanced engagement. Türkiye's soft power initiatives encompass a broad spectrum of activities, including educational programs, funding for medical facilities, aid diplomacy, airline diplomacy (Němečková & Varkočková, 2024), and cultural and religious diplomacy (Eyice Tepeciklioglu, 2023, p. 191). These efforts have collectively strengthened Türkiye's influence and fostered positive relations in the region.

Türkiye's expanding influence in Africa is characterized by distinctive attributes that align with a win-win strategic roadmap. By adopting this approach to foster bilateral relations with African nations, Ankara has positioned itself as a prominent emerging actor on the continent, attracting the interest of regional stakeholders. Furthermore, in developing Ankara's win-win strategic framework for engagement with Africa, President Erdoğan frequently references the historically favorable relations between the Ottoman Empire and the continent. As President Erdoğan stated, "Our ancestors have never had a colonial post in Africa in their millennial history [...]. Our ancestors, who established states

that spread across three continents, have never acted with imperialist purposes in other regions” (Tih, 2017). This perspective underscores Türkiye's commitment to building equitable and mutually beneficial partnerships with African nations, distinguishing its approach from other global actors.

The trade relationship between Türkiye and Africa serves as a clear reflection of the win-win strategic roadmap that Ankara has established with the continent (Bayram, 2020, p. 42). In line with this principle, Ethiopia and Türkiye signed a cooperation agreement in August 2021 during the state visit of Prime Minister Abiy Ahmed to Ankara. The two countries entered into multiple cooperation agreements across various sectors during this visit, including an agreement in the domains of hydrocarbons and mining. This agreement has the potential to significantly enhance the already strong commercial ties between Ethiopia and Türkiye, which are supported by over 200 Turkish enterprises and have an estimated value of two billion dollars. The agreement encompasses a wide range of activities, including the advancement and promotion of gas and oil exploration and exploitation, the joint identification and development of projects related to the construction and maintenance of gas infrastructure, and the application of gas technologies. Additionally, it provides for bilateral cooperation in areas such as information exchange, training programs on hydrocarbons and minerals, and participation in conferences and workshops (Devecioglu, 2021).

Bilateral cooperation between Türkiye and Somalia is also witnessing remarkable growth. In March 2024, Ankara and Mogadishu signed an offshore oil and natural gas cooperation deal (Sezer, 2024). Similarly, on February 7, 2024, Türkiye's Defense Minister Yaşar Güler and Somalia's Defense Minister Abdulkadir Mohamed Nur finalized a decade-long defense and economic cooperation agreement aimed at strengthening bilateral relations and promoting regional stability (Maruf, 2024).

Additionally, Ankara is actively pursuing free trade agreements (FTAs) with countries in the wider Horn region to foster favorable conditions and enhance economic cooperation. In this regard, Türkiye is currently engaged in substantive FTA negotiations with Somalia. Simultaneously, Türkiye is expediting its ongoing FTA discussions with Djibouti, a strategically significant nation in the Horn of Africa. Furthermore, the FTAs established with Sudan will take effect upon ratification by the respective legislative bodies (ITA, 2024).

Türkiye's engagement in Africa goes beyond trade relations, leveraging substantial investments in infrastructure development as a critical component of its soft power strategy. Ankara allocates billions of dollars to the construction of essential infrastructure, including airports, railways, and roadways. Significant resources have also been directed towards expanding Turkish Airlines' network across the continent. Currently, Turkish Airlines operates flights to 41 African countries, serving a total of 61 destinations. This extensive network has significantly enhanced connectivity between Africa and Türkiye, further strengthening economic and diplomatic ties.

Investing in the construction of new mosques, masjids, and other houses of worship, as well as maintaining existing ones, is a key strategy employed by Türkiye to strengthen its cultural and religious influence. For instance, in Djibouti, the largest mosque in East Africa was built by Türkiye Diyanet Vakfı (TDV). Similarly, TDV is involved in the reconstruction and refurbishment of the Mosque of Islamic Solidarity in Mogadishu, the capital of Somalia. This mosque is the largest in the Horn of Africa. The role of religion in Turkish foreign policy has grown significantly, paralleling the expansion of operations by faith-based Turkish non-governmental organizations abroad. This trend underscores the observation that “Türkiye's use of religion as a form of soft power gradually increased in the last two decades after [...] the Justice and Development Party assumed power in 2002” (Eyrice Tepecikliglu, 2023, p. 193). Moreover, institutions such as the Turkish Red Crescent (Kızılay), Türkiye's Presidency of Religious Affairs (Diyanet), Türkiye's Disaster and Emergency Management Authority (AFAD), and the Turkish Maarif Foundation play pivotal roles in Ankara's soft power diplomacy with the nations of the Greater Horn region (Yimer & Erko, 2023, p. 88).

Turkish media and films have significantly bolstered Türkiye's influence by establishing offices and news centers in several African nations, thereby enhancing its soft power. To strengthen its media diplomacy efforts, Türkiye's official news agency, Anadolu Agency (AA), has expanded its presence across Africa. AA opened its first office on the continent in Addis Ababa, Ethiopia's capital, marking the beginning of its operations in Africa. It now maintains offices in numerous African capitals, including countries such as Tunisia, Libya, Algeria, Morocco, Nigeria, Somalia, South Africa, and Sudan. In 2020, Türkiye's state broadcaster TRT began airing programs in Swahili, aiming to engage African audiences further. Türkiye's growing media presence in Africa not only strengthens Ankara's diplomatic ties with African nations but also supports its foreign policy objectives by shaping African perspectives on Türkiye. Additionally, Turkish media's prominence helps bridge reciprocal information gaps and construct a favorable narrative about Türkiye in African nations (Eyrice Tepeciklioğlu, 2023, pp. 194-195).

An additional notable aspect of Ankara's soft power strategy to advance its mutually beneficial policy agenda in the Greater Horn region and Africa as a whole is the Turkish government scholarship program. This initiative has enabled hundreds of students from the Greater Horn region to benefit from educational opportunities. These scholarships, offered to international students at the higher education level, should not be viewed in isolation from other soft power instruments; rather, they are designed to complement and reinforce them. In essence, Türkiye leverages higher education scholarships as a strategic tool to establish and promote its soft power on a global scale, fostering long-term relationships and enhancing its influence worldwide.

Additionally, "development aid projects" and "humanitarian diplomacy" are widely employed as key instruments in Türkiye's soft power projection. The absence of conditionality in Türkiye's assistance has significantly enhanced recipient nations' trust in Ankara's political agenda, which is rooted in mutual respect and non-interference. Over time, numerous African nations have come to regard Türkiye as a vital ally and a viable alternative to counterbalance Western dominance (Marcou, 2022). Ankara has also strategically utilized travel diplomacy as an essential tool of soft power to strengthen ties with the Greater Horn region and Africa at large. Since the official declaration of Türkiye's open-door policy towards Africa, Turkish officials—including ministers, the president, public emissaries, and business leaders—have made numerous visits to various African nations. This proactive engagement underscores Türkiye's commitment to fostering robust and mutually beneficial partnerships across the continent.

5. Securing Interests through Hard Power: Türkiye and the Greater Horn of Africa

To safeguard its fundamental strategic interests in the greater Horn of Africa region, Türkiye is increasingly integrating hard power into its soft power foreign policy approach, aiming to promote Ankara's national interests in the area. In global political transactions, power refers to the ability to exert influence over others in order to advance one's national interests. Hard power can be defined as the capacity to influence others through "coercion" rather than "persuasion." In contrast, soft power is the ability to "persuade others to do what one wants" (Wilson, 2008, p. 114). As previously noted, Türkiye's foreign policies towards Africa are increasingly blending soft and hard power. This deliberate integration of both forms of power to advance national interests is referred to as "smart power," as defined by Ernest J. Wilson. Wilson describes "smart power" as "the capacity of an actor to combine elements of hard power and soft power in ways that are mutually reinforcing, such that the actor's objectives are advanced effectively and efficiently" (Wilson, 2008, p. 115).

In recent years, Ankara has aggressively employed soft power tactics to safeguard its national interests in the broader Horn of Africa region. Additionally, Türkiye has begun to establish its hard power presence in this strategically vital area in a methodical and cautious manner. The growth of the Turkish arms industry and the effectiveness of Turkish military technology (Fukuyama, 2021) are key

factors that position Türkiye as a formidable force, capable of effectively leveraging hard power to protect its strategic interests in the greater Horn region. Ankara's significant technological advancements have enabled it to engage confidently in diplomatic transactions with nations in the region. The reliability and high performance of Turkish drones, in particular, have garnered significant appeal from several governments, fostering strategic alliances with Ankara. Moreover, Türkiye's increasing success in military vehicle production has become an additional means of exercising hard power and safeguarding its strategic interests in the broader Horn region (İnanç, 2021). By capitalizing on its investments in military technology and expanding its market reach, Ankara has effectively used the African market's demand for Turkish-made military hardware as a "bargaining chip" in political and economic negotiations.

Türkiye has strategically demonstrated its pragmatic approach by utilizing both soft power and hard power, or a combination of the two, to achieve mutually beneficial outcomes. In other words, Türkiye has sought to showcase the pragmatic nature of its win-win strategic roadmap through a complex pattern of employing both hard and soft power. Ankara's commitment to this strategy was evident in 2011 when Erdogan visited the capital city of Mogadishu and pledged a comprehensive assistance package to the Republic of Somalia. Following this humanitarian intervention, Türkiye reopened its embassy in Mogadishu later that same year. In 2017, Türkiye established its largest military base outside its borders in Somalia (Cannon and Rossiter, 2019, pp. 167-188). Ankara not only supplied advanced Turkish weaponry to the Somali Armed Forces but also constructed a defense university, Camp TURKSOM, in Mogadishu to provide military training for Somalia. This move marks a significant step towards Ankara's geopolitical objectives in the Horn of Africa. While the shift from humanitarian aid to building a military presence may seem to contradict the peaceful nature of soft power, it highlights the close relationship between these two aspects in Türkiye's foreign policy.

As a result of increasing Turkish investments in both soft and hard power infrastructure in the greater Horn of Africa, Ankara has become an active economic, political, and military actor in the region (Telci, 2021). Türkiye's growing assertiveness in the Horn is clearly demonstrated during key moments marked by significant events. For instance, on January 1, 2024, following the signing of the Ethiopia-Somaliland Memorandum of Understanding (MoU) for partnership and cooperation, Türkiye reaffirmed its strong support for Somalia. In a solidarity statement, Öncü Keçeli, spokesperson for the Turkish Ministry of Foreign Affairs, wrote on X: "We reaffirm our commitment to the unity, sovereignty, and territorial integrity of the Federal Republic of Somalia. We emphasize that this position is also a requirement of international law" (Keçeli, 2024). In response, Farhan Jimale, Somalia's Director of Communications and Public Relations, issued the following statement: "Thank you, brotherly Türkiye, for your steadfast solidarity with our government. We appreciate your support and commitment to the unity, sovereignty, and territorial integrity of the Federal Republic of #Somalia..." (TRT World, 2024). In contrast, on October 13, 2023, in a televised address, Ethiopian Prime Minister Abiy Ahmed stated: "Ethiopia's existence as a nation is linked to the Red Sea," emphasizing that his country needed access to a port and that "peace" in the region depended on "balanced mutual sharing" between landlocked Ethiopia and its neighbors (African News, 2023). The political tensions and geopolitical realignments that have emerged in the Horn of Africa since the signing of the Ethiopia-Somaliland MoU are particularly concerning.

In this context, the naval defense agreement signed between Ankara and Mogadishu on February 22, 2024, has been interpreted as a direct response to the port agreement between Ethiopia and Somalia. It is important to note that the Defense and Economic Cooperation Framework Agreement was signed on February 8, 2024, between Somalia's Minister of Defense Abdulkadir Mohamed Nur and Türkiye's Defense Minister Hulusi Akar. Additionally, these consecutive defense agreements between Ankara and Mogadishu were signed precisely one month after the Ethiopia-Somaliland Memorandum of Understanding (MoU), which granted Ethiopia access to the Berbera Port on the Red Sea.

Consequently, the defense agreement between Türkiye and Somalia appears to be a direct reaction to the bilateral agreement between Somaliland and Ethiopia, which provided Ethiopia with access to the Somaliland coastline. Furthermore, Türkiye had already initiated talks between Somalia and Ethiopia to de-escalate tensions arising from the latter's agreement with Somaliland (Gbadomosi, 2024).

Beyond its aim to counter Ethiopia's efforts to gain maritime access, the agreement between Mogadishu and Ankara can also be seen as an expansion of Türkiye's hard power and its projection of influence in the greater Horn of Africa (Helou, 2024). As such, the defense and naval agreement first established in 2016 between Mogadishu and Ankara signals Türkiye's increasing readiness to employ coercive measures to protect its strategic interests in the Red Sea region. This agreement with Mogadishu may also mark the beginning of similar deals between Türkiye and other key nations along the Red Sea and the Horn of Africa.

On the other hand, Türkiye has maintained a neutral stance thus far on the Sudanese crisis. President Recep Tayyip Erdogan reached out to Sudan's head of state and army chief, General Abdel Fattah al-Burhan, as well as the leader of the Rapid Support Forces (RSF), General Mohamed Hamdan Dagalo (Hemedti), with the aim of helping resolve the ongoing tensions. Erdogan proposed that Sudan's military leaders engage in negotiations in Türkiye, suggesting direct talks between the competing factions. This position positioned Türkiye as one of the few countries to offer such a proposal. Thanks to Ankara's diplomatic balancing act in its relations with both al-Burhan and Hemedti, the Turkish capital became a logical choice for hosting direct negotiations between the two Sudanese generals. In other words, Türkiye's balanced approach to its relations with both parties in Sudan made it the most appropriate mediator to suggest hosting direct talks. Although Türkiye expressed its willingness to mediate, the two Sudanese generals declined the offer. Despite this, Türkiye appears to be adopting a "wait-and-see" approach, observing the turmoil in Sudan without taking immediate action (Sudan Tribune, 2023).

Nevertheless, through its policy of neutrality during the Sudanese crisis, its "wait-and-see" stance during Sudan's transition period, and its solidarity stance during the Ethiopia-Somalia dispute, Ankara has worked to safeguard its strategic interests in the broader Horn of Africa. These interests include, but are not limited to, new markets, business opportunities, and defense exports. However, the evolving geopolitics of the Horn and the increasing geopolitical strain caused by the emergence of a multipolar world order continue to pose significant challenges to Türkiye's strategic and geopolitical objectives in the region.

6. Conclusion

A new and complex geopolitical configuration has emerged in the greater Horn of Africa due to growing realignments and shifting alliances driven by divergent interests. This changing geopolitical landscape has posed challenges to the foreign policy strategies of non-regional actors, who possess a range of foreign policy tools but often pursue conflicting objectives. In this volatile environment, Türkiye is working to safeguard its strategic interests by utilizing a variety of foreign policy instruments, including summit diplomacy, cultural diplomacy, commercial diplomacy, military aid diplomacy, educational diplomacy, humanitarian aid diplomacy, and "flight diplomacy." Additionally, the historical legacy of the Ottoman Empire in the region has been leveraged as a key element in justifying Türkiye's win-win strategic approach toward the Horn of Africa and, more broadly, towards the entire African continent.

Türkiye's ambition to expand its business relationships, coupled with growing opportunities in the African market, has driven Ankara's increasing interest in Africa. However, it is important to recognize that the deepening ties and strategic alliances between Türkiye and Africa go beyond mere trade and the use of soft power tools. The rapid development of Türkiye's defense technology, which competes

with Western and Russian military equipment in terms of quality, has also played a significant role in strengthening the partnership. In practical terms, Türkiye's commitment to enhancing security cooperation with Africa—through efforts such as fighting terrorism, sending peacekeeping forces, training military personnel, and signing military cooperation agreements—adds substance to Ankara's win-win foreign policy approach toward Africa.

Furthermore, Türkiye's foreign policy toward Africa, particularly its win-win strategic roadmap, challenges the Western political mindset, which is often rooted in outdated notions of superiority and subordination. Türkiye's approach to Africa offers a promising alternative, and it is this win-win foreign policy that has inspired hope among many observers, positioning Türkiye as a potential new and genuine balancer capable of addressing the needs of African nations.

References

- African News. (2023, October 26). Red Sea: Ethiopia “will not assert its interests through war” assures Abiy Ahmed. <https://www.africanews.com/2023/10/26/red-sea-ethiopia-will-not-assert-its-interests-through-war-assures-abi-ahmed/>
- Aidi, H. (2020, January). Geo-Politics in the Horn of Africa. *Policy Center for the new South*. https://www.policycenter.ma/sites/default/files/2021-01/PB_20-02_Aidi.pdf
- Bayram, M. (2020). Turkey and Africa in the Context of South-South Cooperation. *Current Research in Social Sciences*, 6(1). 39-51.
- Cannon, B. J., & Rossiter, A. (2019). Re-examining the “Base”: The Political and Security Dimensions of Turkey’s Military Presence in Somalia, *Insight Turkey*, 21(1), 167-188.
- Colin S. G. (2011). Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century. *Strategic Studies Institute*, US Army War College.
- Demirtaş, T. & Pirinççi, F. (2024). Türkiye’s Security Policy in Sub-Saharan Africa: A Constructivist Analysis. *Insight Turkey*, 26(3), 103-129.
- Devecioglu, K. (2021, June 1). Cooperation opportunities are getting stronger in Turkey-Ethiopia relations. *Mena Affairs*.
- Donelli, F. (2021). *Turkey in Africa: Turkey's Strategic Involvement in Sub-Saharan Africa*. Bloomsbury Publishing PLC.
- Eyryce Tepeciklioğlu, E. (2020). Beyond Summitry: The Role of Hard and Soft Power in Turkey’s Africa Strategy. M. Vasiliev, Denis A. Degterev and et al (Ed.), *Africa and the Formation of the New System of International Relations—Vol. II*, Alexey Springer Nature Switzerland.
- Fukuyama, F. (2021, April 5). Droning On in the Middle East. *American Purpose*, <https://www.persuasion.community/p/droning-on>
- Gambino, E. (2020, March 4). What Interests Does China Have in the Southern Red Sea? *ISPI*. <https://www.ispionline.it/en/publication/what-interests-does-china-have-southern-red-sea-25321>
- Helou, A. (2024, February 29). With Somalia naval defense deal, Turkey eyes power projection, future business: Analysts. *Breaking Defense*. <https://breakingdefense.com/2024/02/with-somalia-naval-defense-deal-turkey-eyes-power-projection-future-business-analysts/>
- Hussein, A., & Coskun, O. (2017, October 1) Turkey opens military base in Mogadishu to train Somali soldiers. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/world/turkey-opens-military-base-in-mogadishu-to-train-somali-soldiers-idUSKCN1C50J9/>
- İnanç, Y. S. (2021, October 21). Turkey and its drones in Africa - a switch to hard power? *Middle East Eye*. <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-africa-drones-switch-hard-power>
- International Trade Administration (ITA). Turkey - Country Commercial Guide. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/turkey-trade-agreements>
- Küçükgöçmen, A., & Abdelaziz, K. (2017, December 26). Turkey to restore Sudanese Red Sea port and build naval dock. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/world/turkey-to-restore-sudanese-red-sea-port-and-build-naval-dock-idUSKBN1EK0Z1/>
- Lefebvre, J. A. (2012). Choosing sides in the Horn of Africa: Wikileaks, the Ethiopia imperative and American responses to post-9/11 regional conflicts. *Diplomacy & Statecraft*, 23(4), 704-727.

- Marcou, J. (2022, January 18). Turkey, a New African Power, *Orient XXI*.
- Maruf, H. (2024, February 21). Somalia Approves Defense Agreement with Turkey. VOA. <https://www.voanews.com/a/somalia-approves-defense-agreement-with-turkey-/7496758.html>
- Medani, K. M. (2012). The Horn of Africa in the shadow of the Cold War: Understanding the partition of Sudan from a regional perspective. *The Journal of North African Studies*, 17(2). 275-294.
- Mohammad, T. (2023, July 12). How Sudan Became a Saudi-UAE Proxy War, *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2023/07/12/sudan-conflict-saudi-arabia-uae-gulf-burhan-hemeti-rsf/>
- Munene, M. (2023). The Horn of Africa in 2023: A Geopolitical Analysis. *The Horn Bulletin*, Volume VI, Issue I.
- Němečková, T., & Varkočková, M. (2024, August 5). Turkish Airlines: facilitating Türkiye's soft power in Africa, *Canadian Journal of African Studies*, Online Publication.
- Nye, J. S. Jr. (2005). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs Books.
- Omar M. O. (2001). *The Scramble in the Horn of Africa: History of Somalia (1827-1977)*. Somali Publications, Mogadishu.
- Orakçı, S. (2022). The Rise of Turkey in Africa. *Al Jazeera Center for Studies*. 9 January 2022.
- Öncü K. (2024, March 20). Post in X. https://twitter.com/SpoxTR_MFA/status/1742910395617312982
- Özkan, M. (2012). A New Actor or Passer-By? The Political Economy of Turkey's Engagement with Africa. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. 14(1). 113-133
- Özkan, M. (2018). Africa's Place in Turkey's Foreign Policy: From Doubts to Normalization. *Afriche e Orienti*. Vol. XX, No. 1-2.
- Özkaraşahin, S. (2023, December 20). Turkey's approach to Africa can shed light on NATO's future engagement on the continent. *Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/turkeys-approach-to-africa-can-shed-light-on-natos-future-engagement-on-the-continent/>.
- Presidency of the Republic of Turkey. <https://www.tccb.gov.tr/en/exclusive/africa/ethiopia/>.
- Sezer, C. (2024, March 7). Turkey signs energy cooperation deal with Somalia. *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/energy/turkey-signs-energy-cooperation-deal-with-somalia-2024-03-07/>
- Sharfi, M. (2022). Sudan's Foreign Policy Predicament in the context of the GCC Diplomatic Rift. Robert Mason and Simon Mabon (Ed.), *The Gulf States and the Horn of Africa: Interests, influences and instability*, Manchester University Press.
- Sıradağ, A. (2022) The Rise of Turkey's Soft Power in Africa: Reasons, Dynamics, and Constraints. *International Journal of Political Studies*, 8(2), 1-14.
- Sudan Tribune. (2023, April 23). Erdogan proposes negotiations in Turkey to end war in Sudan. <https://sudantribune.com/article273290/>.
- Telci, I. N., & Horoz, T. O. (2018). Military Bases in the Foreign Policy of the United Arab Emirates. *Insight Turkey*, 20(2), 143-166.

- Telci, I. N. (2021). Turkish-African ties: Dynamics, motivations, prospects, *Daily Sabah*. <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/turkish-african-ties-dynamics-motivations-prospects>
- Telci, I. N. (2022) The Horn of Africa as Venue for Regional Competition: Motivations, Instruments and Relationship Patterns. *Insight on Africa*, 14(1), 73-87.
- Tih, F. (2017, January 25). Erdogan. "We know very well who exploited Africa. AA, <https://www.aa.com.tr/en/africa/erdogan-we-know-very-well-who-exploited-africa/734731>
- TRT World. (2024, January 4). Türkiye raises concern over the deal between Ethiopia and Somaliland. <https://www.trtworld.com/turkiye/turkiye-raises-concern-over-the-deal-between-ethiopia-and-somaliland-16528324>
- Wilson, E. J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616.
- Yimer N. A., & Amour P. O. (2020). Representation of Somalia in Western media: The case of BBC and piracy. *Agathos*, 11(2).
- Yimer, N. A., & Erko, H. G. (2023). Middle East: States Rivalry in the Horn of Africa. Key Drives, Geopolitical Implications, and Security Challenges. *Conflict Studies Quarterly*, 44.
- Yimer, N. A. (2021, March 17). How Djibouti Surrounded Itself by Military Bases. *Politics Today*. <https://politicstoday.org/djibouti-surrounded-by-military-bases-of-china-us-france-uk-germany-others/>

Article Information Form

Author(s)'s Contribution: All authors contributed equally to the writing of this article. All authors read and approved the final text.

Conflict of Interest: Authors have no conflict of interest to declared.

Support/Supporting Organizations: No grant was received from any public institution, private or non-profit sector for this research.

Ethical Approval and Participant Consent: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all studies used are stated in the references.

Plagiarism Statement: This article was scanned by iThenticate.

Cezayirli Düşünür Mâlik b. Nebî'nin İktisat Düşüncesi: Düşünsel ve Toplumsal Perspektifler

The Economic Thought of the Algerian Thinker Malik Bennabi: Intellectual and Social Perspectives

Feyza Nur Üstün

Bağımsız Araştırmacı,
feyzanur5511@hotmail.com

Öz: Bu makalede Cezayirli Düşünür Mâlik b. Nebî'nin iktisat düşüncesi, düşünsel ve toplumsal perspektifler üzerinden ele alınmaktadır. Mâlik b. Nebî, medeniyet ve sömürgecilik konusunda önemli çalışmalara sahiptir. Ona göre medeniyetin inşası için toplumların iktisadi açıdan da bağımsız olmaları, yeniden yapılandırılmaları gerekmektedir. Mâlik b. Nebî çalışmalarında Müslüman toplumların sömürgecilik sonrası dönemde karşılaştığı ekonomik sorunları analiz ederken, Batı'nın kapitalist ve Marksist yaklaşımlarının taklit edilmesinin yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. Ona göre, ekonomik kalkınma, Müslümanların kendi kültürel ve dini değerleriyle uyumlu bir model geliştirmeleriyle mümkün olacaktır. Nebî, Müslümanların ekonomik hayatta karşılaştığı sorunları, sömürülmeye elverişlilik, medeni irade kavramı üzerinden analiz etmiş, psikolojik temellerine değinmiştir. Nebî'nin bu iktisadi bakış açısında İbn Haldun'un medeniyet düşüncesinin etkileri görülmektedir. Bu iki âlim de medeniyetin inşasında iktisadi yapılanmanın önemine vurgu yapmış, emek, toprak ve zaman unsurlarıyla fikirlerine temel oluşturmuşlardır. Nebî, ekonominin medeniyeti somutlaştırdığını ileri sürmüş, bu düşüncesini maddi ve manevi şartı yönü açısından ele almıştır. Bu makale, Mâlik b. Nebî'nin ekonomik düşüncelerinin, Müslüman iktisatçıların modern dünyanın gereksinimlerine cevap verecek çözümler üretmeleri ve İslam hukukuna uygun ekonomik ilkeler geliştirmeleri gerektiğine dair görüşlerini de içermektedir. Mâlik b. Nebî İktisat dünyasında Müslümanların durumunu daha çok İslam toplumlarının ve Kuzey Afrika kıtasının dinamikleri üzerinden ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mâlik b. Nebî, Sosyal Denklemler, Sömürgecilik, Zaman, Sosyal Sermaye

Geliş Tarihi/Received: 20.09.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 26.11.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
05.12.2024

Abstract: This article examines the economic thought of the Algerian thinker Malik Bennabi from intellectual and social perspectives. Malik Bennabi is renowned for his significant contributions to the study of civilization and colonialism. According to him, the construction of a civilization requires societies to achieve economic independence and undergo restructuring. In his works, Bennabi analyzes the economic challenges faced by Muslim societies in the post-colonial era, emphasizing that imitating Western capitalist and Marxist approaches is insufficient. He asserts that economic development can only be achieved through the creation of a model aligned with the cultural and religious values of Muslims. Bennabi explores the problems faced by Muslims in economic life, focusing on the concept of colonizability (qābiliyyat al-istīmār) and civilizational will, while addressing their psychological foundations. The influence of Ibn Khaldun's civilizational thought is evident in Bennabi's economic perspective. Both scholars emphasize the importance of economic structuring in the construction of civilization, basing their ideas on the foundational elements of labor, land, and time. Bennabi argues that economics concretizes civilization, analyzing this notion from both material and spiritual dimensions. This article also highlights Bennabi's views on the necessity for Muslim economists to develop solutions that respond to the needs of the modern world while adhering to the principles of Islamic law. Bennabi approaches the condition of Muslims in the economic sphere primarily through the dynamics of Islamic societies and the context of North Africa.

Keywords: Malek Bennabi, Social Equation, Colonialism, Time, Social Capital

Extended Abstract

This article focuses on Malik Bennabi's profound analyses of civilization and economics, detailing his perspectives on colonialism, economic independence, and the cultural transformation of Muslim societies. Malik Bennabi examines the condition of Muslims in the economic sphere through the dynamics of Islamic societies and the North African region. Bennabi defines colonialism not merely as an external imposition but as a condition stemming from internal weaknesses within societies, a concept he refers to as "colonizability." Bennabi explains that colonial powers do not only rely on physical force; they exploit social structures, weaken communal bonds, and implement divisive policies to undermine the psychological and economic foundations of colonized societies. This perspective shifts colonialism from a state of passive victimization to an active call for societies to question and address their own vulnerabilities.

Bennabi strongly opposes the uncritical adoption of Western capitalist and Marxist economic models. He argues that these systems are incompatible with the cultural and moral values of Muslim societies and calls for the development of a model tailored to the unique characteristics of these communities. According to Bennabi, genuine progress must be built on self-sufficiency, societal will (civilizational will), and an emphasis on ethical principles. In this context, Bennabi highlights the importance of labor, land, and time, aligning with Ibn Khaldun's theories on these elements as the foundations of civilization. He considers labor not only as an economic resource but also as a vital factor for social resilience and cultural development. For Bennabi, labor educates individuals, fosters productivity, and shapes the core values of a society.

Time management holds a significant place in Bennabi's thought. He criticizes the misuse and waste of time in underdeveloped Muslim societies, identifying it as one of their primary challenges. Bennabi contrasts this with the effective time management observed in industrialized Western societies. He emphasizes the necessity for Muslim societies to reinterpret and restructure their approach to time from an Islamic perspective, enabling both individual and societal development while preserving cultural identity. Furthermore, he connects economic stagnation not only to material causes but also to psychological factors, advocating for a fundamental shift in attitudes toward work, responsibility, and productivity at both individual and collective levels.

Bennabi's economic views are also distinguished by his critique of modern economic systems. He rejects the materialistic approaches of these systems, particularly the alienation and consumerism fostered by capitalism, which he sees as undermining human and societal values. Instead, Bennabi advocates for an economic system rooted in Islamic principles, highlighting the prohibition of interest, the implementation of zakat, and the equitable distribution of wealth. He believes that economic progress depends not only on material resources but also on moral and cultural renewal.

Bennabi's analysis extends to environmental and land-related challenges, especially in regions such as North Africa, where desertification and resource depletion obstruct development. He emphasizes the potential of human ingenuity and creativity to address these issues, restore ecological balance, and promote sustainable growth. Bennabi also critiques the excessive reliance on foreign expertise and imported models that disregard local contexts. He underscores the importance of developing context-specific strategies in economic planning to ensure effective and sustainable outcomes.

At the core of Bennabi's thought lies the concept of "civilizational will," which he defines as a society's conscious effort to mobilize its potential and resources for progress. Bennabi argues that societies lacking a strong civilizational will, no matter how resource-rich, cannot achieve sustainable development. He points to the success of early Islamic civilizations, where limited resources were utilized effectively through collective determination and innovation. Civilizational will, according to

Bennabi, is essential for societies to establish a balanced relationship between material and spiritual development.

In conclusion, Bennabi argues that economic development cannot be separated from cultural transformation. He stresses that integrating moral values with practical economic measures is crucial for building a balanced and sustainable civilization. Bennabi calls on Muslim societies to break free from dependency on external influences, utilize their inherent potential, and develop an economic system aligned with their cultural and spiritual heritage. This article situates Bennabi's economic thought within the broader framework of his civilizational theories, revealing his comprehensive vision for addressing historical and contemporary challenges. Bennabi offers a holistic model that addresses both material and intellectual dimensions for the socio-economic and cultural renewal of Muslim societies.

1. Giriş

İktisat ve medeniyet düşüncesi çalışmalarında, medeniyetlerin doğuşu, yükselişi ve çöküşü birbiriyle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. İktisadi hayat, medeniyetlerin yaşadığı bu süreçlerin sonuçlarından bir tanesidir. Kuzey Afrika kıtası da, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Çeşitli ekonomik kalkınma modelleri olan bu bölge, dinamik ve karmaşık yapıya sahiptir. Kuzey Afrika kıtasında, ekonomik kalkınma sürecinde karşılaşılan olumsuzluklar ve fırsatlar, kıtanın tarihsel, yapısal ve politik bağamlarından etkilenmiştir.

Kuzey Afrika ve Endülüs'te 12. ve 13. yy'lerde İslam devletinin yönetiminde olduğu Muvahhitler dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde, Berberi kökenli Muvahhitler, Murâbıtlar'ı yenerek Batı İslam dünyasında hâkimiyet kurmuş ve kapsamlı sosyal, dini ve kültürel yenilikleriyle dikkat çekmişlerdir. Muvahhitler, Kuzey Afrika'da güçlü ve merkezi bir devlet yapısı kurarak yönetimi sıkı bir şekilde kontrol etmişler, bu merkezîyetçi yapı, imparatorluğun geniş toprakları üzerindeki siyasi ve askeri kontrolü güçlendirmiştir. O zamanlar toplum düzeni İslam hukuku ve dini değerlere uygun bir şekilde şekillenmiştir. Muvahhit Devleti zaman içinde yaşadığı iç ve dış baskılara yenik düşerek, bunların getirdiği ekonomik zorluklar nedeniyle yıkılmıştır (Cramer vd., 2020). Kuzey Afrika bölgesinde, Muvahhitler döneminden sonra düşünce yapısı değişmeye başlamış, buradaki toplumlar uzun süre sömürülere maruz kalması sebebiyle eski düzenlerine kavuşamamışlardır. İnsanların fikirleri, bu sömürü ortamından etkilenmiş, bazılarında direniş ve mücadele ruhu gelişmesine neden olmuştur. Bu insanlar fikirlerini kitleler halinde yaymaya çalışmış, özlerine dönmek için çözüm yolları aramışlardır.

Bu coğrafyada uzun yıllardır süregelen sömürge faaliyetleri insanları kültürel, ekonomik, fikri vs. her yönden derin bir şekilde etkilemiştir. 19. yy.da İngiltere başta olmak üzere, Fransa, Belçika gibi Avrupalı devletler tarafından Afrika kıtası paylaşılmıştır. Fransa Fas, Cezayir, Tunus gibi stratejik, ekonomik ve kültürel açıdan önemli gördükleri ülkeleri ele geçirmiş, burada hâkimiyet kurmaya çalışmıştır. Avrupa'dan bu bölgeye gönderilen misyonerler ve sömürgeci yönetimler, bölgedeki günlük yaşamın her alanına müdahil olarak toplumu asimile etmek amacıyla çeşitli faaliyetler ve baskılar uygulamışlardır. Afrika'nın tarihsel örneklerinden biri, Batı Afrika'daki Fransız sömürge yönetiminin zorunlu çalıştırmayı nasıl normalleştirdiğidir. Fransızlar, bayındırlık işlerinde hapishane işçiliği, yerel şefler ve sürekli seferber edilen çocuklar aracılığıyla organize edilen velayet veya emek vergisi sistemi gibi çeşitli bürokratik yöntemlerle zorla çalıştırmayı sistematik hale getirmişlerdir (Cramer vd., 2020, s. 17).

Fransa'nın özellikle Cezayir'deki sömürgecilik faaliyetleri toplum hayatının her alanını değiştirmeye yönelik olmuştur. Fransız sömürüsü ekonomik alanda, vakıflara, çiftçilere, kabilelere ait olan toprakları ellerinden alarak Avrupalı toprak sahiplerine ve derebeylere vermiştir. Bu durum toplumda sınıfsal değişikliklere yol açmış, bir tarafta ekonomik güce sahip kapitalist ve feodal sınıf, diğer tarafta da toprakları elinden alınmış mülk sahiplerinin, tarım işçilerinin, küçük esnaf ve tüccarların,

memurların oluşturduğu ezici çoğunluk oluşmuştur. Bu sınıfsal değişikliklerin yanında Fransız sömürüsü, “parçala, yut” yöntemini izleyerek ülke içindeki ırk ayrımcılığını körüklemiş, Arapları ve Berberileri birbirine düşman topluluk haline getirmeye çalışmıştır (Kureysi, 2002).

Bu ortam o bölgelerde yaşayan insanların hayatlarını derinden etkilemiş, toplumun sömürge faaliyetlerine karşı bir direniş bilincinin gelişmesine sebep olmuştur. Cezayir halkı bu direniş bilinciyle, 130 yıllık Fransa’nın sömürge yönetimine karşı bağımsızlık hareketleri başlatarak mücadele etmiştir. Cezayir, 1954 yılında başlayan kurtuluş savaşının, 1962 yılında zaferle sonuçlanmasıyla bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu süreçte sömürgeye birçok karşı fikir akımı gelişmiş, bu durumla mücadele etmeye çalışan gruplar ortaya çıkmıştır. Bazı düşünce insanları bu konuda öncü olmuşlardır. Mâlik b. Nebî bunlardan biridir. Bu sömürge ortamında dünyaya gelen Mâlik b. Nebî, tam manasıyla bağımsızlığa kavuşmanın, zihinlerin gelişmesiyle olacağını savunmuş, birçok çalışma yapmış, ideolojik kavramlar geliştirmiştir.

Nebî, *Çağa Tanıklığım* (1987), adlı eserinde hayatını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Mâlik b. Nebî, 1905¹ yılında Cezayir’in Konstantin şehrinde dünyaya gelmiştir. Cezayir’de önce Kur’an eğitimi almış, sonrasında Fransa hâkimiyeti altındaki devlet okullarında eğitim görmüştür. Lise eğitimini tamamladıktan sonra Paris’e giden Nebî, 1935 yılında mühendislik fakültesinden mezun olmuştur. Paris’te Sorbonne Üniversitesi, Fransız Koleji ve Doğu Dilleri Enstitüsü gibi önemli kurumlarda birçok araştırmacı ve düşünürle tanışmıştır. Mâlik b. Nebî, zamanının çoğunu felsefe, sosyoloji ve tarih üzerine çalışarak geçirmiştir. Fransa’da eğitim gören diğer birçok Arap ve Müslüman gencin aksine, asıl kimliğini koruyarak Fransız toplumunda kültür, medeniyet, modernleşme, kalkınma, sömürgecilik ve bağımsızlık gibi konularda derin bir bilgi birikimi edinmeye çalışmıştır (Murâd, 2003, s. 513).

Mâlik b. Nebî genç yaşlarından itibaren etrafında olup biten olaylara karşı duyarlı olmuş ve bu olayların analizini yapmaya eğilimli olmuştur. Sahip olduğu kültür metodu sayesinde, geri kalmış ülkelerin problemlerini her şeyden önce bir uygarlık problemi olarak görmüştür. Bu konuyu merkeze alan Nebî, bundan dolayı tüm eserlerini *Uyarlığın Problemleri* adı altında bir araya getirmiştir. Mâlik b. Nebî, *Le phénomène coranique (Kur’an Fenomeni)* (1946, 1976), *Les conditions de la renaissance (Dirilişin Şartları)* (1948), *Vocation de l’Islam (İslam’ın Çağrısı)* (1954), *L’Afroasiatisme conclusions la conférence de Bandoeng (Asyacılık: Bandoeng Konferansı’nın Sonuçları)* (1959), *Perspectives algériennes (Cezayir Perspektifleri)* (1964) ve *Mémoires d’un témoin du siècle (Bir Asrın Tanığı: Hatıralar)* (1965) adlı eserleri Fransızca olarak kaleme almış, bu eserleri sonrası ki dönemlerde Arapçaya çevrilmiştir.

Mâlik b. Nebî 1956’da Fransa’dan ayrılmış, hac ibadetini yaptıktan sonra Kahire’ye geçmiştir. Burada çalışmalarını devam ettirebilmesi için Mısır hükümeti tarafından kendisine maaş bağlanmıştır. Cezayir’in bağımsızlığını kazanmasıyla 1963’te ülkesine dönen Nebî, Cezayir Üniversitesi rektörlüğüne, ardından yükseköğretim danışmanlığına getirilmiştir. Nebî Arapçasını geliştirdikten sonra eserlerini Arapça dilinde kaleme almıştır. *eş-Şirâ’u’l-fikrî fi’l-bilâdi’l-müsta’mere (Sömürge Ülkelerinde Fikrî Çatışma)* (1951), *Müşkiletü’s-sekâfe (Kültür Problemi)* (1959), *eş-Şu’ûbât ‘alâmetü’n-nümüvvi fi’l-müctema’i’l-‘Arabî (Arap Toplumunda Gelişmenin Zorlukları)* (1960), *Te’emmülât fi’l-müctema’i’l-‘Arabî (Arap Toplumu Üzerine Düşünceler)* (1981) ve *Fî mehebbi’l-ma’reke irhâşâtü’s-sevre (Mücadele Alanında: Devrimin Belirtileri)* (1981) adlı eserleri Arapça olarak yazılan eserlerindendir. Nebî, 1967’de görevinden ayrılarak bütün vaktini ilmî ve fikrî çalışmalara ayırmıştır. 31 Ekim 1973 yılında Cezayir’de vefat etmiştir (Murâd, 2003, s. 513).

Mâlik b. Nebî, İslam dünyasındaki geri kalmışlık ve sömürge ülkelerindeki entelektüel çatışma sorunlarını deneyimleyen, medeniyet sorunlarına çözüm arayan, yeniden doğuş ve reform

¹ Nebî bu dönemi “1905 yılında doğdum. Yani, hayatta kalan son şahitleriyle geçmiş, yetişme çağındaki istikbalin liderleriyle geleceği gözlemleyebilecek bir zaman diliminde...” şeklinde ifade etmektedir (Nebî, 1987, s. 11).

düşüncesinin öncülerinden birisi olarak tanınmaktadır. Sömürgeyi, sömürüye maruz kalmış toplumları anlamak için Mâlik b. Nebî'nin eserleri önemli bir yer tutmaktadır.

2. İslam Dünyasının İçerisinde Bulunduğu Durum

2.1. Sömürgecilik

Mâlik b. Nebî'ye göre sömürgecilik, bir toplumun düşünsel, kültürel, psikolojik ve ekonomik bağımsızlığını kaybederek, dış bir güce bağımlı hale gelmesi sürecini ifade etmektedir. Mâlik b. Nebî, sömürgeciliğin yalnızca dışsal bir olgu değil, aynı zamanda sömürgeleştirilen toplumların içsel zaaflarından kaynaklanan bir durum olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, sömürgeciliği mümkün kılan şey, bir toplumun kendi içindeki *"sömürülmeye elverişli"* yapısıdır (Nebî, 1980).

Nebî, toplumsal ilişkilerin toplum yaşamını güvence altına alan, kimliğini koruyan, kolektif çabaya imkân veren ve düzenleyen en önemli faktör olduğunu ifade etmektedir. Nebî'ye göre sömürge bu faktörlerin öneminin farkındadır ve politikalarını bu düşünce üzerinden uygulamaktadır. Bundan dolayıdır ki uyguladıkları "parçala, yönet" ideolojisi toplumda ayrışmayı arttırmaya yöneliktir. Nebî (2000):

Fransa'nın Cezayir devrimini bastırmak için kullandığı toplar, bombalar, uçaklar milyonlarca insanın ölmesine yol açmıştır ve toplum hayat enerjisinin büyük bir kısmını kaybetmiştir. Bu sömürünün açık ve görünen yüzüdür. Cezayirli hayat enerjisini toplamaya başlayıp, ülkeye hizmet için harekete geçtiklerinde ise sömürünün diğer yüzü ile karşılaşmıştır. Bu sefer sömürü, askeri gücünü harekete geçirmemiş toplumsal ilişkiler ağını yok etmek için bir takım insanı parayla kendi tarafına çekmiş ülke içinde bölücü propagandalar yaptırmıştır. (s. 151)

Bu açıkça görünmeyen tehditler için önlem almak çok daha zor olmuştur. Sömürü zihniyetlerin, kullandıkları araçlar değişse de hedefleri, sömürünün gücüne göre toplumsal ilişkileri parçalaması, hayat enerjisini ortadan kaldırmaktır (Nebî, 2000, s. 160).

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا

Kendilerine yazık etmekte olan kimseler öldükten sonra melekler onlara *"Ne işle meşgul oldunuz?"* dediler, *"O yerde zayıf görülenlerdendik"* cevabını verdiler. Melekler ise *"Allah'ın arzı geniş değil miydi, hicret etseydiniz ya!"* dediler (Altuntaş & Şahin, 2011, en-Nisa 4:97).

Bu ayette *"zayıf görünenler"* kelimesi, hükmeden topluluk tarafından güçsüz sayılan ve hakları önemszenmeyen aciz kimseleri ifade etmektedir. Bu aciz kimseler Medine'ye hicret ederek bu durumdan kurtulma imkânları var iken Mekke'li müşrikler tarafından zillet içinde yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu davranışından kişi sorumlu tutulmuş, bilgisiz, amelsiz, imansız kalmaları bu durum için mazeret kabul edilmemiştir (Karaman vd., 2013, s. 123).

Ayette de ifade edildiği üzere İslam dini Müslümanların güçlü olmasını, bunun için arzda dolaşp rızık aramaları, refaha kavuşmalarını emretmiş, zayıflığı ve zillet içinde yaşamayı hoş görmemiştir.

Nebî, sömürgeciliğin, bireylerin ve toplumların zihinsel olarak bağımsız düşünme yetilerini zayıflatmış ve onları dış güçlerin etkisine açık hale getirdiğini ifade etmektedir. O bu durumu *"sömürge psikolojisi"* olarak tanımlamakta ve bu psikolojinin, sömürgeleştirilmiş halkların kendi durumlarını kabullenmesine ve direnç göstermekte başarısız olmasına neden olduğunu belirtmektedir (Nebî, 1980).

Müslümanlar, sömürge döneminde ekonomik bilinçten yoksun bırakılmış ve sömürgecilerin taleplerine göre üretim yapan köleler haline getirilmiştir. Sömürgeciler, bu uyumu sağlamak yerine kendi zenginliklerini arttırmaya çalışmışlardır. Sömürge ülkeler, siyasi ve ekonomik bağımsızlıklarını sağladıklarında bile, Batı'nın ekonomik modellerini taklit etmekten kurtulamamışlardır (Nebî, 2018, s. 7).

Çalışma ahlakını bozan bu yaklaşım, sömürgeleştirilmiş insanları ekonomik sisteme bilinçli bireyler olarak dâhil etmek yerine, onları beklentisiz hale getirip korku içinde yaşatmıştır. Bu durum, sömürgeleştirilmiş olanların ekonomik gelişime uyum sağlamalarını engellemiştir. Örneğin, Kuzey Afrika'daki burjuva sınıfı, açlık korkusunu aşırı tüketimle bertaraf etmeye çalışırken, işçi sınıfı ise doğrudan açlıkla yüzleşmiştir. Sömürgecilik, ekonomik eğitim getirmek yerine, sadece kölelik dayatmış, bu da işçi ve burjuva sınıfının psikolojisini etkilemiştir. Ekonomik sorunların çözümü için insan doğasının gerekliliklerine odaklanmak gerekmektedir. Bazı ülkeler bağımsızlık sonrası ekonomik düşüş yaşamıştır. Bu düşüş sadece küresel ekonomik koşullar ve yerel psikolojik faktörlerle açıklanabilmektedir. Özellikle Endonezya ve Fransız hâkimiyeti altında olan Batı Afrika'da zorunlu çalışma ve gelir bozulmaları görülmüştür. Bu ekonomik sorunları psikolojik temellerinden ele almak önem taşımaktadır (Nebî, 2018, s. 10).

2.2. Medeni irade

Nebî, iktisat dünyasında gözlemlediği tüm değişimlerin temelinde, medeniyetin farklı alanlarında meydana gelen dönüşümlerin olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu dönüşümler, tarihin çeşitli dönemlerinde farklı değerler, estetik anlayışlar ve ahlaki ilkelerle şekillenmiştir. İnsanın kendisini bu dünyada yeniden konumlandırması ve varoluşuna yeni anlamlar yüklemesi, irade ve yönelimlerinde de değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişimlerin bütünü, insanın yaşam biçimini ve toplumsal yapıyı dönüştürmüştür. Nebî, bu dönüşümün sadece duysal düzlemle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda düşünsel alanı da (makulât âlemi) etkilediğini ifade etmektedir. Ancak ona göre bu etkiler, insanların iç dünyasına ve manevi yapısına nüfuz etmediği sürece, ekonominin iki temel taşı olan sanayi ürünü mallar ile bu malların üretimini sağlayan düşünce üzerinde bir değişim meydana getirmez. Nebî'ye göre ekonomi her ne kadar teorik bilinçlendirme sürecine sahip olsa da, medeniyetin somut bir şekilde tezahür etmesini de sağlamaktadır. Ekonominin medeniyeti somutlaştırması, maddi ve manevi koşulların bir bütün olarak tanımlanması ve sınırlandırılması ile mümkün hale gelecektir (Nebî, 2018, s. 80).

Nebî, toplumun gelişim sürecindeki bilinçli ve iradi çabalarının bütününe “*medenî irade*” başlığı altında yer vermektedir. O, medenî iradenin, medenî potansiyeli ortaya çıkaracağını ifade etmektedir. Mâlik b. Nebî, iktisat alanında çıkarımlarda bulunmak için medenî irade ile medenî imkân arasındaki nispi ilişkiyi nesnel koşullarda ele almanın faydalı olacağına vurgu yapmaktadır Nebî (2018, s. 61). Nebî, toplumların hareket noktasında ya da olağan dışı durumlarda karşılaştıkları reel şartlarda, medenî irade ile olanakları arasındaki ilişkiyi incelemenin önemli bir yaklaşım olacağını belirtmiştir. Nebî'nin (2018) bu konuya ilişkin İslam tarihinden örneği:

Hz. Peygamber (sa.) döneminde Araplar, imkânlar bakımından oldukça yetersiz bir durumdadılar. Politik, stratejik ve sosyal alanlarda görevlerini yerine getirebilecekleri araçlar yoktu. Ancak onlar kısıtlı imkânlara rağmen sahip oldukları basit araçlarla görevlerini yerine getirmeye çalışmışlar, gerekli finansman sağlamak için darphanelerde para basmışlardır. (s. 84)

Burada dikkat çekilmek istenen durum darphanenin maddi kaynakların temini için yerine getirilmesinin önemli olduğunun bilincinde olan medenî iradedir. Nebî'ye göre bu darphaneler, yalnızca fiziksel birer unsur olarak değil, toplumun medenî iradesinin somut bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Ona göre gelişim yolunda ilerleyen bir toplum, bu iradede yoksun kalırsa, sahip olduğu maddi kaynakların miktarı ne olursa olsun kalkınma araçlarını etkin bir şekilde kullanamaz (Nebî, 2018, s. 84).

Malik b. Nebî'ye göre iktisat dünyasında sayısal ölçütler ikinci planda yer almaktadır. Toplumların çeşitli alanlardaki görevleri yerine getirmek için girişimlerde bulunması, genellikle bu girişimlerin içerdiği sayısal ölçütlerle bağlantılıdır. Nebî'ye göre girişimin başlangıcından itibaren, başarılı olması

için yapılan faaliyetlerin imkânlar ölçüsünde bir denetim ve düzenleme altında olması gerekmektedir. Maddi koşulların gerektirdiği zorunlu ölçütlerin varlığında dahi, bu düzenleme ve gözetim süreci, ruhi faktör ve toplumsal irade olmadan etkin bir şekilde ilerleyememektedir. Nebî (2018) bu çerçevede iktisat tarihçisi J. Nef'in (ö. 1988) görüşüne yer vermektedir:

19. yy.da bolluk ekonomisi, Amerika, İngiltere ve Avrupa'nın bazı diğer bölgelerine hâkim olmaya başlamıştı. O zaman bazı âlimler, ekonomik kalkınmanın ancak manevi terbiye ile olacağını iddia etmişlerdi. Dini amaçlı yapılan savaşlarda manevi terbiye alanındaki ilerleme, bolluk ekonomisinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu ilerlemenin ilahi bir destek olmadan gerçekleşmesi imkânsızdır. Bunun yanında kişinin özgür iradesinin bu ilahi desteği araması ve bu desteği elde edince din, sanat, ahlak alanlarındaki problemleri çözmek için daha da güçlendirmesi gerekmektedir. (Akt., Nebi, 2018, s. 88)

Nebî buradaki iradenin medeniyetin başlangıç noktası olan medeni iradenin bizzat kendisi olduğunu belirtmektedir. Ona göre buradaki bolluk ekonomisi, sadece maddi olanaklara dayanmaktadır, Nebî, bunun uygulanmasında insan faktörünün ilk sıraya konulması gerektiğini savunmaktadır. Aksi halde istenilen sonuç başarılı bir şekilde elde edilemez (Nebî, 2018, s. 88).

Kur'an-ı Kerim'de insan iradesin nasıl olması gerektiğine dair şu ayet örnek gösterilebilir:

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ

"Allah'ın sana verdiği (nimetlerde) âhiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma, Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de ihsan et" (Altuntaş & Şahin, 2011, el-Kasas 28:77).

"Dünyadan da nasibini unutma" ifadesi, dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki dengeyi korumayı teşvik etmektedir. İslam, dünya hayatını ve nimetlerini tamamen reddetmeyi değil, aksine bu nimetleri uygun ve dengeli bir şekilde kullanmayı öğütlemektedir. Çalışmak, üretmek, topluma faydalı olmak ve ailesine bakmak da bu dünya hayatının önemli birer parçasıdır. Kişi bu dengeli ekonomik tutumu sürdürülebilir yapmak için kendi sistemini kurmak mecburiyetindedir. Allah insanı irade sahibi olarak yaratmış, yaptığı eylemler karşısında onu sorumlu tutmuştur.

İnsanın dünya ile manevi yaşam arasında kurduğu ilişki, çevresel ve zamansal koşullar çerçevesinde şekillenen eşya ile kurduğu etkileşimle doğrudan ilişkilidir. Bir başka deyişle, dünya, her kulun nefesine uyarak elde ettiği şeylerden ve kalbini saran şehvetlerden ibarettir. Tasavvufi kaynaklarda, her türlü dünya sevgisi eleştirilmektedir. Ancak Kur'an'da eleştirilen, maddeye olan bağlılıktır. Dünyanın geçici olduğunun bilincinde olup, bu dünya için de yatırım yapmak ve kazanç elde etmeye çalışmakta bir sakınca görülmemiştir (Karataş, 2023, s. 106).

İslam dünyası, az gelişmişlikten kurtulmak için açık bir iradeye sahip olduğunda, teorik olarak kapitalizm veya Marksizm ile sınırlı olmadığını fark edecek ve kaybettiği finansal yatırımı sosyal yatırımlarla telafi edebilecektir. Kendi çabasıyla ilerleyen ve kendi kendini yetiştirmiş bir toplum, ekonomik alandaki az gelişmişliğinin, sahip olduğu şeylerin doğasından değil, dünyayı algılayış biçimlerinden kaynaklandığını anlayacaktır. Bu şekilde, kardeşlik ve sükûnet ortamında, kendi potansiyellerini değiştirebilecek kapasiteye sahip olduğunu kavrayacaktır (Nebî, 2018, s. 100).

2.3. Psikolojik temeller

Mâlik b. Nebî, ekonomik sorunların kökeninin psikolojik ve toplumsal değişimlere dayandığını ifade etmektedir. Bir toplumun kalkınması, o toplumun içsel değerlerini ve davranışlarını değiştirmesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda Nebî, İslam toplumlarının psikolojik dönüşümünü öncelikli görmektedir (Kalati, 2023, s. 383).

Nebî'ye göre Müslüman birey, ekonomik büyümeye katılabilmek için kişiliğini ve psikolojisini olumsuz etkileyen faktörlerden kurtulmalıdır. Bireyin bitkisel aşamadan aktif ve pozitif bir konuma geçmesi,

ekonomik büyüme için gereklidir. Bu geçiş, bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve psikolojik olarak yüceltilmesi ile mümkün olacaktır.

Nebî, bu fikirlerini Washington-Moskova düzlemi ve Tanca-Jakarta düzleminde geçen yaşantıların zıtlığına dikkat çekerek açıklamaktadır. Nebî, bu iki düzlem arasındaki zıtlıkları ekonomik kökenleriyle değil, psiko-kültürel yaşantılarıyla açıklamaktadır. Nebî, ekonominin Batı'da kazandığı üstünlük ve etkileyciliği, Afrika ve Asya dünyasının bilincinde elde edemediğini belirtmektedir. Batı'da ekonomi, yüzyıllar boyunca sosyal yaşamın başlıca temeli, örgütlenmenin ana kuralı ve insanların davranış prensibi olmuştur. Bu süreç, her evde para biriktirme tutkusunu simgeleyen meşhur "kirli çıkın" sembolünü ortaya çıkarmış ve bunu ailevi bir ideal haline getirmiştir.

Doğu'da ise, İslam uygarlığı, Eski Çağ medeniyetleri ile Batı medeniyeti arasında insanlığın temel bir gelişim aşaması olarak kabul edilmektedir. İslam ekonomisi, Eski Çağ medeniyetlerinin doğal ekonomileri ile Batı'nın gelişmiş ekonomik sistemleri arasında bir geçişi temsil etmektedir. Bu, İslam ekonomisinin, tarihsel ve kültürel bir köprü işlevi gördüğünü göstermektedir (Nebî, 1977, s. 83).

Mâlik b. Nebî, Muvahhitler² döneminden sonra, Müslümanların düşünce yapısının değiştiğini, tarihi sorumluluklarından sıyrıldığını, kendini sürekli tekrar eden, hiçbir iş görmeyip yerinde sayan bir toplum haline geldiğini ifade etmektedir (Nebî, 1977, s. 84). Muvahhitler sonrası dönemden maksat, İslam medeniyetinde düşüncenin yerini madde ve despotizmin alması, medeniyet öncesi döneme geri dönüştür. Nebî'ye göre Muvahhitler sonrası dönem hâlâ iyileştirilememiştir. Nebî burada, Müslümanları etkisi altına alan "ölü fikirlere" dikkat çekmektedir. Bu fikirler toplumu içten parçalamış, gelenekle uyumlu bir şekilde varlığını devam ettirmiştir (Akın, 2019, s. 94).

Nebî, Müslümanların içine düştüğü "sömürgeleşme" durumundan kurtulmaları için zihinsel olarak gelişmeleri ve çalışkan bir topluma dönüşmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla, onun iktisadi görüşleri daha ziyade toplumun üretkenliğini artırmaya ve Müslümanların kendi kültürel ve maddi değerlerini koruyarak kalkınmasına odaklanmıştır.

3. İktisat Dünyasında Müslüman

Mâlik b. Nebî, daha çok medeniyet üzerine çalışmalar yapan bir düşünür olarak tanınmaktadır ancak iktisat alanındaki görüşleri ve yaptığı çalışmalar da bu alan için önemli kaynak olmuştur. Bu alanda ortaya koyduğu en özel eser *İktisat Dünyasında Müslüman* (2018) adlı çalışmasıdır. Bu çalışma, Mâlik bin Nebî'nin *Rönesans Koşulları* (1948), *İslam Dünyasının Yönü* (1954), *Afro-Asya Fikri* (1954), *İslam Topluluğu Fikri* (1959) kitaplarında savunduğu ekonomik görüşleri, delilleri ve örnekleri bakımından kapsamlı bir temel olarak kabul edilmektedir. Nebî, bu kitapta Müslümanların sömürge sonrası ekonomik bağımsızlıklarını ve refahlarını nasıl sağlayabileceklerini ele almaktadır (Nebî, 2018).

Mâlik b. Nebî, ekonomik ilkelerin belirli bir sosyal deneyimin sonucu olarak ortaya çıktığı ve ekonomik teorinin siyasal teori ile birlikte ilerlemesi gerektiği ifade etmektedir. Bu, teorik ilkelerin gerçek dünyada etkili olabilmesi için gerekli şartların sağlanması gerektiği anlamına gelmektedir. Toplumsal denklemler, ekonominin dinamiklerini ve bireylerin ekonomik davranışlarını şekillendirmektedir, bu da ekonomik büyüme ve refahın temelini oluşturmaktadır. Nebî, insanın gerçekliğini, biyolojik ve sosyal denklem esasına göre açıklamaktadır (Nebî, 2023, s. 91).

1. Biyolojik denklem: Bu denklemde, her durumda insanlar birbirine eşit olabilmektedir. Sadece bazı durumlarda insanlar birbirine göre daha az ya da çok yeteneklere sahiptirler.

² Muvahhitler dönemi (1121-1269), Afrika'da ekonomik hayatın canlandığı ve büyük gelişmelerin yaşandığı bir dönem olarak tarihe kaydedilmiştir. Bu dönemlerde ticaret yolları genişlemiş, zanaat ve tarımda önemli gelişmeler yaşanmış ve şehirler ekonomik merkezler haline gelmiştir. Muvahhitler, adil ve dengeli bir ekonomik düzen kurarak, toplumun refah seviyesini artırmış ve sosyal adaleti sağlamışlardır. Ayrıca, kültürel ve bilimsel ilerlemelerle birlikte ekonomik büyüme de desteklenmiş, zenginlik ve refah, toplumun her kesimine yayılmıştır. Muvahhitler çok uzun zaman iktidarda kalmamış olmalarına rağmen siyasi, ekonomik, kültürel alanlarda yaptıkları reformların etkisi, sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir (Uçar, 2019, s. 58).

2. Sosyal denklem: Toplumlar birbirlerine göre farklı sosyal denklemlerde bulunabilmektedirler. Bir toplumun sosyal denklemi de zamanla değişebilmektedir. Bir toplumun sosyal denklem düzeyini belirleyen unsur, o toplumun gelişmişlik ya da geri kalmışlık seviyesidir.

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

“Ant olsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık” (Altuntaş & Şahin, 2011, İsra 17:70).

Biyolojik denklem, ayette de ifade edildiği üzere, Allah’ın insanı en güzel ve en üstün şekilde yaratıp, ona varlıkların en şerefli olarak ihsanda bulunmasıdır. Bunu Allah tüm insanlığa bahşetmiştir. Sosyal denklem ise; insanların kendilerini toplumda eşit bir şekilde konumlandırmasıyla oluşmaktadır. Toplumun, problemler karşı tutumunu ve faaliyetlerinin düzeyini bu denklem belirlemektedir. Bu denklem, toplumları birbirinden farklı kılmakla beraber, aynı topluma mensup fakat farklı zamanlarda yaşamış nesilleri de birbirinden ayırtmaktadır (Nebî, 2018, s. 90).

Mâlik b. Nebî’ye göre sosyal denklemin, ekonomik alanda iki kaynağı bulunmaktadır.

1. Küresel Kuzey ekonomi kıtasında yaşayan toplum.
2. Küresel Güney ekonomi kıtasında yaşayan toplum.

Her iki toplum da içindeki bireylerin davranışlarını ve bu davranışların etkinliğini belirli bir derecede ölçerek, bu etkinliği bireylerin yeteneklerinin bir göstergesi olarak kabul etmektedir.

Mâlik b. Nebî’ye göre kişinin toplumsal yaşam üzerindeki etkisini anlayabilme yeteneği, kişinin içinde bulunduğu çevreye göre farklılık göstermektedir. Bireyin problemler karşısındaki pozisyonunu belirlemede başlangıç koşulları, bu koşulların sonuçlarını dolaylı olarak etkilemektedir. Bu koşullar zinciri, bireyin tutumlarını ve sonuçlarını belirleyen ve bu sonuçların duyarlılığımız karşısında engellenebileceği bir tür determinizme tabi tutan *“sosyal denklemi”* oluşturmaktadır. Nebî’ye göre, bu kaçınılmaz olguyu anlarsak, şu andaki davranışlarımız üzerindeki etkisini de kavrayabiliriz. Eğer sosyal denklemimizi, değiştirmek için kararlı olursak, onunla olan özgürlüğümüzün boyutunu da belirleyebiliriz. Nebî bu fikrine örnek olarak Washington-Moskova eksenini ve Tanca-Jakarta eksenini ele almaktadır.

1. Washington-Moskova ekseninde doğan bir çocuk, istatistik yasasına tabi olmaktadır. Bu çocuk, doğumundan itibaren eğitim, sağlık ve iş olanakları açısından yüksek bir paya %90 sahip olacaktır.
2. Tanca-Jakarta ekseninde doğan bir çocuk da istatistik yasasına tabi olmaktadır. Ancak bu çocuk, eğitim, sağlık ve iş olanakları açısından tahmini %40’ın altında bir paya sahip olmaktadır. Yani, biyolojik yetenekleri ne olursa olsun, sosyal denkleminin bir sonucu olarak %75 oranında işsiz kalma ihtimaliyle karşı karşıya kalacaktır.

Bu iki varsayım, bireyin davranışlarının, içinde doğduğu sosyal koşullar tarafından nasıl sınırlandırıldığını açıkça göstermektedir. Bebeklik döneminden itibaren karşılaştığı sosyal denklem, bireyin davranışlarını belirlemektedir. Kişi ancak toplumsal denklemini değiştirmeye çalışırsa bu sürecin kaçınılmaz sonuçlarından kurtulabilecektir (Nebî, 2018, s. 93-94).

3.1. İktisadi düşüncenin yeniden yapılandırılması ve kültürel uyum

Mâlik b. Nebî, İslam iktisadının başarılı olması için, yerel kültür ve sosyoekonomik koşullara uygun bir ekonomik modelin geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Modern çağda Müslüman ne üretici konumunda ne de tüketici konumdadır; aksine özensiz ve taklitçi konumuna düşmüştür (Maskavi, 2013, s. 1131). Müslüman iktisatçılar, Batı’nın ekonomik teorilerini İslam’a uygun hale getirmeye çalışmak yerine, kendi özgün ekonomik modellerini geliştirmelidir (Nebî, 2018, s. 14).

Nebî (2018) bu hususu izah etmektedir:

Müslüman, yaşadığı sömürge travmasından sonra ekonomik dünyasına gözünü açtığında, sömürgecilerin istediği her emri yerine getiren köle haline geldiğini görecektir. Bu köle, Vietnam tarlalarında kauçuk, Afrika'da sudan nohudu, Kuzey Afrika'da ise şarap üretmektedir. Bu üretimlerine, çalışmalarına rağmen bu kölenin ekonomi dünyasıyla hiçbir nesnel bağlantısı olmadığı gibi, meşru nitelikli bir ilişkisi de olmamaktadır. Onlar hakkı gözetilen üretici, ihtiyacı karşılanan tüketici de değildir. O sadece devamlı çalıştırılan bir iş aleti olarak görülmektedir. Burada iktisadi bir bilinç yoktur. Ekonomi dünyasının kavramları, yapısı ve maslahatları kendisine yabancı bırakılmış hiçbir deneyim ve uzmanlık kazanmasına imkân verilmemiştir. (s. 7)

Nebî, Müslüman toplumların ekonomik sorunlara, yalnızca Adam Smith'in liberalizmi ya da Karl Marx'ın materyalizmi gibi Batılı çözümlerle yaklaşılmasını eleştirmektedir. O, bu durumu İslam toplumlarının kendi kültürel değerlerine dayanan çözümler geliştirememesinin bir göstergesi olarak görmektedir. Ona göre İslam toplumunu kültürel olarak da yüksek seviyeye ulaştırmayı amaçlayan sorunlarının çözümü, İslam toplumlarının kendi fikri ve bedensel imkânlarını kullanmasıyla gerçekleşecektir.

Nebî, ideolojik temelli bu ekonomik planların, objektif olmayan ahlaki temeller üzerine kurulduğunu belirtmektedir. Buna örnek olarak, kendilerini Marksist veya ilerici olarak tanımlayanlar ile kendilerini liberal Müslüman olarak tanımlayanların planlarını eleştirmektedir. (Maskavi, 2013, s. 1132). Ekonomik alanda uzmanlaşmış Müslümanların konumlarını incelediğinde, bu uzmanların sanki ekonomik sorunların çözülmesinde Adam Smith'in liberalizmi ile K. Marx'ın³ materyalizminden başka seçenek yokmuş gibi, bu ikisinin ortasında durduğunu ve başka seçenek yokmuş gibi davrandıklarını söylemektedir (Nebî, 2018, s. 9).

Mâlik b. Nebî, batılı ekonomi uzmanların İslam ülkelerine getirilmesi ve bu uzmanların kendi ülkelerinde başarılı olan planları burada uygulamaya çalışmalarını, bunu yaparken yerel koşulları göz ardı etmeleri nedeniyle başarısız oldukları örnek göstermektedir. Örneğin, Dr. Schacht'ın⁴ Endonezya'da başarısız olmasının sebebinin, Almanya'ya uygun olan bir ekonomik planı Endonezya'ya uyarlamaya çalışması olduğunu belirtmektedir. Endonezya doğal ve beşeri bakımdan zengin olması sebebiyle ekonomik başarı için gerekli olan maddi veya teknik tüm koşulları kendi içinde barındırmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Almanya'yı sıfırdan yükseltmiş ve geliştirmiş olan Dr. Schacht'ın burada başarısız olmasının nedeni Endonezya için yaptığı planın temeline Almanya toplumuna özgü sosyal denklemi koyması olmuştur (Nebî, 2018, s. 10).

Nebî, ekonomik kalkınmanın, sadece Batılı ekonomik sistemlerin seçimi ile değil, toplumun kültürel değerleri ve sosyal dinamikleriyle uyumlu bir şekilde aktive edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre asıl mesele, İslam toplumunun kültürel aşılama meselesidir. Kültürel aşılama, kültürel etkileşim ve yayılmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ticaret, savaşlar, göçler, eğitim ve medya gibi etkenler kültürler arasında etkileşimi arttırmakta ve bu süreci hızlandırmaktadır. İslam toplumları, yaşadığı bu yoğun ve zorunlu olarak yaşadığı bu kültürel aşılamanın etkisiyle kendi köklerinden ayrılıp, çözümün Batı'da olduğu hayaline kendini inandırmıştır. Nebî, geri kalmış Müslüman ülkelerin yeni bir iktisadi yapılanmanın koşulları üzerine düşünüp, harekete geçmesiyle İslam düşüncesine uygun bir model ortaya koyabileceğini düşünmektedir. Bu İslami düşüncelerin ilkeleri şu şekildedir;

³ K. Marx'a göre işçilerin emek gücünden elde edilen artı-değer kapitalizmin temel taşıdır.

Kapitalistler, işçilerin ürettikleri değerın yalnızca bir kısmını işçilere verirken, geri kalan kısmına kâr olarak el koymaktadırlar.

⁴ Hjalmar Schacht; Alman Bankacı. Reichsbank'ın Genel Başkanı ve Nazi Almanya'sının Ekonomi Bakanıdır.

1. Sermayenin tek elde toplanmaması, malın toplumun faydasına olacak şekilde dönüşüme sokulması gerekmektedir.
2. Üretim toplumsal bir gerekliliktir ve sosyal hayattaki insan merkezli yaklaşımla çatışmamalıdır.
3. İhtikâr ve faizin yasaklanması şarttır.
4. Zekâtın yasal bir zemine oturtulması gerekmektedir (Kureyşi, 2002, s. 185).

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُعَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ

“Kişinin önünde ve arkasında, Allah’ın emriyle onu gözetleyen ve koruyan melekler vardır. Bir toplum kendi içindeki durumu değiştirmedikçe, Allah onların durumunu değiştirmez...” (Altuntaş & Şahin, 2011, er-Ra’d 13:11).

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Bir toplum, sahip oldukları olumlu nitelikleri ve davranışları değiştirmedikçe, Allah onlara verdiği nimetleri değiştirmez. Şüphesiz, Allah her şeyi iştirir ve her şeyi bilir” (Altuntaş & Şahin, 2011, el-Enfal 8:53).

Mâlik b. Nebî, iktisatta uzmanlaşmış Müslümanların bu ayet üzerine düşündükleri takdirde, bu ayetin toplumların koşullarına ve diğer konulara psikolojik açıdan nasıl vurgu yaptığını daha iyi anlayacaklarını ifade etmiştir. Ayet, değişen varoluş gerekçeleri düzeyinde, psikoloji alanında önemli bir yere sahiptir ve medeni seviyenin belirleyici bir unsurudur. Nebî’ye göre Müslümanlar ekonominin köklerini araştırmak için derinlemesine çalışmalar yapsaydı, bu ayette vurgulanan teorik sonucun aynısına ulaşacaklardı.

Mâlik b. Nebî, ekonomik gelişmenin sadece banka kurmak ve fabrikalar inşa etmekle sınırlı olmadığını, öncelikle insanın inşası ve onun tüm sorunlar karşısında yeni bir davranış geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ekonomik gelişme, bireylerin ve toplumların psikolojik ve kültürel dönüşümleriyle başlamaktadır. Nebî, bu tür bir çalışmanın, ekonomik fikirlerin aşılması veya değiştirilmesinde etkili olacağını belirtmektedir. Bu sayede, ekonomik alanda desteklenmek veya değiştirilmek istenen kişinin gerçekliğine daha yakın olunacak ve bu da koşullara bağlı olarak daha etkili çözümler sunacaktır (Nebî, 2018, s. 59).

4. Mâlik b. Nebî’de Medeniyet ve İktisat Düşüncesi ve İbn Haldûn’un Etkisi

Mâlik b. Nebî’nin medeniyet ve iktisat düşüncesinde İbn Haldûn’dan (ö. 1406) etkilendiği görülmektedir. 14. yüzyılın önemli düşünürlerinden biri olan İbn Haldûn, tarihsel, toplumsal, iktisadi ve siyasi izahlarıyla önemli çalışmalara sahiptir. İbn Haldûn, medeniyetlerin yükseliş ve çöküş döngülerini analiz etmiş, bu konu hakkındaki fikirlerini *“Mukaddime”* adlı eserinde toplamıştır.

Mâlik b. Nebî, İbn Haldûn’un medeniyet anlayışını benimseyerek, ekonomik kalkınmanın sadece maddi kaynaklarla değil, aynı zamanda insan kaynaklarının gelişimiyle sağlanabileceğini savunmaktadır. İbn Haldûn’un toplumsal değişim ve kalkınma konusundaki teorik yaklaşımları, Mâlik b. Nebî’nin ekonomik düşüncelerinde önemli bir referans olmaktadır (Akakba & Belhadi, 2022, s. 171).

Mâlik b. Nebî, İbn Haldûn gibi, İslam medeniyetinin tarihi süreci içindeki sorunları analiz etmeye çalışmıştır. Bu analizlerde, ekonomik sorunları bilimsel planlama ve sosyal-kültürel yatırımlar temelinde ele almıştır (Kalati, 2023). Nebî, değişim ve insani gelişim hareketinin nesnel koşullarını incelemiş, tarihsel yasalarla açıklamaya çalışmıştır. Bunu da medeniyeti ve geçirdiği süreçleri merkeze alarak yapmıştır.

İbn Haldûn, toplumun yapılandırılması için ekonomik ilişkileri temel olarak görmektedir (Haldûn, 2021, s.652). İbn Haldûn, şehirlerin gelişmişlik düzeyinin üretim ve işgücü verimliliği gibi faktörlere

bağlı olarak artacağını düşünmektedir. Gelişmiş bölgelerdeki iş ve meslek sahipleri, refah düzeyini arttırmakta ve bu bölgedeki kazanç diğer bölgelere göre fazla olmaktadır. Bu durum o bölgedeki idari ve ticari yetkililerin etkili yönetimiyle desteklenmektedir.

4.1. Emeğin yönlendirilmesi

İbn Haldûn, Mukaddime'sinde İslam öncesi ve sonrası Kuzey Afrika toplumlarının dinamiklerini incelerken bedevi (göçebe) ve hadari (yerleşik) yaşam tarzları arasındaki farklara dikkat çekmektedir. Bu iki toplumun gelişmişlik seviyesinin, ekonomik üretimde ve iş bölümünde emeğe verilen değer farkından kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Ona göre kazanç, emeğin değerinden ibarettir. Malın ve hizmetin önemi de onun için harcanan emeğin değeriyle eş değer olarak görülmektedir. Emeğe değer verilmesi oradaki iş ve pazarı hareketlendirmekte, şehrin ithalat ve ihracatının artmasına etki etmektedir. Buradaki meslek sahipleri, insani kaynakları oluşturmaktadır. İbn Haldûn'a göre, emeğe hak ettiği değeri vermeyen toplumlar, zamanla üretkenliklerini ve dayanıklılıklarını yitirmektedir. Bu tür toplumlar, dış tehditlere karşı savunmasız hale gelmekte ve zamanla çökmektedir (Haldûn, 2021, ss. 652-653).

Mâlik b. Nebî'de emek hakkındaki görüşlerini şekillendirirken *"Hiç kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Peygamberi Davud da kendi elinin emeğinden yedi."* (Buhârî, 2009, n. 2072) hadis-i şerifini referans almaktadır. Nebî toplumda, eşyanın geleceğini şekillendiren yegâne gücün emek olduğunu belirtmektedir. Emek, insan, toprak ve zaman gibi temel unsurlardan çıkmaktadır. Müslümanlar, emekle ilgili ilk derslerini İslam medeniyetinin kurucularından almışlardır. Onlar, ilk olarak şehirlerini, pazarlarını inşa etmişlerdir. Emek burada sadece kazanç yönü değil eğitsel yönü de ifade etmektedir (Nebî, 2023, s. 109).

Sosyal yapılandırma sürecinde emeğin yönlendirilmesi, tüccar, çiftçi, zanaatkârlar gibi her kesimden insanların aynı doğrultuda çalışması anlamına gelmektedir. Bir ülkede sanat ve zanaatla ilgilenen insanların sayısının artması, kişinin yaşam şartlarının doğal statüsüne ulaşmasını beraberinde getirecektir. Nebî, insanların beklediği mucizenin elini harekete geçirip, aleti tuttuğunda ve toprakla meşgul olduğunda gerçekleşeceği kanaatini taşımaktadır. İlim öğretmek, öğrenmek emektir, yoldan bir engeli kaldırmak emektir, fidan dikmek emektir, başka insanlara yardımcı olup boş zamanlardan yararlanmak emektir. Bunlar böylelikle, medeniyetin her katmanını birlikte oluşturmaktadır (Nebî, 2023, s. 110).

Nebî'ye göre, ekonomik yapılanmanın en önemli unsuru olan emek ilkesinin gerçekleşebilmesi için, yabancı sermayeden, işletmeden ve dış borçlanmaya dayalı ticaretten uzak durmak gerekmektedir. Çünkü dışa bağlı bir ekonomi, zamanla mali, sosyal krizlere sebep olabilmektedir. Bundan dolayı sermaye değil, emek esas alınmalıdır (Kureyşi, 2002, s.187).

Nebî, Kapital sistemlerin insanı, emeğine ve kendisine karşı yabancılaştırdığını ileri sürmektedir. Bu sistemlerde insanlar potansiyelleriyle uyumlu etkinlik gerçekleştirememektedirler. Ona göre kapital sistem, bireyin kendisini sadece bir üretim aracı olarak görmesine yol açan, toplumu tüketim odaklı hale getiren ve insanları kendi kültürel değerlerinden uzaklaştıran bir yapıya sahiptir. Bu durum, bireyin potansiyelini ortaya koyamamasına ve kendi değerlerinden kopmasına sebep olmaktadır.

Nebî eserlerinde, emeğin yönlendirilmesi bağlamında K. Marx'a doğrudan atıf yapmasa da, Marx'ın emek teorisine ve emeğin toplumsal yönüne dair düşünceleriyle dolaylı bir ilişki kurmaktadır. Marx'a göre, kapitalist sermaye ne kadar zenginleşirse işçi de o kadar yoksullaşmaktadır. İşçi, ne kadar çok mal üretirse, kendisi de bir mal gibi o kadar değersizleşmektedir. Bu durumda, varlık dünyasının değeri arttıkça insanların değeri azalmaktadır. Emek, sadece mal üretmekle kalmaz, aynı zamanda kendini ve işçiyi de bir mal olarak üretmektedir.

Bu durum, emeğin ürünü olan nesnenin, işçinin karşısında yabancı bir şey olarak belirmesi demektir; emeğin ürünü, işçiden bağımsız bir güç haline gelmektedir. Emeğin ürünü, maddeleşmiş emek, yani emeğin nesneleşmesidir. Bu gerçekleşme, işçiler için gerçekliğin yok olması olarak görülmektedir. Nesneleşme, nesnenin yok oluşu ve nesneye kölelik anlamına gelmektedir. Emek sahibi için ise bu durum, yabancılaştırma ve başkalaştırma olarak ortaya çıkmaktadır (Marx, 2013, s. 75).

Nebî, Marx'ın emek teorisini, yabancılaştırma ve kapitalist sistem eleştirileri bağlamında dikkate almaktadır. Marx'ın emek teorisi, insanın emeğiyle kendisini gerçekleştirdiğini, ancak kapitalist sistemde emeğin yabancılaştırmaya yol açtığını öne sürmektedir. Nebî, Marx'ın aksine, emeğin yalnızca sınıf mücadelesiyle tanımlanmasına karşı çıkmakta ve toplumun manevi değerlerinin merkeze konulmasının gerekli olduğunu savunmaktadır. Ona göre, Marx'ın materyalist emek anlayışı, toplumların manevi ve kültürel potansiyelini göz ardı etmektedir. Nebî bu nedenle, emeğin yönlendirilmesinin, insan potansiyelinin manevi değerlerle bütünleşmesiyle gerçekleşeceğini savunmaktadır (Nebî, 2023, s. 112).

4.2. Toprak ve zaman unsuru

Mâlik b. Nebî'ye göre, insanın, medeni insan olma yolunda sahip olması gereken en önemli varlıklar, zaman, toprak ve harekete geçme istencidir. Nebî, bu unsurların durağan halden dinamik hale geçmesiyle sürdürülebilir bir ekonominin mümkün olacağını belirtmektedir. Ona göre insanın, medeniyetin başlangıç evresinde, gayesine ulaşmak için besin kaynağı toprak ve zamandan başka sermayesi bulunmamaktadır. Bu iki varlıktan geriye kalan, saraylar, okullar, ulaşım araçları medeniyeti oluşturan ana unsurlar değil, elde edilen kazanımlardır (Nebî, 2023, s. 68).

Nebî, toprak unsurunu sosyal değeri üzerinden ele almaktadır. Bu sosyal değer, toprak sahiplerinden edinilen değerdir. Medeniyetler geliştikçe toprakları da değer kazanmaktadır. Toplumların gerilemesi ile de toprağın değeri düşüş yaşamaktadır. İslam medeniyetleri, toplumların geri kalmasıyla değer kaybetmiştir.

Cezayir gibi ülkelerde çölleşmenin kıyılara doğru ilerlemesi, zamanla ciddi bir ekonomik gerilemeye yol açmıştır. Bu süreçte, halkın temel besin kaynağı hurma, su kaynakları ise yalnızca kış yağmurlarıyla sınırlı hale gelmiştir. Bu zor koşullar karşısında insanların çözüm üretebilme imkânı son derece kısıtlı kalmış; ekilebilecek arazilerin ve hayvancılıkla uğraşacak varlıkların tükenmesi, halkı ya göç etmeye ya da çöl ile kırsal alan arasında sıkışıp kalmaya zorlamıştır. Bu durum, gıda ve barınma ihtiyaçları açısından tüm toplumsal gelişimin temelini teşkil ettiğinden görmezden gelinecek bir sorun değildir. Nebî'ye göre, İslam toplumlarının bu konuyu ciddiyetle ele alıp planlama aşamasına geçmeleri gerekmektedir.

Bu konu, tarımla ilgili çalışmaların içinde yer alsa da Nebî, iklim koşulları yönüne dikkat çekmektedir. Kuzey Afrika'da ağaçların yok olmasıyla çöl ilerlemeye devam etmektedir. Bir zamanlar verimli araziler olan bu toprakların çöle dönüşmesi, ekonomik hayatta da değişimlere yol açmıştır. Bu bölgenin mesleği, tarımdan hayvancılığa dönüşmüş, hayvancılıktan da hiççiliğe ulaşmıştır. Zaman geçtikçe ağaçlık arazinin azalması, havayı da çöl ikliminin etkisi altında bırakmıştır. Bu olumsuz sonuç, insanların sadece kazancını değil hayatını da tehdit etmeye başlamıştır. Nebî'ye göre bilim adamları bu sorunu çözebilecek, yeryüzünü imar edebilecek konumda iken bu etkilerini tahrip etmek için kullanmaktadırlar. Çünkü onların mensubu oldukları medeniyet, onlardan yıkım istemektedir. Müslümanların bunlarla mücadelesi insan, toprak ve zaman faktörüyle başarıya ulaşacaktır. Nitekim Rusya ve Hollanda'nın topraklarının en az üçte biri insan eliyle üretilmiştir. Müslüman toplumlar da doğaya karşı elde edeceği bu başarılarla, yeniden yapılanma için büyük bir adım atmış olacak, risaletin taşıyıcısı olduğunu tarihe yazdıracaktır (Nebî, 2023, ss. 131-137).

Medeniyeti oluşturan temel unsurlardan biri de zamandır. Modern dünyada, zamanın organizasyonu, Frederick W. Taylor'un Bilimsel Yönetim Teorisi (Scientific Management) çerçevesinde büyük bir

önem taşımaktadır. Taylor, iş süreçlerini rasyonelleştirmek ve verimliliği artırmak amacıyla zamanı ölçülebilir bir kaynak olarak ele almış ve kronometreler aracılığıyla iş süreçlerinin detaylı analizini yapmıştır. Bu yaklaşım, üretim süreçlerinin zaman odaklı bir şekilde optimize edilmesini sağlayarak modern ekonomik düzenin temellerinden birini oluşturmuştur. Zamanın bu şekilde ekonomik bir değer olarak ele alınması, üretim ve fiyatlandırma süreçlerinde dakik bir hesaplama gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Ancak Nebî'ye göre, Kuzey Afrika toplumları 1900'lerden beri zaman kavramına daha çok metafiziksel bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Bu anlayış, zamanın ekonomik bir kaynak olarak rasyonel ve ölçülebilir bir şekilde değerlendirilmesiyle uyumlu değildir. Dolayısıyla, modern ekonomik düzenlemeler ve Taylor'un öngördüğü zaman organizasyonu anlayışı, metafiziksel zaman algısına sahip toplumlarda uygulanabilirlik açısından zorluklarla karşılaşmıştır (Maskavi, 2013 s. 1134). Taylor'un teorisi, verimlilik ve üretim açısından büyük etki oluştursa da iş süreçlerinin aşırı standartlaştırılması, çalışanların üzerinde yoğun baskı oluşturmaları sebebiyle eleştirilere maruz kalmıştır (Braverman, 1974).

Mâlik b. Nebî'nin başlıkta yer verdiği "*zaman*" kavramı ile ilk olarak işgücü için zamanın önemi kastedilmektedir. Nebî, çalışmalarında zamanın bilimsel değerine dikkat çekmiş ve işgücü açısından önemine vurgu yapmıştır. Nebî, zamanın tarihsel kavramıyla, insanların tarih boyunca çeşitli amaçlarla işlerini yaparken zamanın nasıl etki ettiğini göstermektedir. Her işin yapılması belirli bir zaman ve toplumsal bir değer gerektirmektedir. Her an için zamanın değerlendirilmesi bu açıdan önem taşımaktadır.

Tüm ulaşım araçları belirli bir süreye göre çalışmakta ve tarım işleri de belirli programlara dayanmaktadır. Nebî, sosyal ve ekonomik hayatın birbirine bağlı olduğunu, zamanın akışına göre işlerin yürüdüğünü söylemektedir. Zaman ileriye doğru akmakta ve asla geriye alınamamaktadır. Bu nedenle, insan hayatının ve emeğinin verimli kullanılması, üretim ve sanayiye odaklanılmasını zorunlu kılmaktadır (Maluki, 2013, s. 10).

Nebî'ye göre zamanın kıymetinin bilinmemesi, toplumların gelişiminde büyük bir engel teşkil etmektedir. Zamanın etkin kullanımı, bilimsel, sınai ve ekonomik ilerleme için gereklidir. Ancak, toplumlar zamanın değerini anlamadıklarında, ilerleme ve gelişme de sınırlı kalmaktadır. Her medeniyetin tarihi, zamanın verimli kullanımıyla şekillenmektedir.

Nebî, az gelişmiş İslam toplumları ile Batı toplumunu zamanın kullanımı açısından kıyaslayarak, zamanın ekonomik ve sosyal kalkınma üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Batı toplumunda zaman, üretkenlik ve verimliliği artırmak amacıyla etkin bir şekilde yönetilmektedir. Modern sanayi toplumlarındaki her türlü faaliyet belirli çalışma saatlerine göre organize edilmektedir ve bu yaklaşım batı toplumlarının maddi kalkınmayı hızla gerçekleştirmelerini sağlamaktadır.

Buna karşılık, az gelişmiş İslam toplumları, kalkınma süreçlerinde çoğunlukla geleneksel yöntemleri kullanmayı sürdürdükleri için, Batı'nın ekonomik ve toplumsal alanda bir değer ölçütü olarak gördüğü zamanı verimli kullanamamış ve bu nedenle ilerleme kaydedememişlerdir. Nebî, İslam toplumlarının zaman algısının modern dünyada kalkınma önündeki bir engel haline geldiğini belirtmektedir. Bu nedenle, gelişmişlik düzeyinde Batı toplumlarına kıyasla geri kalmışlardır (Nebî, 2018, s. 7). Ancak, bu sorunun giderilmesinde Batı'nın zaman algısını aynen taklit etmekten ziyade İslam toplumlarının, kendi manevi değerleriyle uyumlu bir zaman anlayışını üretkenlik ve kalkınma hedefleri doğrultusunda yeniden yorumlaması gerekmektedir.

4.3. Ekonominin somutlaştırılması

Mâlik b. Nebî, ekonominin medeniyeti somutlaştırdığı görüşündedir. Ona göre, medeniyetin, ekonomi tarafından somutlaştırılması, maddi ve manevi şartlarını bir çerçevede ele almakla mümkündür. Toplumlar bu şartları, bünyelerinde barındırmaktadır ve bu şartlar her insana sosyal güvenceler sağlamaktadır.

Nebî, bu açıdan medeniyetin iki yönünü ele almaktadır:

1. Toplumların, sosyal görevlerini belirlemelerinde ve bu görevleri gerçekleştirmelerindeki sahip oldukları irade, medeniyetin manevi şartı(nı)/ yönünü oluşturmaktadır.
2. Toplumların, sosyal görevlerini yerine getirirken sahip olmaları gereken araçlar ve olanaklar da medeniyetin maddi şartı(nı)/yönünü oluşturmaktadır.

Mâlik b. Nebî, bu şartlardan yola çıkarak ekonomiyi *“İrade ve olanağı, iktisadi alanda duyulur ve görülür hale getiren bir bilim”* olarak tanımlamıştır. Nebî, bir ülkede kişi başına düşen milli geliri de medeniyetin sahip olduğu olanakların somut bir göstergesi olarak ifade etmektedir (Nebî, 2018, s. 84).

Mâlik b. Nebî, İktisat Dünyasında Müslüman (2018) kitabında bir ülkenin gelişmişlik seviyesini gösteren, kişi başına düşen milli gelire dikkat çekmektedir. Ancak Nebî, sadece bu verilere bakarak ülkelerin sosyal ve ekonomik durumlarının tam olarak anlaşılamayacağını ifade etmektedir (Nebî, 2018, s. 56). Sadece bu verilere bakarak değerlendirme yapmak, İslam ülkelerini başarısız göstermek, gençlerin akıllarındaki İslami ideolojinin gerçekliğini yıkmak için de yapılan bir algı operasyonudur. Bu algı, Avrupa tarafından yöntemleri belirlenen Müslüman araştırmacıların çalışmalarında bile yer almaktadır. Bu aldatmacanın bilincinde olan Müslüman şuuruna sahip araştırmacılar da vardır. Nebî buna referans olarak; Mısırlı gazeteci Abdullah Nedîm’in (ö. 1896), sömürgecilerin Müslümanlara aşılama çalışmaları aşağılık kompleksine dikkat çektiğine yer vermektedir. Nedîm, sömürgeci zihniyetlerin, *“Bizim gibi davransaydınız, bizim sahip olduklarımıza sahip olurdunuz.”* Söylemiyle İslam ideolojisini başarısız göstermeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Sömürgeciler, iktidarlarını bu ideolojiye dayandırarak, İslam’ın hüküm sürdüğü yerleri ele geçirme amacını taşımaktadırlar (Nebî, 1977, s. 78).

Mâlik b. Nebî, bir toplumun zenginliğini yalnızca sahip olduğu nesnelerle değil, ürettiği ve sahip çıktığı düşüncelerle değerlendirmek gerektiğini belirtmektedir. Bir toplum doğal afetler ve savaşlar gibi zor, yıkıcı olaylarla karşılaştığında, maddi varlıklarını tamamen kaybedebilir veya kayıplarını yeniden inşa edene kadar bu varlıklardan yoksun kalabilir. Ancak bin Nebî’ye göre, eğer bu toplum sağlam düşüncelere sahipse, yeniden toparlanma ve kalkınma kapasitesine de sahiptir. Nebî, asıl kaybın, toplumun aynı zamanda *“düşünceler dünyasına”* hâkimiyetini kaybetmesiyle gerçekleşeceğini ve yıkımın daha büyük olacağını ifade etmektedir. Ona göre, toplum düşüncelerini kurtarmayı başarır, her şeyi kurtarmış olur çünkü *“nesneler dünyasını”* yeniden yapılandırma gücünü kendinde bulacaktır.

Nebî, İkinci Dünya Savaşı’ndaki Almanya ve Rusya’nın durumunu bu fikrine örnek göstermektedir. Bu iki devlet, özellikle Almanya, savaşın *“nesneler dünyasını”* hatta her şeylerini yok ettiğine şahit olmuştu. Ancak, iki devlet de düşünce birikimleri sayesinde sahip oldukları her şeyi hızlıca yeniden yapılandırmayı başarabilmiştir (Nebî, 2000, s. 120).

Mâlik b. Nebî, New York’un da büyük bir deprem yaşaması sonucunda yıkılmasıyla, kendisini yeniden inşa edebileceğini iddia etmektedir. Bu yeniden inşa sürecini sadece mali güçle değil, aynı zamanda sosyal güçle başaracağını ifade etmektedir. Finansal rezervlere ait veriler göz önünde bulundurulduğunda mali kaynaklar kendi başına yeterli olmayacaktır (Maskavi, 2013, s. 1143). Bu açıdan mali yatırımlar kadar sosyal yatırımlar da önem taşımaktadır.

5. Sonuç

Mâlik b. Nebî’nin iktisat ve medeniyet üzerine yaptığı çalışmalar, Müslüman toplumların sömürgecilik sonrası yaşadığı ekonomik sorunlara derinlemesine bir bakış sunmaktadır. Nebî, Medeniyetin yeniden yapılandırılması sürecinde, iktisadi yapılandırmanın önemine dikkat çekmektedir. Burada, emeğin ve sermayenin yönlendirilmesi konusunda yeni fikirler ortaya koymakta, iktisadi yapılanmada en önemli unsurlardan olan insan, toprak ve zamanı kıymeti bakımından ayrıca ele almaktadır. Nebî, bu üçünün durağan halden dinamik hale geçmesiyle sürdürülebilir bir ekonominin mümkün olacağını belirtmektedir.

Nebî, Müslümanların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak için Batı'nın kapitalist ve Marksist yaklaşımlarını taklit etmek yerine, kendi kültürel ve dini değerleriyle uyumlu bir ekonomik model geliştirmeleri gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, bu sistemler insanın manevi ve ahlaki yönlerini göz ardı ederek, yalnızca ekonomik ve maddi koşullara odaklanmaktadır. Bu durum, insanın manevi ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu için, İslam toplumlarının değerleriyle uyuşmamaktadır.

Mâlik b. Nebî ekonomik düşüncelerinde, İslami ahlaki değerlerin ve toplumsal denklemlerin önemi vurgulamaktadır. Ona göre, ekonomik kalkınma sadece teknik bilgi ve materyal zenginlikle değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumun ahlaki ve manevi değerleriyle de sağlanmalıdır. Onun fikirleri, İslam iktisadının sadece ekonomik kalkınma değil, aynı zamanda toplumsal ve ahlaki gelişim için de bir araç olduğunu göstermektedir.

Mâlik b. Nebî, ekonomik fikirlerin gözden geçirilmesi ve gerektiğinde değiştirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Bu sayede, ekonomik politikalar toplumların gerçeklerine daha uygun hale gelecek ve daha etkili sonuçlar elde edilebilecektir. Mâlik b. Nebî, Müslüman iktisatçıların İslam hukukunu ve ekonomik ilkeleri göz ardı etmeden, modern dünyanın ekonomik gereksinimlerine cevap verecek çözümler üretmeleri gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, ekonomik sorunların çözümü, İslam'ın temel prensipleri ve değerleriyle uyumlu, özgün ve sürdürülebilir ekonomik modellerin geliştirilmesinde yatmaktadır. Ekonominin kökenlerinin araştırılması sonucunda, ekonomik kalkınmanın temelinde insan davranışlarının ve toplumsal değişimlerin yattığı teorik sonucuna ulaşılmıştır. Bu, yalnızca ekonomik kurumların değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapıların da göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Mâlik b. Nebî'nin ekonomik fikirleri, toplumsal ve psikolojik dönüşümlerle desteklenmiş bir ekonomik kalkınma modelini önermektedir. Bu model, toplumların maddi ve manevi gelişimlerini bir bütün olarak ele alarak, sürdürülebilir ve dengeli bir kalkınmayı hedeflemektedir.

Mâlik b. Nebî'nin fikirleri, özellikle İslam dünyasının modernleşme sürecinde maruz kaldığı zorluklara karşı çözüm arayışlarında büyük bir önem taşımaktadır. Nebî'nin çalışmaları, sadece teorik bir bilgi birikimi sunmaktan ibaret olmayıp, bu alanda araştırma yapanlar için aynı zamanda pratik çözümler ve uygulama alanları da sağlamaktadır.

Kaynakça

- Akın, M. H. (2019). Mâlik Bin Nebî'nin Tarih Felsefesi ve İslam. *Tezkire*, 70, 9-22. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmkltz.php?navdil=tr&midno=167790000&YayinTarihi=2019>
- Belhadi, S., & Akakba, A. (2023). Social capital and its role in achieving development from the perspective of Malik Bennabi. *Mecelletü'l-Hukuk ve'l-Ulum es-Siyasiyye*. 10(1), 170-182. <https://www.asjp.cerist.dz/index.php/en/article/217158>
- Bin Nebî, M. (1968). *İslam ve Demokrasi*. Ergun Göze (Çev.). İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Bin Nebî, M. (1973). *Cezayir'de İslam'a Yeniden Doğuş*. Ergun Göze (Çev.). İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Bin Nebî, M. (1980). *Kabiliyetü'l-İsti'mar*. Dâr al-Fikr.
- Bin Nebî, M. (1987). *Çağa Tanıklığım*. İbrahim Aydın (Çev.). İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Bin Nebî, M. (1997). *İdeolojik Savaş Ajanları ve İslam Dünyası*. Cemâl Karaağaçlı (Çev.). İstanbul: Fikir Yayınevi.
- Bin Nebî, M. (2000). *Kültür Sorunu ve Bir Toplumun Doğuşu*. Salih Özer (Çev.). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Bin Nebî, M. (2018). *el-Müslimü fi Aleml-i İktisad*. Dimeşk: Darü'l-Fikr.
- Bin Nebî, M. (2023). *İslami Uyanışın Şartları*. Ömer Budak (Çev.). İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil (2009). *Sahîhu'l-Buhârî*. Beyrut: Dâr İbn Hazm.
- Braverman, H. (1974). *Labor and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century*. Canada: Monthly Review Press.
- Cramer, C., Sender, J., & Oqubay, A. (2020). *African Economic Development*. Oxford University Press.
- Dirks, N. B., (1992). *Colonialism and Culture*. Michigan Üniversitesi Yayınları.
- Haldûn, İ. (2021). *Mukaddime*. Süleyman Uludağ (Çev.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kabasakal, Z. (2020). Creativity and innovation: Providing competitive advantage in the business world. *Journal of Business and Management Research*, 12(3), 45-60.
- Kalati, B. (2023). el-Afkar el-İktisadiyye 'Ind Mâlik b. Nebî. *Mecelletü Camiati'l-Emir Abdu'l-Kadir li'l-Ulum el-İslamiyye*. 30(2). 379-394. https://www.researchgate.net/publication/369136560_alafkar_alaqtsadyt_nd_malk_bn_nby
- Karataş, H. K. (2023). Zühd Kavramının Serüveni ve İlk Mutezilî Zühd Misalleri. *İğdır Üniversitesi İfder*, 21, 55- 111. [http://ifder.igdir.edu.tr/Makaleler/1020732281_04_Karatas_\(85-111\).pdf](http://ifder.igdir.edu.tr/Makaleler/1020732281_04_Karatas_(85-111).pdf)
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş & Muzafer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı, 2011.
- Kureyşi, A. (2002). *Mâlik bin Nebî'ye Göre Toplumsal Değişim*. Mustafa Altunkaya (Çev.). İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Lewis, B. (1993). *Islam in History: Ideas, People, and Events in the Middle East*. Open Court.
- Maluki, S. (2013). an-Nazariyya el-İktisadiyye 'Ind Malik bin Nebi, min Hilal Selasiyyeti: Tuvacihu Ra's el-Mal, Tuvacihu el-'Amal ve Tuvacihu Vakt. *Mecelletü'l-Ulum el-İktisadiyye ve't-Tesir ve'l-Ulum et-Ticariyye*. 6(10), 122-140. <https://www.asjp.cerist.dz/en/article/13002>
- Marx, K. (2013). *1844 Elyazmaları*. Murat Belge (Çev.) İstanbul: Birikim Yayınları. <https://archive.org/details/karlmrx1844elyazmalaribirikimay.8.baski>

- Maskavi, Ö. K., (2013). *fi Suhbeti Mâlik b. Nebî mesare nahve'l-binai'l-cedid*. Dimeşk: Darü'l-Fikr Yayınevi.
- Murâd, S. (2003). Mâlik b. Nebî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (27) içinde (ss. 513- 514) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uçar, İ. (2019). Bir Berberî Hanedânlık: Muvahhidler (1147- 1229). *Kalemname*. 4(7). 1-16. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/754793>
- World Bank Group. (2023). *GDP per capita (current US\$)- Africa*. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=A9AO&skipRedirection=true&view=map>
- World Population Review (2023). *Europe's GDP Per Capita, by Country*. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gdp-per-capita-by-country>
- Yıldırım, T. (2011). Malik Bin Nebî'de Sömürülebilirlik Olgusu. *Milel ve Nihal*, 8 (2), 33-52. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milel/issue/10464/128123>

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. Yazar makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Determinants of Türkiye's Relations with Africa: Insights from High-level Leader Visits

Ali Balcı

Sakarya University, Department of
International Relations, Sakarya,
Türkiye,
alibalci@gmail.com

Received: 20.09.2024
Accepted: 21.11.2024
Available Online: 05.12.2024

Abstract: Since 1998, when Türkiye inaugurated its 'Opening up to Africa Policy,' there has been a concerted effort to cultivate political, economic, and cultural ties with African states. This growing engagement has prompted extensive scholarly inquiry into its underlying motivations and outcomes. Scholars utilized diverse analytical tools to propose and evaluate potential determinants. This paper posits that the frequency of high-level leadership visits serves as a barometer for the intensity of Türkiye's bilateral relations and seeks to unravel the rationale behind the preferential focus on certain African countries. The study empirically tests the determinants identified in the existing literature by leveraging data on Türkiye's high-level visits to the continent. The findings show that Turkish leaders' visits to African countries are predominantly influenced by economic interests and historical ties, with a clear preference for nations offering larger markets and shared historical connections, while humanitarian considerations appear to play a minimal role.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Africa, High-level Visit

1. Introduction

Before 2010, scholarly attention to Türkiye's relations with Africa was sparse, with limited academic investigations noted (Karaca, 2000, Özkan, 2008). This limited focus can largely be attributed to the minimal substantive interactions between Türkiye and the majority of African nations, with the notable exception of North African countries.¹ However, the onset of Türkiye's proactive engagement with the African continent in the early 2000s catalyzed a significant surge in academic interest (Balcı, 2021, p. 320). The primary aim of this interest was to elucidate the motivations behind this burgeoning relationship. Notably, Mehmet Özkan (2010), an eminent scholar in this field, articulates several key determinants influencing Turkish interest in Africa. *The Historical and Cultural Continuity Hypothesis* posits that Türkiye's enduring historical and cultural connections with Africa, tracing back to the Ottoman Empire, positively impact its present-day interactions with the continent. *The Economic Interests Hypothesis* argues that the burgeoning trade volumes and Turkish business investments in Africa are central to Türkiye's augmented presence, motivated by the pursuit of new markets and investment opportunities to bolster its economy. According to *the International Influence Hypothesis*, Türkiye's proactive stance in Africa should be viewed as a component of a larger geopolitical strategy aimed at amplifying its sway within international arenas, such as the United Nations, through accrual of support from African nations. Lastly, *the Development and Humanitarian Aid Hypothesis* contends that Türkiye's engagement is heavily influenced by its commitment to development and humanitarian initiatives, which focus on poverty reduction, infrastructure enhancement, and agricultural support, thereby cementing robust bilateral relations.

These assumptions are predominantly based on the official statements of political figures and analyses of scholars in the field. For instance, the rationale behind Türkiye's outreach to Africa through foreign aid is twofold. On one hand scholars such as Donelli (2018), Belder and Dipama (2018) and Devocioğlu

¹ Prior to 1998, Turkish leaders made 45 official visits to the African continent, yet only seven of these were to Sub-Saharan African nations. President Cevdet Sunay and Prime Minister Necmettin Erbakan undertook official visits to Ethiopia in 1969 and Nigeria in 1996, respectively. The remaining five visits were conducted by foreign ministers and prime ministers to Kenya in 1976, Niger in 1982, and Senegal in 1991 and 1993, all within the context of participating in multilateral meetings.

Cite as (APA 7): Balcı, A. (2024). Determinants of Türkiye's relations with Africa: Insights from high-level leader visits. *Turkish Journal of African Studies*, 1(1), 64-90.

(2024) postulate that Türkiye's aid is driven by genuine needs and represents a form of counter-colonial assistance, distinguishing it from Western models. This perspective aligns with *the Development and Humanitarian Aid Hypothesis*, suggesting that Türkiye is motivated by a desire to support African nations in need. On the other hand, scholars like Langan (2017, Stambøl and Berger, 2023) contend that Türkiye is striving to forge a new foreign policy identity as a 'virtuous power', in stark contrast to the historical European imperial 'Other', through its aid initiatives. While this notion does not directly correlate with *the International Influence Hypothesis*, it implies that Türkiye is seeking to attain a renewed status in international relations by providing aid to Africa. Subjecting these ideas to a stringent empirical test through the analysis of Türkiye's high-level leadership visits to Africa could potentially reexamine their intricate nuances. Nevertheless, such empirical scrutiny may elucidate which concept possesses greater explanatory capacity in deciphering Türkiye's motivations behind its engagement with African nations.

The structure of the paper is outlined as follows: Initially, it delineates the principal assumptions underlying Türkiye's increasing engagement with African nations over the past twenty-five years. Subsequently, the paper introduces the dataset comprising Türkiye's high-level visits to African countries, accompanied by descriptive statistics and visual representations such as figures and tables. Thereafter, the methodology of the paper is described, detailing the model employed and discussing the statistical outcomes derived from it. In conclusion, the paper engages in a discussion of the implications stemming from its key findings.

2. Türkiye's Motivations for Africa

The scholarly discourse encompasses numerous theories regarding the causes of Türkiye's increasing interest in Africa. Nonetheless, empirical investigation of some of these theories poses a challenge. For instance, Donelli (2018, Parlar Dal, Kurşun, and Mehmetcik, 2018, p. 68) posits that a key motivation behind Türkiye's recent engagement with African nations is the pursuit of increased operational autonomy from its traditional Western allies. In conjunction with this, it is argued that shifts in both international and regional contexts (such as Türkiye's challenges with EU accession and the ascendancy of the Global South) serve as external determinants shaping Türkiye's African policy. If we consider the year 2010 as a pivotal point for both Türkiye's stagnated relations with the EU and the rise of the Global South, a comparative analysis of visits before and after this date could potentially illuminate the impact of these structural dynamics on Türkiye's interest in Africa. However, this empirical design's selection of 2010 as the critical year is somewhat arbitrary, given the multiple periods of stagnation in Türkiye's relations with the EU and the lack of a clear demarcation for the onset of the Global South's rise. Therefore, the specific determinants intrinsic to the Türkiye-Africa relationship are more suitable for empirical evaluation. While external dynamics may shed light on Türkiye's approach to Africa as a whole, they are inadequate in elucidating the selective intensity of Türkiye's interactions with specific African nations. The ensuing section of this paper, therefore, elaborates on the dyadic factors influencing the relationship between Türkiye and individual African nations.

The most prevalent hypothesis in the literature is *the Economic Interests Hypothesis*, which posits that Türkiye's engagement with Africa is driven by the imperative to explore new markets for sustaining its economic growth and market demands (Tepeciklioğlu, Tepeciklioğlu, and Karabıyık, 2023; Calabrese, 2022; Yılmaz, 2020; Parlar Dal and Dipama, 2020; Özşahin, and Özşahin, 2020; Eyrice-Tepeciklioğlu, 2017; Cannon, 2017; Doğan and Tunç, 2015). As Türkiye experienced economic growth and a shift in its social structures, notably with the emergence of a new middle class, the Turkish private business sector began to expand its interests in Africa (Cannon, 2016, p. 106; Bayram, 2022, p. 78; Aras, 2013; Karaoğuz and Gürbüz, 2021). Consequently, Turkish governments aligned with these evolving economic dynamics, seeking new markets to secure electoral and ideological support (Cannon, 2016,

p. 106; Parlar Dal, Kurşun and Mehmetcik, 2018, p. 68). The fact that a large delegation of businessmen accompanied official state visits is an indication of the desire to develop economic and commercial relations (Erdağ, 2019, p. 334). In 2003, the Under-secretariat for Foreign Trade published a strategy document on the Development of the Economic Relations with African countries. In this strategy document, aims are clearly stated as “to increase the share of Türkiye in the total trade volume of African countries up to 3% in three years (the share of Türkiye in the total trade volume of Africa which is 567 billion dollars in 2005 is 2.1%), to open way for our small and medium sized enterprises so that they can penetrate into the region countries, to make either joint investments or direct Turkish investments with the relevant countries in Africa in order to increase the competitive power of Türkiye in certain sectors” (Quoted in Kızıllarslan, 2009, p. 20).

The Historical and Cultural Continuity Hypothesis posits that the Türkiye-Africa relationship extends beyond trade volume or substantial investments (Stambøl and Berger, 2023, p. 504). Türkiye’s efforts in renovating Ottoman-era towns, edifices, and mosques across Africa buttress its ideational discourse regarding ancestral ties and Islamic solidarity. For instance, Özkan and Akgün (2010, p. 538; Donelli, 2019) maintain that “the policy of opening up to Africa would lack completeness and durability in the absence of religious connections, which are intrinsically tied to the Ottoman legacy.” *The Development and Humanitarian Aid Hypothesis* asserts that Türkiye’s interest in Africa is motivated by the humanitarian necessities of the continent (İlgiç, 2023: p. 222; Fakuade, 2023; Bayram, 2022, p. 79; Ali, 2011; Haşimi, 2014; Gök, 2021; Turhan, 2021; İpek, 2021; Aras and Akpınar, 2015, Devicioğlu, 2024). Keyman and Sazak (2014), envisioning Türkiye as a “Humanitarian State,” argue that Türkiye is distinct from both conventional and new donors concerning its humanitarian engagement with conflict-affected and fragile states. Proponents of this humanitarian perspective point out that Türkiye’s main aid agency, TİKA, is secular in its operations, as evidenced by the substantial portion of its activities in Ethiopia in 2005, which lacked any religious underpinning (Bayer and Keyman, 2012, p. 78; Demirtaş and Pirinççi, 2024, p. 108). In May 2011, Türkiye hosted the 4th United Nations Conference on the Least Developed Countries, with the participation of Turkish and African business groups and civil society organizations (İpek and Baytekin, 2013, p. 133). This and other similar political actions by Türkiye strengthen the humanitarian hypothesis.

Finally, *the International Influence Hypothesis* articulates a transformation in Turkish foreign policy, marking a transition “from a passive pro-Western state to an active and constructive participant in global affairs” (Özkan and Akgün, 2010, p. 526). As Ankara seeks to establish itself as a formidable global presence (Balci, 2024, p. 84-88), it cannot afford to neglect the emerging influence of Africa, necessitating the forging of stronger connections with the continent (Donelli and Gonzalez-Levaggi, 2016). With African nations increasingly asserting themselves in the sphere of global governance (Gray and Murphy, 2015), they have become focal points for Türkiye’s ambition to exert greater influence on the world stage. Consequently, Türkiye has intensified its involvement with African regional organizations. Such active engagement not only bolsters Türkiye’s regional profile in Africa but also enhances its global stature in international forums (Sıradağ, 2020, p. 531).

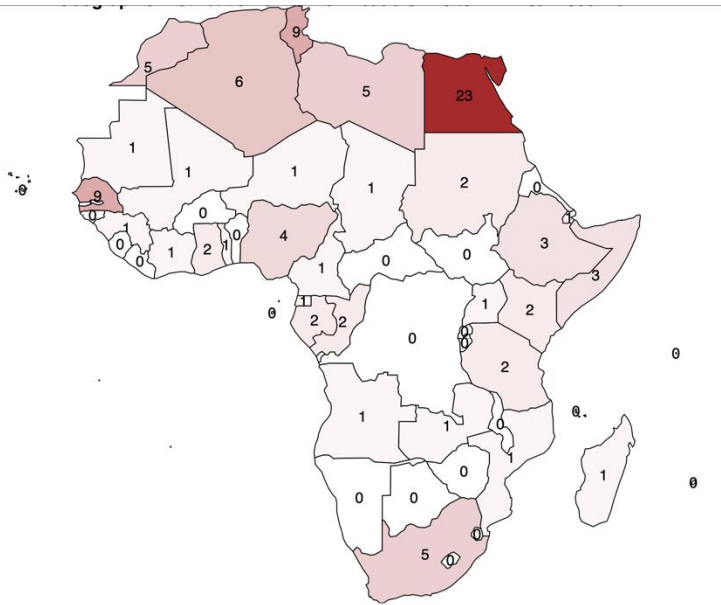
3. Türkiye’s High-level Visits to Africa

In contrast to many other topics in Turkish foreign policy, data-driven studies are relatively prevalent concerning Türkiye’s engagement with Africa, covering areas such as humanitarian aid (Mehmetcik, 2018; Muğurtay, 2022) and Turkish Airlines’ flight routes (Selçuk, 2013 and 2023; Němečková and Varkočková, 2024). One significant contribution to this field is the dataset on Turkish leaders’ (presidents and prime ministers) visits to Africa between 2002 and 2020, compiled by Tepeciklioğlu, Eyrice-Tepeciklioğlu, and Karabıyık (2023, p. 7). However, this dataset is not publicly accessible. Using this data, the authors assessed the impact of these visits on Türkiye’s export opportunities but found no statistically significant effects (Tepeciklioğlu, Eyrice-Tepeciklioğlu, and Karabıyık, 2023, p. 10).

Departing from the approach of treating high-level visits as an independent variable, our study instead examines the factors that shape Turkish leaders' visits to Africa, considering these visits as the dependent variable. Since the distribution and direction of high-level leader visits provide a significant indicator of which countries are perceived as important (Balci, 2024b and 2024c), it is analytically sound to treat these visits as a dependent variable to evaluate how various determinants shape Türkiye's prioritization of African nations. Over the past quarter-century, Ankara's engagement with the African continent has been characterized by significant variation in its geographical distribution. For example, countries such as Namibia, Botswana, Zimbabwe, and Congo have not hosted visits from Turkish presidents or prime ministers, whereas North African nations have consistently been prioritized as destinations for high-level delegations. This asymmetrical pattern underscores the utility of leader visits as a robust indicator for assessing the influence of potential determinants on Türkiye's strategic interests in Africa. To this end, the study utilizes the most recent publicly available dataset, curated by Balci and Pulat (2024), which documents all foreign travels by Turkish presidents and prime ministers from 1989 to 2022. By focusing specifically on visits to African nations, this analysis seeks to elucidate the determinants driving Turkish leaders' engagements with the continent.

Figure 1

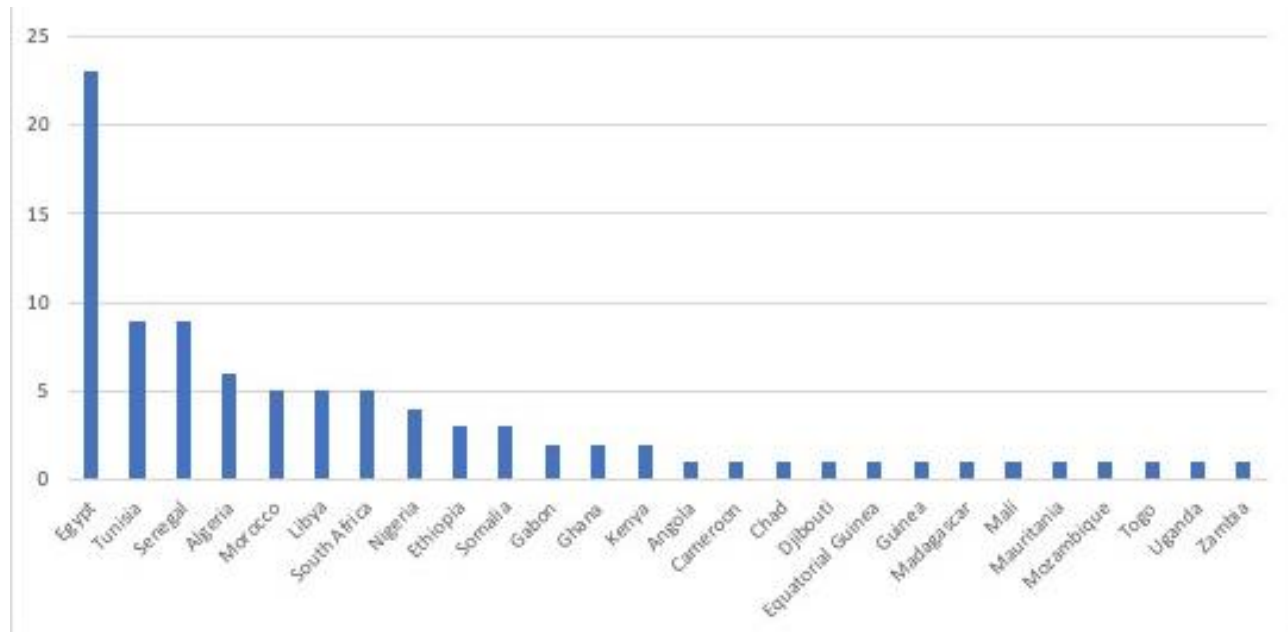
Map of Turkish Leaders' Travels to African Nations, 1989-2022

Between 1989 and 2022 (see Figure 1), Turkish presidents and prime ministers made 91 visits to African countries. Of these, 14 occurred before 1998, which is when the Africa Opening policy was officially declared. Out of the 91 visits, 72 were official, with 62 of these occurring after 1997. There were 17 multilateral visits, 13 of which were after 1997, and 2 goodwill visits, both after 1997. Of the total visits, 60 were by presidents (52 after 1997) and 31 by prime ministers (25 after 1997). Among these 91 visits, 48 (37 after 1997) were to North African countries, including Egypt (23 visits), Tunisia (9), Algeria (6), Libya (5), and Morocco (5). Excluding North African countries, Turkish leaders made 43 visits to other African countries between 1989 and 2022. Of these visits, only three occurred before 1998: two were to Senegal for Islamic Conference summits, and one was an official visit to Nigeria. The substantial interest in the sub-Saharan region began in March 2005, marked by official visits to Ethiopia and South Africa. These visits were part of then-Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan's Africa tour. Of the 40 visits to sub-Saharan countries after 1997, 6 were multilateral, while 34 were official. In sub-Saharan Africa, Senegal is the most frequented destination, with a total of 9 visits by Turkish leaders. Of these, 3 were multilateral. South Africa follows with 5 visits, including 2 multilateral ones. Notably, Senegal received 6 official visits, all of which occurred after 2011.

Figure 2

The Frequency of Turkish Leader Visits to African Nations, 1989-2022

From the raw data, we can deduce three significant insights. Firstly, the Southern Africa region is the least favored destination for Türkiye's high-level leaders. Eighteen countries within continental Africa have yet to receive any high-level leader visits from Türkiye. Out of the 54 countries in Africa, 26 received either prime ministerial or presidential visits from Türkiye. Secondly, high-level visits to African nations seem to be sporadic and not part of an established diplomatic routine (Balci and Pulat, 2024, p. 4). Thirdly, the distribution of Turkish leaders' visits to African nations is disproportionately weighted towards North African countries. This inclination is depicted in Figure 2, which shows Egypt as the most visited country, followed by Tunisia and Libya. The frequency diminishes progressively for other nations, indicating a possible strategic or geopolitical preference in Türkiye's foreign relations approach towards North African countries.

4. Determinants of Turkish Visits to Africa

What determines the distribution of Turkish leaders' foreign visits to African nations? The explanatory power of existing hypotheses in accounting for these visit patterns warrants examination. To test *the Economic Interests Hypothesis*—which suggests that Türkiye's engagement with Africa is motivated by the search for new markets for Turkish products—we posit that Turkish leaders are more likely to visit countries with larger populations and higher GDP per capita. In the literature on leader visits, several studies have employed population size as an indicator of market opportunities, with findings indicating a higher likelihood of receiving visits from Chinese presidents and premiers in more populous nations (Wang and Stone, 2023, p. 217, 219; Li, 2015, p. 498; Chen, 2023, p. 174; Balci, 2024a). It is thus hypothesized that Turkish leaders will similarly find populous and economically robust African countries to be more attractive destinations, aligning with a focus on market opportunities. Hence, relevant market-related variables include both population and GDP per capita.

To assess *the Historical and Cultural Continuity Hypothesis*, we examine the religious affinity between Türkiye and African nations. There is a tendency for leaders to visit countries with shared ethnic, religious, and cultural identities, as well as similar ideologies (Yan and Zhou, 2023). Balci and Pulat (2024, p. 8-9; Köktaş, 2018) highlight a positive and significant correlation between Turkish leaders' visits and states characterized by Turkic, European, or Muslim identities. Reflecting this literature, we posit that a shared historical legacy under the Ottoman Empire and common religious beliefs

(membership to the Organization of Islamic Cooperation, OIC) may influence the travel decisions of Turkish leaders within Africa. In evaluating *the Development and Humanitarian Aid Hypothesis*, we consider the poverty levels of African nations. Recognizing that poverty often correlates with GDP per capita, we instead focus on the undernourishment in these countries. We introduce a binary variable that assigns ‘1’ to nations with a prevalence of undernourishment higher than the Africa Eastern and Southern average (percentage of the population) and ‘0’ to those below this threshold. The World Bank (2023) provides data on the prevalence of undernourishment (percentage of the population) for the period from 2001 to 2021, from which we calculate the mean value of this indicator.

Lastly, *the International Influence Hypothesis* posits a shift in Turkish foreign policy towards greater autonomy from the US-led order and an increased role in global governance. To examine this, we consider the voting alignment of African countries with the US in the UN General Assembly (Bailey, Strezhnev, and Voeten, 2017), and the UN Security Council (UNSC) membership of these nations. We hypothesize that Türkiye’s pursuit of autonomy incentivizes visits to countries that are politically distant from the US. Furthermore, we anticipate that African countries’ elevation to prominent international platforms, the UNSC, heightens their appeal to Turkish leaders. To account for extraneous variables, we control for the geographical distance between the Turkish capital and African capitals (Mayer and Zignago, 2011), as well as the natural resources of the African countries. Considering Türkiye’s status as a developing nation, its motivations may extend beyond market interests to include securing natural resources for its burgeoning industry. These hypotheses regarding the determinants of Türkiye’s high-level foreign visits to African countries are tested using probit regression models of those visits spanning 22 years after the Cold War (1998–2020).

Table 1 reports the main results of our econometric model. The positive and statistically significant coefficients for “log_population” and “log_gdp_per_capita” across all categories indicate that countries with larger populations and higher GDP per capita are more likely to receive visits from Turkish leaders. This finding supports the hypothesis that market opportunities significantly influence the decision-making process for Turkish visits. Additionally, the negative coefficients for “resource_pct” reinforce the emphasis on Türkiye’s market priorities. The variables “oic_member” and “ottoman” exhibit positive coefficients, with “ottoman” being statistically significant in official and presidential visit models. This suggests that countries historically connected to the Ottoman Empire are more likely to receive high-level visits, aligning with the hypothesis that historical ties influence Turkish foreign engagement patterns. The variable “lag_idealpointdistance,” which measures the political distance between African countries and the US, shows negative coefficients, significant in official and presidential visits. This indicates that countries more politically aligned with the US are less likely to receive visits from Turkish presidents, partially supporting the hypothesis that Türkiye seeks to visit countries representing a shift toward greater autonomy from the US-led order.

Table 1

Probit Regression Results of Türkiye's African Interest (Presidential, and Prime Ministerial Visits)

	All Africa				Sub-Saharan Africa			
	all_visits	all_Official_visits	president_official	pr.minis_official	all_visits	all_Official_visits	president_official	pr.minis_official
	1	2	3	4	5	6	7	8
oic_member	0.144	0.207	0.115	0.339	0.215	0.275	0.199	0.426
	(0.157)	(0.168)	(0.182)	(0.304)	(0.164)	(0.176)	(0.187)	(0.352)
ottoman	0.445	0.653**	0.834**	0.042	0.967**	1.058**	1.106**	-2.866
	(0.278)	(0.290)	(0.335)	(0.413)	(0.405)	(0.416)	(0.431)	-332.880
log_population	0.355***	0.360***	0.364***	0.259***	0.395***	0.401***	0.370***	0.328***
	(0.057)	(0.061)	(0.072)	(0.088)	(0.061)	(0.066)	(0.073)	(0.106)
log_gdp_per_capita	0.305***	0.274***	0.168*	0.332***	0.359***	0.334***	0.279***	0.332**
	(0.073)	(0.079)	(0.089)	(0.127)	(0.083)	(0.090)	(0.099)	(0.156)
resource_pct	-0.008	-0.007	-0.016*	0.001	-0.004	-0.003	-0.008	0.009
	(0.006)	(0.006)	(0.008)	(0.008)	(0.008)	(0.009)	(0.011)	(0.014)
lag_idealpointdistance	-0.266	-0.329*	-0.583***	0.064	-0.189	-0.256	-0.485**	0.286
	(0.167)	(0.181)	(0.217)	(0.249)	(0.200)	(0.216)	(0.246)	(0.350)
UNSC_Membership	-0.116	-0.056	-0.096	0.168	-0.207	-0.233	-0.215	-0.133
	(0.230)	(0.238)	(0.274)	(0.297)	(0.297)	(0.320)	(0.348)	(0.498)

undernourishment	-0.045	0.007	0.080	-0.196	-0.115	-0.071	0.006	-0.207
	(0.191)	(0.202)	(0.217)	(0.405)	(0.208)	(0.221)	(0.235)	(0.447)
log_distance	-0.345	-0.190	-0.119	-0.460	-0.028	0.009	0.010	0.185
	(0.262)	(0.271)	(0.300)	(0.387)	(0.375)	(0.396)	(0.439)	(0.682)
Constant	-5.763*	-6.910**	-6.068*	-5.426	-9.812**	-10.003**	-8.415*	-12.944*
	-2.971	-3.107	-3.464	-4.559	-3.839	-4.044	-4.370	-7.321
Observations	1,36	1360	1360	1360	1211	1211	1211	1211
Log Likelihood	-255.781	-223.776	-171.767	-100.077	-176.994	-152.237	-124.603	-48.141
Akaike Inf. Crit.	531.562	467.551	363.534	220.154	373.989	324.474	269.207	116.282

Note: *p<0.1; **p<0.05; ***p<0.01

“UNSC_Membership,” referring to whether an African country holds membership in the United Nations Security Council, shows negative coefficients across all categories in the regression model. However, these coefficients are not statistically significant, suggesting insufficient evidence to conclude that UNSC Membership impacts the likelihood of receiving a visit from Turkish leaders significantly. Similarly, the coefficient for “undernourishment” is not statistically significant in most categories, indicating that the prevalence of undernourishment in African nations is not a strong predictor of Turkish visits. This finding does not support the hypothesis that Türkiye’s presidential and prime ministerial visits are significantly influenced by the level of humanitarian needs. In summary, the findings affirm the first hypothesis regarding economic factors influencing Turkish diplomatic visits to Africa. They partially support the second and third hypotheses related to ideational motivations and foreign policy shifts, while not confirming the fourth hypothesis concerning humanitarian considerations.

5. Conclusion

In 2010, Özkan and Akgün (2010, p. 534) wrote that “Türkiye’s Africa policy does not seem to give priority to any region or a group of states”. Unlike such sweeping generalizations, our quantitative investigation suggests some priorities for Turkish leaders in their travel plans to Africa. The analytical results of the study present a nuanced picture of the determinants influencing Turkish leaders’ visits to African nations. The Economic Interests Hypothesis and the Historical and Cultural Continuity Hypothesis receive robust empirical support, as indicated by the statistically significant coefficients for variables such as population size, GDP per capita, and historical ties. This underscores the propensity of Turkish leaders to visit larger and economically stronger nations, as well as those with shared historical connections. Conversely, the International Influence Hypothesis is only partially substantiated. While the foreign policy shift did show some significance, indicating a tendency for Türkiye to engage with countries less aligned with US interests, the lack of significant results for UNSC Membership suggests that seeking international influence may not be a pivotal factor in Turkish diplomatic strategies.

The Development and Humanitarian Aid Hypothesis does not receive empirical support from the regression analysis, as the variable representing humanitarian challenges—undernourishment—fails to significantly influence the patterns of Turkish leaders’ visits. This is further reinforced by the positive association with the ‘log_gdp_per_capita’ variable, indicating a tendency for Turkish leaders to prioritize visits to wealthier African nations. Contrary to case studies focusing on countries like Somalia, our comprehensive analysis based on presidential and prime ministerial visits finds no evidence to suggest that humanitarian concerns are a significant driver of Türkiye’s foreign policy across Africa. While Türkiye may prioritize humanitarian aid in specific instances such as Somalia, these actions do not appear to represent a generalizable policy approach throughout the continent. However, when analyzing foreign ministerial visits exclusively, the undernourishment coefficient becomes significant and positively impacts Türkiye’s engagement in sub-Saharan Africa (see Appendix 1, Model 5). This finding is particularly notable given that Türkiye’s humanitarian assistance to African nations is a prominent topic in domestic political discourse. In practice, however, this humanitarian aspect of Türkiye’s engagement with Africa seems to be delegated to bureaucratic visits rather than being highlighted through symbolic leadership visits.

References

- Ali, A. (2011). Turkey's foray into Africa: A new humanitarian power?. *Insight Turkey*, 13(4), 65-73.
- Aras, B. (2013). Turkey's Africa Policy, *The German Marshall Fund of the United States*, October 7, 1-4.
- Aras, B., & Pinar, A. (2015). The role of humanitarian NGOs in Turkey's peacebuilding. *International Peacekeeping*, 22(3), 230-247.
- Bailey, M. A., Anton S., & Erik V. (2017). Estimating Dynamic State Preferences from United Nations Voting Data. *Journal of Conflict Resolution*, 61(2), 430-56.
- Balcı, A. (2021). *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Balcı, A. (2024). *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi: Eleştirel Bir Giriş*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Balcı, A. (2024a). Determinants of Leader Visits: A Review and Future Directions in Scholarship. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 11(1), 1-20.
- Balcı, A. (2024b). Where small powers travel? Understanding Jordan's high-level diplomatic visit patterns. *Political Studies Review*, 14789299241279037.
- Balcı, A. (2024c). Drivers of Iran's Africa Engagement: An Analysis of High-Level Leadership Visits. *Journal of Asian and African Studies*, 00219096241291060.
- Balcı, A., & Abdüssamet P. (2024). Love Money or Fame? Determinants of Turkey's Leader Visits, *International Studies Quarterly*, 68(1), 1-12.
- Bayer, R., & E. F. K. (2012). Turkey: An emerging hub of globalization and internationalist humanitarian actor?. *Globalizations*, 9(1), 73-90.
- Bayram, M. (2022). Türkiye-Afrika İş Birliği: Üçüncü Bir Yol Mümkün Mü?. In: Burhanettin Duran, Kemal İnät, and Mustafa Caner (Ed.), *Türk Dış Politikası Yılıhı* (pp. 75-89). Ankara: Seta Yayınları.
- Belder, F., & Samiratou, D. (2018). A comparative analysis of China and Turkey's development aid activities in sub-Saharan Africa. Emel Parlar Dal (Ed.) *Middle Powers in Global Governance: The Rise of Turkey* (pp. 231-253). Cham: Palgrave Macmillan.
- Calabrese, J. (2022). Building in Africa: Turkey's "Third Way" in China's Shadow. *The Middle East Institute*. <https://www.mei.edu/publications/building-africa-turkeys-third-way-chinas-shadow>
- Cannon, B. J. (2016). Deconstructing Turkey's Efforts in Somalia. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, 16(14), 98-123.
- Cannon, B. J. (2017). Turkey in Africa: Lessons in Political Economy. *Florya Chronicles of Political Economy*, 3(1), 93-110.
- Chen, C. (2023). The Contagion of Foreign Policy Convergence: Spatiotemporal Dynamics of Chinese Leadership Visits, 1978-2014. *The Chinese Journal of International Politics*, 16(2), 157-180.
- Demirtaş, T., & Ferhat, P. (2024). Türkiye's Security Policy in Sub-Saharan Africa: A Constructivist Analysis. *Insight Turkey* 26(3), 103-130.
- Devecioğlu, K. (2024). Türkiye's Vision for Africa: Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation. *Insight Turkey* 26(3), 131-154.
- Doğan, B. B., & Ş. Ö. T. (2015). Türkiye'nin Afrika Ülkeleri ile olan Dış Ticaretinin Belirleyicileri: Panel Çekim Modeli Yaklaşımı. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 7(12), 1-15.
- Donelli, F., & Ariel, G. (2016). Becoming Global Actor: The Turkish Agenda for the Global South. *Rising powers quarterly*, 1(2): 93-115.
- Donelli, F. (2018). The Ankara Consensus: The Significance of Turkey's Engagement in sub-Saharan Africa. *Global Change, Peace & Security*, 30(1), 57-76.

- Donelli, F. (2019). Persuading through culture, values, and ideas. *Insight Turkey*, 21(3), 113-134.
- Erdağ, R. (2019). Türkiye'nin Afrika Politikası 2018. Burhanettin Duran, Kemal İnât & Mustafa Caner (Ed.), *Türk Dış Politikası Yıllığı* (315-337), Ankara: Seta Yayınları.
- Eyryce-Tepeciklioğlu, E. (2020). Economic Relations between Turkey and Africa: Challenges and Prospects. *The Journal of Sustainable Development and Policy*, 8(1): 1-33.
- Fakuade, D. (2023). Türkiye-Africa Relations. *Insight Turkey*, 25(3), 51-62.
- Gök, G. O. (2021). Turkey's development assistance in Africa in the 2000s: Hybrid humanitarianism in the post-liberal era. Elem Eyryce Tepeciklioğlu & Ali Tepeciklioğlu (Ed.), *Turkey in Africa: A new emerging power?* (182-198), London: Routledge.
- Gray, K., & Craig N. M. (Ed.) (2015). *Rising Powers and the future of Global Governance*. London: Routledge.
- Haşimi, C. (2014). Turkey's humanitarian diplomacy and development cooperation. *Insight Turkey*, 16(1), 127-145.
- İlgi, A. (2023). Two Hallmarks of 'New' Turkey's Foreign Policy: Humanitarianism and Africa. Binnur Özkeçeci-Taner & Sinem Akgül Açıkmeşe (Ed.), *One Hundred Years of Turkish Foreign Policy (1923-2023) Historical and Theoretical Reflections* (211-233). Cham: Springer International Publishing.
- İpek, V. 2021. Revisiting Liberal Peacebuilding: BRICS and Turkey in Somalia. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 26(1), 152-176.
- İpek, V., & Gonca, B. (2013). Turkey's foreign policy implementation in sub-Saharan Africa: A post-international approach. *New Perspectives on Turkey* (49), 121-156.
- Karaca, S. Z. (2000). Turkish foreign policy in the year 2000 and beyond: her opening up policy to Africa. *Dış Politika* (3-4), 115-119.
- Karaoğuz, H. E., & Selman, E. G. (2021). The political economy of Turkey-Africa relations. Elem Eyryce Tepeciklioğlu & Ali Tepeciklioğlu (Ed.), *Turkey in Africa: A new emerging power?* (93-108), London: Routledge.
- Keyman, F., & Onur, S. (2014). Turkey as a Humanitarian State, *POMEAS Policy Paper* 2.
- Köktaş, R. (2018). Türkiye'nin Ortadoğu'daki Bölgesel Örgütlerle İlişkileri: İİT, KİK, D-8, Arap Ligi ve ECO. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 45-75.
- Kızılarlan, A. G. (2009). Economic Relations Between Turkey and African Countries. Ufuk Tepebas (Ed.), *Turkish and African Civil Society Organizations (CSOs): Cooperation and Development* (19-27), Istanbul: Tasam Publications.
- Langan, M. (2017). Virtuous Power Turkey in Sub-Saharan Africa: The 'Neo-Ottoman' Challenge to the European Union. *Third World Quarterly*, 38(6), 1399-1414.
- Li, X. (2015). Dealing with the Ambivalent Dragon: Can Engagement Moderate China's Strategic Competition with America?. *International Interactions*, 41(3), 480-508.
- Mayer, T., & Soledad, Z. (2011). Notes on CEPPI's Distances Measures: The GeoDist Database. *CEPII Working Paper*.
- Mehmetcik, H. (2018). Turkey and India in the Context of Foreign Aid to Africa. Emel Parlar Dal (Ed.), *Middle Powers in Global Governance: The Rise of Turkey* (255-275). London: Palgrave Macmillan.
- Muğurtay, N. (2022). Non-traditional donors and geopolitics of foreign aid: China, Turkey and the United Arab Emirates in Africa. *Phd Diss.* İstanbul: Sabancı University.
- Němečková, T., & Martina, V. (2024). Turkish Airlines: Facilitating Türkiye's soft power in Africa. *Canadian Journal of African Studies/Revue canadienne des études africaines*, 1-23.
- Özkan, M. (2008). Turkey discovers Africa: Implications and prospects. *SETA Policy Brief*, 22.

- Özkan, M., & Birol, A. (2010). Turkey's opening to Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 48(4), 525-546.
- Özkan, M. (2010). What drives Turkey's involvement in Africa?. *Review of African Political Economy* 37(126), 533-540.
- Özşahin, C., & Şerife Ö. (2020). The nexus between political risks and foreign direct investment: An empirical analysis for north African countries. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9(4), 2430-2446.
- Parlar D. E., Ali M. K., & Hakan, M. (2018). Assessing the Role of Trade in the Formation of Turkey's Civilian Power in Africa. *Perceptions: Journal of International Affairs* 23(1), 63-94.
- Parlar D. E., & Samiratou D. (2020). Assessing the Turkish "trading state" in sub-Saharan Africa. Emel Parlar Dal (ed.) *Turkey's political economy in the 21st century* (239-270), Cham: Palgrave Macmillan,
- Selçuk, O. (2013). Turkish Airlines: Turkey's Soft Power Tool in the Middle East. *Akademik Ortadoğu* 7(2), 175-199.
- Selçuk, O. (2021). Turkish Airlines as a Source of Soft Power in Africa. Elem E. Tepeciklioğlu & Ali O. Tepeciklioğlu (ed.), *Turkey in Africa. A New Emerging Power?* (217-236), London and New York: Routledge.
- Sıradağ, A. (2020). Turkey's Engagement with the African Organisations: Partner or Competitor?. *India Quarterly* 76(4), 519-534.
- Stambøl, E. M., & Tobias B. (2023). Transnationally entangled (in) securities: The UAE, Turkey, and the Saharan political economy of danger. *Security Dialogue* 54(5), 493-514.
- Tepeciklioğlu, A. O., Elem E. T., & Can K. (2023). (Exploring) the Impact of Turkey's Embassies on Trade with sub-Saharan Africa. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*: 1-18.
- Turhan, Y. (2021). Turkey's foreign aid to Africa: An analysis of the post-July 15 era. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 23(5), 795-812.
- Wang, Y., & Randall W. S. (2023). China visits: A dataset of Chinese leaders' foreign visits. *The Review of International Organizations* 18(1), 201-225.
- World Bank. (2023). Indicators: Prevalence of undernourishment (% of population). Accessed January 10, 2023. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SN.ITK.DEFC.ZS>
- Yan, J., & Yonghong, Z. (2023). Ancestral relatedness and visits between national leaders: Evidence from China. *Pacific Economic Review* 28(3), 390-408.
- Yılmaz, A. (2020). Turkey-African Trade Relationship; New Insights from Panel Causality Analysis, *Journal of Yasar University*, 15(59), 894-919.

Article Information Form

Author's Note: I extend my sincere gratitude to the anonymous reviewers and the editors of TJAS for their invaluable feedback. I would also thank to Menderes Kurt for his dedicated contributions to data collection. I also thank to Turkish Academy of Sciences (TÜBA) for funding my academic studies. Lastly, this research was generously supported by the Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK) under grant no. 123K254.

Author(s)'s Contribution: The article has a single author. The author read and approved the final version of the article.

Conflict of Interest: Authors have no conflict of interest to declared.

Support/Supporting Organizations: The Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK)

Ethical Approval and Participant Consent: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all studies used are stated in the references.

Plagiarism Statement: This article was scanned by iThenticate.

Appendix 1

Probit Regression Results of Türkiye's Sub-Saharan Africa Interest (Presidents, Prime Ministers, and Foreign Ministers)

	all_visits	all_Official_visits	president_official	pr.minis_official	fm_official
	1	2	3	4	5
oic_member	0.332**	0.285	0.320	0.321	0.235
	(0.165)	(0.173)	(0.209)	(0.363)	(0.230)
ottoman	0.868**	0.926**	1.119**	-2.781	0.493
	(0.379)	(0.385)	(0.447)	-334.976	(0.484)
log_population	0.383***	0.377***	0.382***	0.326***	0.301***
	(0.061)	(0.065)	(0.077)	(0.110)	(0.090)
log_gdp_per_capita	0.393***	0.370***	0.351***	0.330**	0.268**
	(0.083)	(0.088)	(0.109)	(0.158)	(0.119)
resource_pct	0.004	0.005	0.002	0.012	-0.004
	(0.007)	(0.008)	(0.009)	(0.014)	(0.011)
lag_idealpointdistance	-0.258	-0.297	-0.618**	0.389	-0.035
	(0.197)	(0.211)	(0.275)	(0.362)	(0.260)
UNSC_Membership	-0.244	-0.257	-0.179	-0.070	-4.367
	(0.295)	(0.316)	(0.359)	(0.499)	-260.481
undernourishment	0.143	0.191	0.230	-0.222	0.517*
	(0.196)	(0.205)	(0.253)	(0.460)	(0.265)
log_distance	-0.301	-0.364	-0.047	0.130	-0.458
	(0.355)	(0.372)	(0.461)	(0.700)	(0.449)
Constant	-7.509**	-6.686*	-8.554*	-12.794*	-5.114
	-3.644	-3.806	-4.526	-7.531	-4.765

Observations	1,211	1,211	1,211	1,211	1,211

Appendix 1 (Continued)

Log Likelihood	-181.838	-158.551	-105.721	-43.906	-85.911
Akaike Inf. Crit.	383.676	337.101	231.441	107.812	191.823

Note: *p<0.1; **p<0.05; ***p<0.01

Appendix 2*Turkish Presidential and Prime Ministerial Visits to African Nations*

Year	Leader	Status	Country	Start Date	End Date	Day	Purpose
1989	Turgut Özal	Prime Minister	Tunisia	21.05.1989	23.05.1989	3	Official
1990	Turgut Özal	President	Egypt	16.10.1990	17.10.1990	2	Official
1991	Turgut Özal	President	Senegal	8.12.1991	13.12.1991	6	Multilateral
1992	Turgut Özal	President	Egypt	5.12.1992	9.12.1992	5	Official
1993	Turgut Özal	President	Senegal	10.01.1993	12.01.1993	3	Multilateral
1994	Süleyman Demirel	President	Egypt	7.05.1994	7.05.1994	1	Official
1994	Tansu Ciller	Prime Minister	Morocco	30.10.1994	7.11.1994	9	Multilateral
1994	Tansu Ciller	Prime Minister	Egypt	5.11.1994	7.11.1994	3	Official
1994	Süleyman Demirel	President	Morocco	12.12.1994	14.12.1994	3	Multilateral
1996	Süleyman Demirel	President	Egypt	19.03.1996	19.03.1996	1	Official
1996	Necmettin Erbakan	Prime Minister	Egypt	2.10.1996	4.10.1996	3	Official
1996	Necmettin Erbakan	Prime Minister	Libya	4.10.1996	6.10.1996	3	Official
1996	Necmettin Erbakan	Prime Minister	Nigeria	6.10.1996	8.10.1996	3	Official
1997	Süleyman Demirel	President	Egypt	16.09.1997	16.09.1997	1	Official

Appendix 2 (Continued)

1998	Süleyman Demirel	President	Tunisia	4.05.1998	5.05.1998	2	Official
1999	Süleyman Demirel	President	Algeria	25.01.1999	26.01.1999	2	Official
1999	Süleyman Demirel	President	Morocco	25.07.1999	25.07.1999	1	Goodwill
1999	Süleyman Demirel	President	Egypt	26.07.1999	26.07.1999	1	Official
2001	Ahmet Necdet Sezer	President	Egypt	24.02.2001	25.02.2001	2	Multilateral
2002	Ahmet Necdet Sezer	President	South Africa	1.09.2002	5.09.2002	5	Multilateral
2003	Abdullah Gül	Prime Minister	Egypt	4.01.2003	6.01.2003	3	Official
2003	Ahmet Necdet Sezer	President	Tunisia	15.05.2003	16.05.2003	2	Official
2004	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Egypt	12.11.2004	12.11.2004	1	Goodwill
2005	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Ethiopia	2.03.2005	3.03.2005	2	Official
2005	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Tunisia	28.03.2005	29.03.2005	2	Official
2005	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Morocco	30.03.2005	31.03.2005	2	Official
2005	Ahmet Necdet Sezer	President	Egypt	26.12.2005	27.12.2005	2	Official
2005	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	South Africa	3.03.2005	5.03.2005	3	Official

Appendix 2 (Continued)

2006	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Egypt	20.05.2006	21.05.2006	2	Multilateral
2006	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Algeria	22.05.2006	23.05.2006	2	Official
2007	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Ethiopia	28.01.2007	30.01.2007	3	Multilateral
2008	Abdullah Gül	President	Egypt	14.01.2008	16.01.2008	3	Official
2008	Abdullah Gül	President	Senegal	13.03.2008	14.03.2008	2	Multilateral
2009	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Egypt	1.01.2009	1.01.2009	1	Official
2009	Abdullah Gül	President	Egypt	18.01.2009	18.01.2009	1	Multilateral
2009	Abdullah Gül	President	Egypt	15.07.2009	15.07.2009	1	Multilateral
2009	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Libya	23.11.2009	25.11.2009	3	Official
2009	Abdullah Gül	President	Kenya	20.02.2009	22.02.2009	3	Official
2010	Abdullah Gül	President	Cameroon	16.03.2010	17.03.2010	2	Official
2010	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Libya	27.03.2010	28.03.2010	2	Multilateral
2010	Abdullah Gül	President	Egypt	20.07.2010	21.07.2010	2	Official
2010	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Libya	29.11.2010	30.11.2010	2	Multilateral
2010	Abdullah Gül	President	Nigeria	7.07.2010	9.07.2010	3	Multilateral

Appendix 2 (Continued)

2011	Abdullah Gül	President	Gabon	24.03.2011	26.03.2011	3	Official
2011	Abdullah Gül	President	Ghana	23.03.2011	24.03.2011	2	Official
2011	Abdullah Gül	President	Egypt	3.03.2011	3.03.2011	1	Official
2011	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Egypt	12.09.2011	14.09.2011	3	Official
2011	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Tunisia	15.09.2011	16.09.2011	2	Official
2011	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Libya	16.09.2011	16.09.2011	1	Official
2011	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Somalia	19.08.2011	19.08.2011	1	Official
2011	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	South Africa	3.10.2011	5.10.2011	3	Official
2012	Abdullah Gül	President	Tunisia	7.03.2012	9.03.2012	3	Official
2012	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Egypt	17.11.2012	18.11.2012	2	Official
2012	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Senegal	22.06.2012	22.06.2012	1	Official
2013	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Gabon	6.01.2013	8.01.2013	3	Official
2013	Abdullah Gül	President	Egypt	5.02.2013	7.02.2013	3	Official
2013	Abdullah Gül	President	Egypt	5.02.2013	7.02.2013	3	Multilateral
2013	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Morocco	3.06.2013	4.06.2013	2	Official

Appendix 2 (Continued)

2013	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Algeria	4.06.2013	5.06.2013	2	Official
2013	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Tunisia	5.06.2013	6.06.2013	2	Official
2013	Recep Tayyip Erdoğan	Prime Minister	Senegal	9.01.2013	11.01.2013	3	Official
2014	Recep Tayyip Erdoğan	President	Equatorial Guinea	20.11.2014	21.11.2014	2	Multilateral
2014	Recep Tayyip Erdoğan	President	Algeria	19.11.2014	20.11.2014	2	Official
2015	Recep Tayyip Erdoğan	President	Djibouti	23.01.2015	25.01.2015	3	Official
2015	Recep Tayyip Erdoğan	President	Ethiopia	21.01.2015	23.01.2015	3	Official
2015	Recep Tayyip Erdoğan	President	Somalia	25.01.2015	25.01.2015	1	Official
2016	Recep Tayyip Erdoğan	President	Ghana	1.03.2016	1.03.2016	1	Official
2016	Recep Tayyip Erdoğan	President	Guinea	3.03.2016	3.03.2016	1	Official
2016	Recep Tayyip Erdoğan	President	Kenya	2.06.2016	2.06.2016	1	Official
2016	Recep Tayyip Erdoğan	President	Nigeria	2.03.2016	2.03.2016	1	Official
2016	Recep Tayyip Erdoğan	President	Senegal	5.02.2016	5.02.2016	1	Official

Appendix 2 (Continued)

2016	Recep Tayyip Erdoğan	President	Somalia	3.06.2016	3.06.2016	1	Official
2016	Recep Tayyip Erdoğan	President	Uganda	1.06.2016	1.06.2016	1	Official
2017	Recep Tayyip Erdoğan	President	Chad	26.12.2017	26.12.2017	1	Official
2017	Recep Tayyip Erdoğan	President	Madagascar	25.01.2017	25.01.2017	1	Official
2017	Recep Tayyip Erdoğan	President	Mozambique	24.01.2017	24.01.2017	1	Official
2017	Recep Tayyip Erdoğan	President	Tunisia	27.12.2017	27.12.2017	1	Official
2018	Recep Tayyip Erdoğan	President	Mali	2.03.2018	2.03.2018	1	Official
2018	Recep Tayyip Erdoğan	President	Mauritania	28.02.2018	28.02.2018	1	Official
2018	Recep Tayyip Erdoğan	President	Senegal	1.03.2018	1.03.2018	1	Official
2018	Recep Tayyip Erdoğan	President	Algeria	26.02.2018	28.02.2018	3	Official
2018	Recep Tayyip Erdoğan	President	South Africa	2.05.2018	3.05.2018	2	Official
2018	Recep Tayyip Erdoğan	President	South Africa	25.07.2018	27.07.2018	3	Multilateral
2018	Recep Tayyip Erdoğan	President	Zambia	28.07.2018	28.07.2018	1	Official

Appendix 2 (Continued)

2019	Recep Tayyip Erdoğan	President	Tunisia	25.12.2019	25.12.2019	1	Official
2020	Recep Tayyip Erdoğan	President	Senegal	28.01.2020	28.01.2020	1	Official
2020	Recep Tayyip Erdoğan	President	Algeria	26.01.2020	26.01.2020	1	Official
2021	Recep Tayyip Erdoğan	President	Angola	17.10.2021	18.10.2021	2	Official
2021	Recep Tayyip Erdoğan	President	Nigeria	20.10.2021	20.10.2021	1	Official
2021	Recep Tayyip Erdoğan	President	Togo	19.10.2021	19.10.2021	1	Official
2022	Recep Tayyip Erdoğan	President	Senegal	21.02.2022	22.02.2022	2	Official
2023	Recep Tayyip Erdoğan	President	Algeria	21.11.2023	21.11.2023	1	Official

Appendix 3*Turkish Foreign Ministerial Visits to African Nations*

No	Leader	Status	Country	Start Date	End Date	Day	Purpose
1989	Mesut Yılmaz	Foreign Minister	Egypt	7.02.1989	10.02.1989	4	Official
1989	Mesut Yılmaz	Foreign Minister	Morocco	24.07.1989	26.07.1989	3	Official
1990	Ali Bozer	Foreign Minister	Egypt	27.08.1990	28.08.1990	2	Official
1990	Ali Bozer	Foreign Minister	Egypt	31.07.1990	5.08.1990	6	Multilateral
1991	A. Kurtcebe Alptemoçin	Foreign Minister	Egypt	13.02.1991	15.02.1991	3	Official

Appendix 3 (Continued)

1991	A. Kurtcebe Alptemoçin	Foreign Minister	Libya	22.03.1991	24.03.1991	3	Official
1991	A. Kurtcebe Alptemoçin	Foreign Minister	Morocco	29.05.1991	2.06.1991	4	Official
1991	Hikmet Çetin	Foreign Minister	Senegal	9.12.1991	12.12.1991	4	Multilateral
1993	Hikmet Çetin	Foreign Minister	Algeria	30.03.1993	31.03.1993	2	Official
1993	Hikmet Çetin	Foreign Minister	Tunisia	1.04.1993	3.04.1993	3	Official
1993	Hikmet Çetin	Foreign Minister	Egypt	25.12.1993	26.12.1993	2	Official
1994	Mümtaz Soysal	Foreign Minister	Morocco	30.10.1994	1.11.1994	3	Multilateral
1994	Mümtaz Soysal	Foreign Minister	Egypt	5.11.1994	7.11.1994	3	Official
1994	Mümtaz Soysal	Foreign Minister	Morocco	10.12.1994	11.12.1994	2	Official
1995	Erdal İnönü	Foreign Minister	Tunisia	28.07.1995	29.07.1995	2	Multilateral
1998	İsmail Cem	Foreign Minister	Egypt	20.03.1998	23.03.1998	4	Official
1999	İsmail Cem	Foreign Minister	Egypt	25.07.1999	26.07.1999	2	Official
2000	İsmail Cem	Foreign Minister	Morocco	6.02.2000	9.02.2000	4	Official
2000	İsmail Cem	Foreign Minister	Algeria	20.04.2000	22.04.2000	3	Official
2000	İsmail Cem	Foreign Minister	Tunisia	23.03.2000	26.03.2000	4	Official
2001	İsmail Cem	Foreign Minister	Sudan	9.01.2001	10.01.2001	2	Official
2001	İsmail Cem	Foreign Minister	Libya	20.01.2001	21.01.2001	2	Official
2003	Yaşar Yakış	Foreign Minister	Egypt	...01.2003	...01.2003	?	Official
2005	Abdullah Gül	Foreign Minister	Algeria	9.04.2005	10.04.2005	2	Official

Appendix 3 (Continued)

2006	Abdullah Gül	Foreign Minister	Tunisia	16.03.2006	18.03.2006	3	Official
2007	Abdullah Gül	Foreign Minister	Egypt	3.03.2007	4.03.2007	2	Multilateral
2007	Ali Babacan	Foreign Minister	Egypt	17.10.2007	18.10.2007	2	Official
2008	Ali Babacan	Foreign Minister	Senegal	10.03.2008	11.03.2008	2	Multilateral
2008	Ali Babacan	Foreign Minister	Mauritania	9.03.2008	9.03.2008	1	Official
2008	Ali Babacan	Foreign Minister	Egypt	27.06.2008	28.06.2008	2	Multilateral
2008	Ali Babacan	Foreign Minister	Uganda	18.06.2008	20.06.2008	3	Multilateral
2009	Ali Babacan	Foreign Minister	Egypt	1.01.2009	1.01.2009	1	Official
2009	Ali Babacan	Foreign Minister	Egypt	18.01.2009	18.01.2009	1	Multilateral
2009	Ali Babacan	Foreign Minister	Egypt	1.03.2009	2.03.2009	2	Multilateral
2009	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Egypt	1.09.2009	3.09.2009	3	Official
2009	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Egypt	9.09.2009	9.09.2009	1	Multilateral
2010	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Egypt	2.03.2010	3.03.2010	2	Official
2011	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Tunisia	21.02.2011	21.02.2011	1	Official
2011	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Morocco	..11.2011	..11.2011	?	Official
2011	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Morocco	..11.2011	..11.2011	?	Multilateral
2012	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Ethiopia	29.01.2012	30.01.2012	2	Multilateral
2012	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Ethiopia	29.01.2012	30.01.2012	2	Official
2012	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Djibouti	14.11.2012	16.11.2012	3	Multilateral

Appendix 3 (Continued)

2012	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Somalia	14.11.2012	14.11.2012	1	Official
2012	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Djibouti	14.11.2012	15.11.2012	2	Official
2012	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Ethiopia	15.11.2012	15.11.2012	1	Official
2012	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Eritrea	16.11.2012	16.11.2012	1	Official
2014	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Algeria	28.05.2014	29.05.2014	2	Multilateral
2014	Ahmet Davutoğlu	Foreign Minister	Tanzania	30.05.2014	31.05.2014	2	Official
2014	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Algeria	18.11.2014	19.11.2014	2	Official
2014	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Equatorial Guinea	19.11.2014	21.11.2014	3	Multilateral
2015	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Ethiopia	30.01.2015	31.01.2015	2	Multilateral
2015	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Morocco	16.12.2015	17.12.2015	2	Official
2016	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Libya	30.05.2016	30.05.2016	1	Official
2016	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Rwanda	30.05.2016	31.05.2016	2	Official
2016	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Uganda	31.05.2016	1.06.2016	2	Official
2016	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Kenya	1.06.2016	2.06.2016	2	Official
2016	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Somalia	2.06.2016	3.06.2016	2	Official

Appendix 3 (Continued)

2016	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Tunisia	29.11.2016	30.11.2016	2	Multilateral
2016	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Tunisia	29.11.2016	30.11.2016	2	Official
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Tanzania	22.01.2017	23.01.2017	2	Official
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Mozambique	23.01.2017	24.01.2017	2	Official
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Madagascar	24.01.2017	25.01.2017	2	Official
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Ivory Coast	10.07.2017	11.07.2017	2	Multilateral
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Liberia	11.07.2017	11.07.2017	1	Official
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Burkina Fasco	12.07.2017	12.07.2017	1	Official
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Sudan	24.12.2017	25.12.2017	2	Official
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Chad	25.12.2017	26.12.2017	2	Official
2017	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Tunisia	26.12.2017	27.12.2017	2	Official
2018	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Algeria	26.02.2018	28.02.2018	3	Official
2018	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Mauritania	28.02.2018	28.02.2018	1	Official
2018	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Senegal	28.02.2018	1.03.2018	2	Official
2018	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	South Africa	25.07.2018	27.07.2018	3	Multilateral

Appendix 3 (Continued)

2018	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Zambia	28.07.2018	28.07.2018	1	Official
2018	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Libya	22.12.2018	22.12.2018	1	Official
2018	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Tunisia	22.12.2018	24.12.2018	3	Official
2019	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Sudan	16.08.2019	17.08.2019	2	Official
2019	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Algeria	8.10.2019	9.10.2019	2	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Algeria	6.01.2020	7.01.2020	2	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Togo	20.07.2020	20.07.2020	1	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Niger	21.07.2020	21.07.2020	1	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Equatorial Guinea	21.07.2020	22.07.2020	2	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Libya	5.08.2020	6.08.2020	2	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Mali	9.09.2020	9.09.2020	1	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Guinea Biss au	10.09.2020	10.09.2020	1	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Senegal	10.09.2020	11.09.2020	2	Official
2020	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Niger	26.11.2020	28.11.2028	3	Multilateral
2021	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Libya	3.05.2021	3.05.2021	1	Official

Appendix 3 (Continued)

2021	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Libya	12.06.2021	12.06.2021	1	Official
2021	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Algeria	14.08.2021	15.08.2021	2	Official
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Morocco	11.05.2022	11.05.2022	1	Multilateral
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Morocco	11.05.2022	11.05.2022	1	Official
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Libya	3.10.2023	3.10.2023	1	Official
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Senegal	25.10.2022	25.10.2022	1	Multilateral
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Ghana	26.10.2022	26.10.2022	1	Official
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Benin	27.10.2022	27.10.2022	1	Official
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Morocco	23.11.2022	23.11.2022	1	Multilateral
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Morocco	23.11.2022	23.11.2022	1	Official
2022	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Algeria	10.12.2022	11.12.2022	2	Official
2023	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	South Africa	9.01.2023	10.01.2023	2	Official
2023	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Zimbabwe	10.01.2023	11.01.2023	2	Official
2023	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Rwanda	11.01.2023	12.01.2023	2	Official
2023	Mevlüt Çavuşoğlu	Foreign Minister	Egypt	18.03.2023	18.03.2023	1	Official

Appendix 3 (Continued)

2023	Hakan Fidan	Foreign Minister	Egypt	13.10.2023	14.10.2023	2	Official
2023	Hakan Fidan	Foreign Minister	Egypt	21.10.2023	21.10.2023	1	Multilateral

Refugees in a Global Era

Daphne Engel

PhD Student, Leiden University, the Netherlands,
d.engel@hum.leidenuniv.nl

Received: 18.10.2024
Accepted: 15.11.2024
Available Online: 05.12.2024

Book Information

Author: Philip Marfleet

Publisher: Palgrave Macmillan

Year of Publication: 2006

Number of Pages: 324

Marfleet's 2006 book *Refugees in a Global Era* is still a goldmine for understanding the current refugee situation, which is increasingly framed by right-wing politics in the Global North as a 'migration crisis.' By diving into Marfleet's work, we quickly unravel deeper root issues that are often even caused by the Global North, leading to movements toward refugeehood and disaster in the Global South. This is driven by the global economic system, where the hunt for open markets creates purposely weak economic and financial bases in Global South countries. These economic ties then affect social and environmental degradation more widely, which in turn facilitates urges toward migration. Marfleet correctly identifies the role of the financial institution IMF within this context: "who for years worked closely with the architects of neoliberal reform, also believes that there is a clear pattern, arguing that the IMF imposes models likely to stimulate both local crises and systemic problems at a global level" (p. 54).

In Chapter 2, "Crisis and the State", the case of Somalia is analyzed in the context of crisis and mass displacement. Marfleet effectively summarizes the contemporary history of (post-) colonial Somalia, illustrating how the country was embroiled in power struggles involving Ethiopia, Britain, France, and Italy (p. 48). Marfleet emphasizes the earlier absence of economic exploitation in Somalia, noting that colonial powers instead exploited its geographical location for strategic purposes (p. 49). This led to excessive political domination by these powers, which, in turn, prevented clan-affiliated groups from establishing legitimate power bases. In 1969, a coup led by Barre took place, followed by calls for the establishment of various local power structures (p. 50). As Somalia's internal powers increasingly disintegrated, external influences continued to exert pressure on the country's power dynamics, particularly through newly established financial institutions such as the IMF and the World Bank. These external forces soon drove Somalia into economic malaise by pressuring the country to (1) devalue its national currency, (2) become import-dependent, (3) cut government budgets, and (4) rely on Western loans. Consequently, Somalia became heavily dependent on food aid for survival.

Despite these challenges, the World Bank paradoxically described Somalia's economic position as having improved. Approximately two decades later, both the IMF and the World Bank cancelled the loans they had previously pushed upon Somalia (p. 50). By that time, Somalia's central state apparatus had already disintegrated under the influence of these financial institutions. Simultaneously, Somalia's strategic geographical importance diminished with the end of the Cold War, leading to further instability. Aid and arms trade between Barre's regime and external powers ceased, further

Cite as (APA 7): Engel, D. (2024). Philip Marfleet, *Refugees in a global era*. Palgrave Macmillan, 2006, 324. *Turkish Journal of African Studies*, 1(1), 91-93.

dismantling Somalia's economic geography and resulting in the starvation of a quarter million Somalis. The collapse of Barre's government left a power vacuum, leading to Somalia being described as 'stateless.' In response, the UN authorized the U.S.-led "Operation Restore Hope" in 1993, backed by Western states. During that decade, over one million Somalis, out of a population of six million, became refugees (p. 51). The case of Somalia's mass displacement serves as a harrowing yet crucial example of how continued Western influence over African territories led to catastrophic circumstances and widespread refugeehood.

Later on, the book delves into a highly valuable section on the historiography of refugeehood. Chapter 5, "Rights and Refugees", covers the fleeing Huguenots of the end of the seventeenth century as pivotal moment in refugee rights-making. In this chapter, Huguenots are stated to be the quintessential example of *réfugiés* as they were forced to flee from France's absolutist rule that left no room for their set of progressive characteristics (e.g., open-mindedness and logic), making them the epiphany of finding sanctuary (pp.102-3). However, it was rather their 'usefulness' to their host societies as productive laborers within mercantilist principles that led them to be deemed 'the perfect refugees,' and it was on this basis that host societies in Northwestern Europe accepted them (p. 104). The Huguenots were economic assets, which led to them being encouraged to embark on commercial ventures upon their arrival. That same entrepreneurial mindset imposed on refugees is reflected in modern developments within refugee camps in the Global South, where refugees are primarily prepped for business-making endeavors. Furthermore, the Huguenots belonged to these nations – such as Ireland, Britain, The Netherlands and Switzerland – because of their culturally suited characteristic: they were Protestant.

These North-Western European countries thus provided sanctuary to the Huguenots and accepted them as their so-called *réfugiés*. "The idea of sanctuary/asylum has an ancient lineage: the idea of the refugee is, however, a modern notion. It is intimately linked to the ideas about rights and to the concept of the nation-state" (p.98). The notion of belonging to a certain nation, and the associated 'Othering' of outsiders from that nations and nationality, arose around 1950 (p.120). This is an important historical development that Marfleet covers, sketching a full picture of the now normalized context wherein refugees and migrants are viewed as an 'outsider race' to the much-protected nation-state. The development is connected to European race pseudoscience that supported such ideas with theories and 'evidence'. It is truly insightful of Marfleet to connect current connotations of refugeehood to the history of racial discrimination, as it was then and there that this so-called science became intertwined with national politics, as it "was infused with ideas about national belonging and with fear of the alien" (p.120).

The book then continues with the "Age of Exclusion", wherein the latter development got systematized by the arrival of the passport-market that was established in order "to regulate emigration (minimizing loss of labor, skills and military personnel) and to identify citizen and Others" (p.124). Extreme cultural nation-state rivalry came to be depicted in treaties as well, wherein the characteristics of nation- or state citizens got drafted carefully, leading to massive migration movements. Because people looked for their own piece of soil on which they did feel these ethnic ties, that sense of belonging.

And, likewise nowadays, migrants who were encapsulated as minorities, or "'exceptions'— 'misfits' [...]" quickly became scapegoats" (p. 126) during political and economic unstable times at the start of the twentieth century. Forced migration movements from Eastern Europe were not welcomed, as European states ventured on aggressive exclusion campaigns (p.127). This then led to well-known disasters arriving from "such policies – narrow nationalisms[,] which sought to deflect onto migrants the responsibility for systemic crises" (p.127). It does not seem that lessons have been learned from this catastrophic phase in history, as nationalistic anti-migrant views in the Global North today appear

not to deviate from those discussed in the historical analysis of refugeehood in Europe in Chapter 6: "Towards Disaster".

Meanwhile, 'solutions' offered for refugee movements from the Global South have become fixated on aid, as politicians in the Global North did not want to address the deeper root causes, as mentioned earlier in this book review. In the 1990s, the E.U. focused on the main migration donor countries, such as Afghanistan, Iraq and Somalia "despite a strong formal commitment to tackle mass emigration by addressing interventions had been ineffectual" (p. 55). On the other hand, there exists a clear need in the Global North for (in)formal labourers from the Global South, as depicted in Chapter 8. In this sense, migration movements are dragged in as both the EU as well as North America face a demographic deficit (p.184). This means that there is an insufficient workforce population to support the exponentially growing aging population. As it stands, "even the informal [migration labour] networks have not been able to meet demands for labour" as the E.U. foresaw thirteen million migrants being needed to support its aging population (p.185).

However, the book often relies on Eurocentric, saviour-like expressions, such as 'sustainable economic growth', and 'human rights'. It becomes evident from recent global conflicts and critical situations during migration routes that human rights are often solely extended to populations from the Global North/West. Additionally, the term 'sustainable economic growth' needs to be further dissected: Economic growth for whom? Sustainable for the local community, or the local ecology? Or sustainable for migration host states in the Global North? Although the book is rich in content, and Marfleet is a prominent expert in refugee and migration studies, it sometimes lacks critical perspectives on newly established Western solutions and expressions regarding refugeehood in the Global South. Historical analysis of the arrival of sustainable (economic) development practices could be a guide for us to foresee the meaning of these implemented actions in fruition.

تطور الخطاب السياسي في تونس تجاه القضية الفلسطينية ١٩٥٥-١٩٢٠

The Development of Political Discourse in Tunisia towards the Palestinian Issue

Tunus'ta Filistin Meselesine Yönelik Siyasi Söylemin Gelişimi 1920-1955

Sinem Akgün

Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu
Enstitüsü, Sakarya, Türkiye,
sinem_akgun@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 26.09.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 26.11.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
05.12.2024

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Abdul Latif Al-Hanashi

Yayınevi/Publisher: Arap Araştırma ve Politika Çalışmaları Merkezi
Yayınları / Arab Center for Research and Policy Studies/
المركز العربي
للأبحاث ودراسة السياسات

Basım Yılı/Year of Publication: 2016

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 359

Abdul Latif Al-Hanashi'nin kitabı, Tunus siyasi düşüncesinin Filistin meselesine ilişkin yönlerini ve Tunuslu Yahudilerin ulusal meselelerle ilgili etkileşimini ele almaktadır. Tunus siyasi düşüncesinin Filistin meselesine ilişkin yönlerinin ele alındığı bu kitap bu ulusal meselenin, özellikle Fransız işgali sırasında Tunus'taki ulusal bilinç ve Arap bilinci üzerindeki etkisinin derecesini belirlemeye çalışmakta ve siyasi söylemin Filistin meselesinin önemini farkındalığından Siyonizm'in sadece Filistin'e değil Araplara yönelik tehlikelerinin farkındalığına doğru ilerlediği entelektüel iklimi incelemekte ve Filistin'de yaşananlarla ilgili olarak Tunusluların ilk etkileşimlerini sistematik ve bilimsel bir yaklaşımla sunmaktadır.

Tunus'ta Filistin meselesine değinen çalışma ve araştırmaların büyük çoğunluğu o dayanışma söylemlerinin içeriğini ya da siyasi söylemin vizyonunu analiz etmeye hiç önem vermeden, Tunusluların Filistin meselesi adına faaliyetlerine ve Filistinlilere duydukları sempatiye odaklandığını ve sonuç olarak Filistin meselesine ilişkin farkındalığın geç ve sınırlı olduğunu ve 1929'daki Burak olaylarından ve Arap dünyası ile Tunus Ulusal Hareketi arasında gerçek ilişkilerin başlangıcını temsil eden Şeyh Abdülaziz Al-Thaalabi'nin 1931'deki Kudüs Konferansı'na katılmasıyla beraber Filistin meselesinin Tunus'ta daha önce var olmayan Siyonizm ile Yahudi azınlığını öte yandan anayasa grubu ve Tunus İslam toplumu arasında temel buluşma veya sürtüşme noktası haline geldiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu büyük çoğunluk Filistin meselesine ilişkin farkındalığın gecikmesini, Fransız himaye yetkililerinin ulusal gazetelere uyguladığı sansüre ve Tunusluların Filistin'deki olaylarla herhangi bir etkileşimin engellenmesine bağlamış, aynı zamanda derneklerin ve Anayasa Partisi'nin harekete geçmemesini, gevşeklik ve özellikle milli güçleri bölen anlaşmazlıklardan da kaynaklandığını belirtmiştir (ss.35-36). Bunun nedenlerinin araştırmacıdan araştırmacıya farklılık gösterdiğini ifade eden Al-Hanashi kitabının Tunus'ta Filistin Meselesine Yönelik Siyasi Söylemin Gelişimi (1920-1939) ana başlık içerisindeki Tunus'taki siyasi söylemi ele aldığı ilk bölümde, Tunus'un Filistin meselesi ve Siyonizm'in tehlikelerinin farkındalığının önemine değinmiş ve Siyonist ideoloji konusundaki farkındalığı ve bunların parçalanması hususunda siyasi söylemdeki gecikmeye katkıda bulunan faktörleri sunmuş ve söylemin bu konulara dair farkındalığa katkıda bulunan faktörleri vurgulamıştır.

Al-Hanashi, İngiliz politikasının Filistin'deki gelişimi bölümünde oradaki Siyonist faaliyet, siyasi söylemin bu politikaya ilişkin konumu ve Siyonist faaliyetin Filistin'in geleceğine yönelik tehlikesinin boyutları konusundaki farkındalığın önemi ve Tunus'taki siyasi söylemin, Filistin'e Yahudi göçü tehlikesinin ve bunun yerli halkın demografik ve ekonomik koşulları üzerindeki yansımaları, toprakların Filistinlilerden Siyonistlere yasal ve yasadışı yollardan devredilmesi tehlikesinin üzerinde durmuştur. İngiliz işgaline karşı Filistin direnişinin tezahürlerine ve Filistin'deki Siyonist projelere ilişkin söylem vizyonunun incelendiği bölümde yazara göre, Tunus'ta Filistin meselesine yönelik dayanışma söyleminin içeriği, özellikle temel meselelere ilişkin göreceli homojenlik ile karakterize ediliyor ve söylemin meselenin boyutlarına ve özelliklerine ilişkin anlayışı, giderek tüm meseleleri kapsayacak noktaya ilerliyordu. Tunus'ta Filistin meselesine ilişkin siyasi söylemin sancıları, yerel kamuoyunun iç meselelere ilişkin netleşmesi, gelişmesi ve derinleşmesi üzerinde etkili olmuştur. Diğer bölümde, söylemin İngiliz yönetiminin önerdiği siyasi çözüm projeleri konusundaki konumu ve bu konuya pratik çözümler olarak sunduğu alternatifler vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu alternatiflerin, Filistin'in bağımsızlığıyla temsil edilen radikal bir çözüm dışında çözülemeyecek olan sorunun köklerine dair derin bir anlayışı ifade eden cesur, ileriye dönük bir vizyonla ve bağımsız, demokratik, laik bir Filistin devletinin inşasıyla karakterize edildiği görüşü belirtilmektedir. Tunus'taki siyasi söylem dış siyasi ve entelektüel meselelere ve kaygılara açıklıkla karakterize edilmektedir. Şüphesiz Filistin'de yaşananlar Tunus'ta yaşananlar ile bir karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu da başlı başına dolaylı bir siyasi eğitim ve ülkede Fransız sömürgeciliğine karşı direnmeye yönelik örtülü bir kışkırtmayı teşkil etmiş, dolayısıyla sömürgeciliğe karşı direnç duygusunu temellendirmiştir. Filistin meselesi, 1920'li yıllardan itibaren Tunus'ta siyasi söylemi meşgul eden en önemli meseleler arasındadır. Tunus'ta Avrupa kökenli bir Yahudi azınlığın varlığı, söylemin Filistin meselesine dair farkındalık oluşturmada önemli bir rol oynamıştır. Her ne kadar Tunuslu ulusal partilerin dış meselelere yönelik söylemleri sınırlı olsa da Filistin meselesine dikkat çekici bir ilgi göstermişlerdir. O dönemde Tunus'taki siyasi söylemin benzersizliğinin Siyonist hareketi kınaması, Siyonist devletin kurulmasını reddetmesi, Filistinlilerin ve Yahudilerin eşit hak ve görevlere sahip vatandaşlar olarak yaşayabileceği laik, demokratik bir Filistin devleti önermesi gibi Filistin ve Yahudi sorunlarının çözümüne yönelik sunduğu vizyonlarda ve pratik alternatiflerde açıkça görülmekte olduğunu belirten yazar Tunus'ta 1920-1939 yıllarındaki Filistin meselesine yönelik siyasi söylemi, dinamizmi ve tüm konuları fanatizm ve ötekini inkar ruhundan uzak, objektif, eleştirel bir ruhla ele almasıyla öne çıktığını ifade ederek kitabın ilk bölümünü sonlandırmıştır.

İkinci ana başlık içerisindeki ilk bölümde Al-Hanashi, taksim kararından önce ortaya atılan yerleşim projelerinin siyasi söyleme ve tutuma ardından Filistin'in taksimine ilişkin Birleşmiş Milletler kararına dair vizyon ve bu konudaki tutuma değinerek, Tunus'taki siyasi söylemin önerilen Arap ve uluslararası siyasi çözüm projeleriyle etkileşime girdiğini ifade etmektedir. Büyük Suriye Projesi ve taksim kararına ilişkin çeşitli yaklaşımlara ve sunulan analizlerin çoğunluğunun göreceli olarak doğru olmasına rağmen, bu yaklaşımların çoğunluğunun bu boyutlardan en önemlisi olan hukuki boyutu gözden kaçırdığını ve pek çok uluslararası hukuk uzmanının, taksim kararı verilmesinin Genel Kurul'un yetkileri dışında olduğunu ve Birleşmiş Milletler'in en önemli ilkelerinden biri olan kendi kaderini tayin etme ilkesine aykırı olduğunu savunduğunu belirtmiştir. Diğer bölümde Birinci Arap-İsrail savaşı, yansımalarını, Tunus'un siyasi söylemini, 1948-1949'daki yenilgiye yol açan nedenlerin arasında demokratik pratiğin yokluğu, siyasi otoriter rejimlerin hakimiyeti, ekonomik ve sosyal geri kalmışlık gibi önemli birçok konu vurgulanmıştır. Al-Hanashi Tunus'taki siyasi söylemin yenilgiye teslim olmayarak bunların üstesinden gelmek için siyasi birliğin federal biçimde sağlanması ve partilere çalışmalarını bu yönde koordine etmeleri çağrısında bulunmak gibi çeşitli yöntem ve pratik alternatifler öne sürmüştür. Dönemin Tunus siyasi söyleminin genel olarak Filistin'in kurtuluşunun Tunus'un kurtuluşundan önce gelen önemli, temel mesele olarak görüldüğü söylemlerden bellidir. Diğer bölümde yazar, Filistin meselesi ve buna bağlı sorunlara ilişkin söylemin farkındalığının

gelişimini, milli hareketin ana partisiyle Siyonist hareket arasında ittifakın başlangıcı ve bunun sınırlarını, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni dünya düzeninin tanık olduğu dönüşümler ışığında Siyonist devletin kuruluşu, uluslararası politikada oynadığı rolü incelemiştir. Al-Hanashi'ye göre Tunus'taki siyasi söylem nesnel nedenlerden dolayı Filistin meselesine olan ilgiden uzaklaşırken, hareketin kazandığı zaferden sonra özellikle Arap ülkelerinde Siyonist faaliyetler çoğalmıştır. Yahudileri anavatanlarını terk etmeye ve yeni devlete yerleşmeye teşvik etti ve bu Tunus'ta Yahudilerle nüfusun geri kalanı arasındaki gerilimin artmasına neden oldu. Bu dönemde Filistin davasına yönelik siyasi söylemin daha ılımlı olduğu söylenebilir. Yazar Tunus söyleminin Filistin kaygıları üzerine yoğunlaştığını ve Birinci Arap-İsrail savaşını, Filistin'in meşru taleplerini gerçekleştirmekten daha etkili bir alternatif olarak gördüğünü, ancak Arapların uğradığı yenilgi ve Siyonist hareketin ve müttefiklerinin zaferinin bu söylemi büyük bir şoka uğrattığını belirtmiştir. Ayrıca Filistin ve Arap ülkelerinde yaşanan gelişmeler ve küresel dönüşümlerin Tunus'taki bu söylemin yurt içi ve yurt dışındaki algılarını, önceliklerini ve ittifaklarını gözden geçirmesine neden olduğunu ve bunun sonuçlarından birisinin ise Filistin meselesine olan ilginin asgari düzeyde azalttığını ifade etmiştir.

Sonuç olarak Tunus'un siyasi söylemi 1920'lerin başından beri Filistin olaylarını takip ediyordu ancak yaşananların doğasına ilişkin anlayışı, farkındalığı başlangıçta sınırlıydı. Bir yandan bu konunun doğasına, diğer yandan Siyonizm'in doğasına, hedeflerine ilişkin farkındalığın derinleşmesine katkıda bulunan birçok iç ve dış faktörle etkileşim halindeydi. Söylem Filistin'deki İngiliz politikasına, genel olarak Siyonist faaliyetlere ilişkin farkındalığın derinleşmesine katkıda bulundu. 1920'lerden bu yana, söylem ülkedeki Yahudi azınlığın Tunuslu kimliğini doğrulamıştır. Zira Tunus'ta azınlık bir Yahudi varlığı mevcuttu ve siyasal katılım, faaliyetler kapsamında Tunus Özgür Anayasa Partisi, Yahudilerin kendisine katılması için kapıyı açık bırakarak partinin en yüksek organında ülkenin Yahudi seçkinlerine iki sandalye ayırmıştı. Yahudiler Anayasa Partisi'ne katılma konusunda herhangi bir tepki göstermemelerine rağmen, onları genel ulusal meselelere dahil etme girişimleri devam etmiştir. Ancak çok sayıda Yahudi, Tunus ulusal parti ve örgütlerine alternatif olarak Siyonist hareketin yanı sıra Tunus'taki Fransız sosyalist ve komünist hareketini de seçti. Aynı şekilde Siyonist harekete sempati duymayan veya karşı çıkan, sosyalist parti ve hareketler çerçevesinde çalışan veya bağımsız kalan Tunuslu Yahudiler, bazı Arap ülkelerinde olduğu gibi Siyonist karşıtı dernek veya örgüt kurma arayışına girmediler. Bu, Tunuslu Müslümanlarla Yahudiler arasındaki uçurumu, özellikle Filistin meselesi ve Siyonist faaliyetler nedeniyle iki katına çıkardı. Tunusluların çoğunluğunun gözünde Yahudiler, nesnel olarak Siyonist harekete sempati duyuyorlardı. Tunus söylemi, 1930'larda Filistin sorununu demokratik zeminde çözmeye çalışarak pratik siyasi alternatifler sunmuştur. Tunus'ta Filistin meselesi ve ilgili konulara yönelik siyasi söylemin parçalanması süreci, bu söylemin vizyonunun pek çok konuda homojen olmadığı gibi davasının çıkarına olan, bu vizyonlara dayanan faaliyetlerin hedefleri de Filistin meselesiyle uyumlu değildi. Bu durumun bazı araştırmacıların inandığı gibi, mutlak bir şekilde partilerin entelektüel, siyasi geçmişleriyle açıklanamayacağını belirten Al-Hanashi bu vizyonların netleşmesinde rol oynayan şeyin çoğunlukla ikinci dereceden siyasi mülahazaların sonucu olduğunu, belki de Tunus'taki durumu ve ulusal partilerin özelliklerini, çoğu zaman bu partilerin Filistin meselesinde doğrudan pozisyon almaktan uzaklaşmasına yol açtığını, başta kendisine yakın olanlar olmak üzere Tunus basınının da olayları takip ederek, doğru analizler yaparak pozisyonlar aldığını, hatta insanları Filistin'i desteklemeye, Siyonizm'e karşı direnmeye ittiğini belirtmiştir. İki anayasal partinin liderleri arasındaki kültürel, sosyal köken farklılığına rağmen bu durum her birinin Filistin meselesi ve ilgili meseleler de dahil olmak üzere, genel olarak ulusal ve yabancılara karşılık pozisyonlarına yansımıştır. Tunus'taki siyasi söylem de Filistin meselesinin 2. Dünya Savaşı sonrasında tanık olduğu tüm olay ve gelişmelerle etkileşime girmiş, Filistin için tek çözüm ve nihai kurtuluş olarak savaşı görmüş ve insanlar bu temelde harekete geçmişlerdir. Ancak Arap ülkelerinin yenilgisi, söylemi, yenilginin nedenlerini arayarak Filistin meselesine ilişkin bazı

önergeleri gözden geçirmeye yöneltmiş, bunların üstesinden gelmek için pratik alternatifler sunmuştur.

Buna paralel olarak söylem, uluslararası değişkenlerin, yeni küresel durumun farkındaydı ve bunlardan yararlanmaya, düşünce ve faaliyetinde ön plana çıkan Tunus ulusal meselesinin yararına kullanmaya çalıştığını ifade eden Al-Hanashi ulusal kurtuluş aşamasında Tunus'un Filistin meselesine bakışındaki siyasi söylem bağımsızlıktan sonra Filistin meselesini anlamak için bir referans oluşturdu mu ve bu söylemin o konuya ve ona bağlı konulara yönelik eğilimlerinin nasıl geliştiği (s.323) hususundaki iki önemli soruyla kitabını sonlandırmıştır.